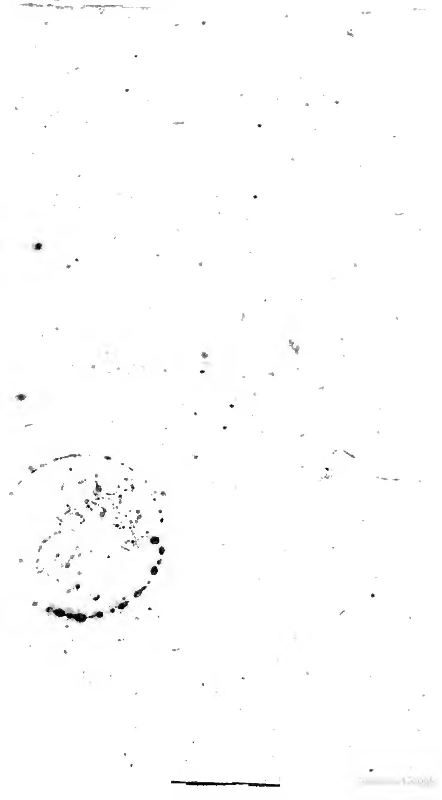

.41.

PAULI VOET J.C.

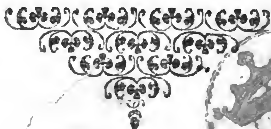
AC

Philoſophiæ in Academ.
Ultraj. Profeſſ. Ordinarii.

DE

DUELLIS,
Licitis & illicitis,

Liber ſingularis.

ULTRAJECTI,
Ex officina GISBERTI à ZYLL.

ANNO CIƆ IƆ C XLVI.

Illustrissimo Principi

VVILHELMO NASSOVIO, celsissimi Principis HENRICI FRIDERICI NASSOVII, Dei gratia Principis Arausoniensium &c. supremi in Belgio fœderato præfecti & imperatoris, filio, hæredi, & designato successori,

ÆTernitati nominis Celsitudinis tuæ hunc meum inscriptum volui libellum, tum quia de duellantium agit grege deplorando, tum quia Celsitud. tuæ curæ est, legibus militaribus in exercitu prævenire nocitura. In

(†) 2 omnem

omnem hoc præſtitit eventum oculo providenti Celſitud. tuæ Celſiſſimus Parens. qui edito antehac edicto ſapientiſſimo conatibus obſtitit nobilium, & heroum militarium, in dies ſingulari certamine mutuo provocantium. Ejus, ſecundus poſt illum Imperator ſequeris veſtigia, & quod fauſtum Deus eſſe velit, annorum progreſſu, aſſequêris. Animos noſtros ad hoc erigunt quam plurima.

In incunabilis vagiens Ill. ac præpot. Feder. Belg. Ordinum, ut & militum fidei eras commendatus; quem ea propter omnes tanquam ſolem orientem ſuſpiciunt, venerantur.

Cunis de relictis patriis in armis es enutritus, inter militares

ſocios

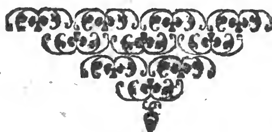
ſocios educatus, certum omen deſignandi Imperatoris. Jam cũ gaudeas titulo ſucceſſoris deſignati, Celſiſſimo Parenti te dignum præſtas, totque Illuſtribus Naſſovicæ familiæ Prædeceſſoribus, quorum nomina per tui nominis celebritatem amplius immortalitate donabis. Ea quippe ætate es, qua rari judicio firmato, ea tamen prudentia, ut annos antevertiſſe deprædicandus venias. Nec de eſt conſultis tuis executioni mandandis aut fortitudo, aut animus; in tantum, ut metuendum ſit, ne dum pro patriæ incolumitate noctes dieſque, non ſine maximo tuo periculo invigilas, fatale quid (avertat Deus) eveniat.

Vive diu, vince feliciter, &

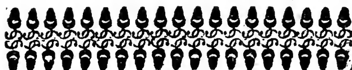
ſata militum tuo ductu in reipublicæ ſalutem cum Deo poſſe dirigi, demonſtra.

Celſitud. tua devotiſſ. cliens

P. VOET.

Somma

Summa totius LIBRI I.

DE duellis acturi, non recensebimus ferarum inter sese commissiones, quas nonnulli ad duellorū referunt species; verum tantum illa quæ inter homines suscipiuntur, enarrabimus.

Duellum igitur nobis erit, Certamen duorum de victoria, citra formam belli decertantium.

Estque aut ludicrum, aut serium. Ludicrum, quod inter socios amice suscipitur, ad corporis & animi vires aut ostentandas, aut exercendas.

Et suscipitur aut gloriæ causa, aut exercitii seu utilitatis gratia.

Gloriæ causa duellum initur, cum virtutis & honestatis causa inter sese non è vulgo committuntur homines. Talia

ſunt, haſtiludia, torneamenta, curſus ad annulum, &c.

Exercitii ſeu utilitatis duellum ſuſcipitur, quando corporis & animi vires ad militiam exercitiis bellicis præparantur, & idoneæ redduntur.

Duellum ſerium eſt, quod inter partes obtinet, animo hoſtili concurrentes, donec alterutra aut vulnere aut morte ſit inferior.

Habetque locum aut in judiciis, aut extra judicia.

In judiciis, quando auctoritate, aut licentia judicis, ad litis ac controverſiæ deciſionem, deficientibus plenis probationibus, litigatores ea contendunt conditione, ut ille juſtam præſumatur habere cauſam, qui certando victor evaſerit.

Extra judicia duellum locum habet, quando partes citra judicis auctoritatem pugnam capeſſunt.

Idque aut utilitatis gratia, aut virtutis

tutis seu gloriæ, aut ostentationis, aut defensionis.

Utilitatis gratia, quando propter salutem patriæ partes sese committunt, aut comm ttuntur.

Virtutis seu gloriæ causa, quando duo ex condicto pro nationum contendunt virtute.

Ostentationis gratia, cum lanistæ ad virium & artis ostentationem in certamen strictis descendunt mucronibus.

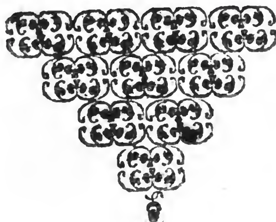
Defensionis gratia, quod ad aliquid propugnandum, aut propulsandum suscipitur.

Et fit, aut propter corpus, aut bona, aut honorem.

Propter corpus, quando quis aut sui, aut alterius integritatem, & incolumitatem, adversus quemlibet impetum injuste facientem propugnat.

Propter bona, quando quis ad jus suum vel res propugnandas cum earundem raptore aut invasore manus conserit.

Propter honorem, quando quis injuria affectus, honorem suum privata auctoritate vult vindicare.

DE

DE DUELLIS LICITIS ET ILLICITIS,

CAPUT. I.

Quid Duellum?

DUellum, neutrius generis vocabulum; diversæ significationis, à feminini generis voce *duella*. Hanc faciunt duo solidi, quam vulgo *dublam* appellant; illud, duę partes de victoriâ utrinque contendentes. Olim *duelli*, nomine omne veniebat *bellum* quod in eo duæ partes confligerent. *Horat. Græcia Barbariæ lento collisa duello.* & *Cicer. de leg. duella justa, justè gerunto.* Et *bellum* antiquitus

quitus dictum, tanquam *duellum*, ut *bonum*, tanquam *duonum*, *bidens*, ac si *duidens*, *bis*, tanquam *duis*, originatione tum temporis usitatissima. *Fest. de verbor. signif.* Hinc *Duellona* eadem quæ *Bellona*, *duellum*, quod *bellum*, *duellicus*, idem quod *bellicus*. *Varr. lib. 4. de ling. lat. Lucret. rerum nat. l. 2. v. 27.* Unde etiam *perduellis* dictus ille, quo cum est *duellum*, id est *bellum*. vel uti dicit *Festus*, *qui pertinaciter retinet bellum*.

Etsi autem ratione originis, *duelli* nomine veniat omne bellum; nobis tamen erit propositũ illud explicare citra omnem belli proprie dicti formam, intellecturi tantũ certaminis hoc genus, quod Græci monomachias insigniunt nomine. Circa ejus definitionem, aut si mavis descriptionem, varii varie dissentiunt. Est realis aliquando conflictus, non tamen aut

aut prælium, aut bellum; aliquando umbraticus, neque ideo minus duellum.

Antequam autem descriptiones aliorũ examini subjiciamus ac cẽsuræ, notandum venit duellũ aliquando in genere accipi, pro quocunque certamine duorum, sive licito sive illicito ac legibus prohibito. Aliquando in specie, pro singulari pugna iuter duos deliberatâ, ad veritatis probationem, vel criminis purgationem. de quâ specie loquitur jus canonicũ *can. 2. de purgat. vulg.* Ubi illa refertur ad vulgaris purgationis species, in qua victor purgatus, victus pro convicto habebatur, quam speciem plerique intelligunt casuistæ, quando loquuntur de duello. ut videre est apud *Azor. instit. moral. part. tert. lib. 2. c. 5. Tholosan. Syntag. jur. libr. 48. c. 16. Fragoz. part. 1. lib. 1. disp. 2.*

Regim. Reipubl. Christian. fuit etenim duellum primario inventum, ad veritatis indagationẽ, ac probationem, hic finis duellantium, hic scopus erat. *Hostiensis, in Summa, de Clericis pugn. in duello.* Proinde quando de veritate constabat, non erat duello locus, in defectum aliarum probationum solum adhibito. *Bald. in l. cum filius final. D. leg.* 2. Generalius vero hic de duello agendum erit, quam ut probationi vulgari solum applicari possit.

Bocerus lib. de duell. c. 1. tum demum locum obtinere censet duellum, quod in genere describit, cum pugna non est autoritate ejus, qui imperator est exercitus, indicta, aut cum non est causa de legitima inchoata. Verum male. Neque tot gentium domitor Magnus ille Alexander ideo duellista dicendus, quia cum multis populis inivit

inivit pugnam, ea non rite in anteceſſum indicta. Neque latrones duellones vocandi, qui intutum ac infeſtum reddunt mare, qualis ille ab Alexandro interceptus, quales hodie pyratæ Belgę, Turcici, quia ſine juſta cauſa, ſine auctoritate ac mandato ducis, naves oppugnant mercenarias, & expugnant.

Johannes de Ligna in tractatu de duello, illud deſcribit per capitalem pugnam deliberatam hinc inde duorum ad purgationem vel gloriam. Verum hæc deſcriptio non tam omne duelli continet genus, quam quidem potiſſimas ejus ſpecies. Quid ſi etenim laniſtæ ad artis exercitium gladiis concurrant non aculeatis, aut etiam mucronibus lucentibus, ita tamen ne ultra vulnera procedant, aut læthalem infligant plagam; quemadmodum Commodum imperatorem

rem cum gladiatoribus in arena depugnasse refert *Herodian. lib.* 1.? Certe duellum hoc erit, & contentio inter partes oppositas: nullum tamen hic odium capitale, aut inimicitiæ capitales. Etiam duellum est, si viatorem in itinere aggrediatur latro, si duo ex improviso, in se mutuo incurrant, aut nocturno tẽpore, cœlo tenebricoso pars in adversam irruat partẽ. Nulla tamẽ hinc inde deliberatio, nulla intentio, sed quic quid geritur ex improviso geritur, non destinato confligitur ãimo, sed casu aut infortunio. Neque si loco designato, tempore indicto, duo se mutuo adoriantur, temeritate aut levitate solum moti, aut ut animum ostendant suum, ut usu evenire videmus, dicendi sunt hoc agere ad purgationem, & tamen singulare est certamen. Neque etiam ad gloriam. quæ etenim ista

ista erit gloria, ex contentione ac litigio, levi de causa, provocatum sequi provocantẽ? Ab hác Lignani descriptione parum recedit illa *Eligij Bassæi in floribus Theolog. p.* 264. Cui duellum dicitur, *pugna singularis deliberata ab utraque parte, sponte & ex condicto suscepta, cum periculo occisionis, vel mutilationis, aut vulneris*. Quam definitionem etiam retinet *Bonacina Tom.* 1. *fol.* 597. *num.* 2. *& seq.* Verum dicendum isthoc modo duelli vocem nimium coarctari, cum excludantur omnia duella ludicra, qualia sunt hastiludia, ensiludia, torneamenta &c. Etiam illa, quæ á judice partibus non petentibus imponuntur, quæ tamen esse duella, tam certum est, quam quod certissimum: cum finis eorum sit veritatis indagatio, ac litis determinatio. Denique nec loci assignatio certa, nec tempus indictum sunt

ſunt rationes formales duelli, cum etiã qui ſe mutuo ſtante pede provocant, ad pugnandum invitant, ſtringunt gladios, vere duellantes ſint vocandi. Sponte quippe ſuſcipiunt duellum, non coacte, ac conſentiunt in duello, tum temporis deliberato. Quod autem Moraliſtæ in duello requirunt aſſignationem temporis, cum determinatione loci ſecundum bullas Gregorii 13. & Clementis 8. non tam requirunt, ut duellum ſit duellum, quam quidẽ ut incidere dicantur duellantes in pœnas pugnantibus in duello propoſitas, quæ ſi abſint pœnis eximuntur ordinariis, & extra ordinem puniuntur. Itaque poteſt eſſe duellum quod pœnam non meretur, ſed veniam, in quo conſequenter iſtæ loci ac temporis conditiones, non ſunt neceſſariæ, tantum requiſitæ ut pœna locum habere poſſit.

Elig.

Elig. Baßæus p. 264. art. 2. & 9. Barbosa in. collect. ad concil. trident. sess. 25. super reformat. c. 19. a. 7. 8. 9. &c.

Non etiam duello applicari poterit illa de finitio, *Vasq. lib. 1. contr. illust. c. 11. n. 36.* qua dicitur, *singulare certamen, aut pugna, æquis legibus dimicantium.* Præterquam enim, quod non omne duellũ, aut ex pacto, aut mutua oriatur voluntate, ut quando nobis facessit negotium sicarius; etiam non omne duellum, mutuo consensu initum, æquis sit conditionibus. quid si enim nimia sui confidentia quis pugione provocet, cinctum gladio? quid si de iniquo loco, ac inæquali cum adversario suo depugnet? quid si equites singulare ineant certamen, ac alterutrius equus minus exercitatus, ad cursum & recursum, minus formatus? ideone duellum esse negabitur,

gabitur quia forte inferior,& iniqua alterutrius eſt conditio.

Nobis igitur iſta placet deſcriptio: *Duellum eſt, certamen duorum de victoria, citra formam belli decertantium. Tholos. com. ſynt. artis mirab. lib.* 3. *c.* 4. Quę fere eadem cum Feſti deſcriptione in voce *duellum.* Neque amplectimur Boceri ſententiam, ſtatuentis duellum eſſe certamen *duarum partium, quia plures utrinque pugnam committere poßunt.* Duorum enim proprie dicitur, ut & antiquitus à duobus primum eſt vocatum, quia inter duos tantum erat bellum. *Scalig. re poët lib.* 3. *c.* 89. Et licet multi ſint àb utraque parte, quod etiam non ſemper, aut ut plurimum! duo tamen ſunt, qui primo aut occaſionem dant certaminis, aüt pro reliquis decertant. quique capita ſunt conflictus, quibus accedunt reliqui. præterea

terea licet sint plures utrinque milites, qui confligunt, hunc tamẽ servabunt ordinem, ut bini pugnent unde apud veteres tot paria dicebantur edita gladiatorũ. Quicquid sit, bene *certamen* dicitur *duorum*, quia quasi duo assumuntur, quod, sua significatione satis imuit *duelli* vox & monomachias.

CAPUT. II.

An licitum duellum ludicrum gloriæ causa?

LUdi olim fuere in usu, apud Sueton. In Caligula *Hastici* vocati; ex ignorantia quadam à quibusdam dicti *Actiaci*, hodie vocabulo minus latino *Torneamenta* appellata. inverso modo *Trojamenta*, forte quia à Trojanà juventute, quam in hoc ludi genere fuisse

fuiſſe inſtitutam, refert virg. l. 8. Æneid. ad noſtra tempora ſucceſſione quâ pervenerunt. In hoc tamen mos hodiernus à veterum diſcrepat inſtituto, quod jam non amplius pueri ut olim ſed viri inter ſe concurrant; neque capite nudato aut coronato, verum galea preſſa ineatur certamen. Eſt igitur hic ludus, lancearia quæ decurſio cataphractorum, in qua ſinguli concurrunt, intermedia de more linea erectarum tabularum diſcreti. Quod ludigenus tanquã periculoſum illicitum exiſtimamus de Iure civili, idque judicio ac indicio l. 7. §. 4. *Ad legem Aquiliam*. In qua Ulpianus ludos recenſet gloriæ cauſa, inſtitutos, ac permiſſos etiamſi aliquo cum periculo decertetur. loquitur autem tantum de colluctatione, pancratio, pugillatu, in quibus nunquam ferro contendunt. ex-

cludit

cludit torneamenta, quæ majori fiunt cum periculo, ubique cuſpidibus confligitur. Contra ſtatuit Bocer. Cap. 4. de duello, Argumento I. *Solent. 2. D. Alea luſu* & *Aleatoribus.* Quo etiam utitur *Tholoſan. Syntag. Jur. l. 48. cap. 16. art.* 3. Lex ita ſe habet. *Senatusconſultum vetuit in pecuniam ludere: præterquam, ſi quis certet haſta vel pilo jaciendo. &c.* Ad quam legem ita reſpondeo, illa certamina longe fuiſſe diverſa à torneamentis: potuerunt enim veteres haſtis, id eſt contis depugnaſſe, quod minore cum periculo quam lanceis acuminatis, quomodo ſolent hodiernis temporibus apud nos gladiatores. Et ea ratione non procederet argumentum ab eo cui minus convenit, ei convenit quod majus eſt. Sed evidentiorem reſponſionem ſuggerit ipſa lex. Non dicitur

licere

licere haſtis aut pilis in ſe mutuo incurrere, ſed conceditur virtutis cauſa certare haſta aut pilo jaciendo. Nullum hoc in luſu adeſt periculum, tantum vires explorantur, uter haſtam aut pilum longius evibrare poſſit. Aliter ſeſe res habet in Torneamentis, non ſoli currunt ſed pares concurrunt, & ita maximo cũ periculo in ſe mutuo, lanceis irruunt acuminatis. Etiam Jure Canonico prohibitum eſſe hoc genus exercitii ſatis probat Can. 1. De *Torneamentis.* in quo dicuntur eſſe *deteſtabiles mundinæ vel feriæ.* Ac morientibus in Torneamentis denegatur eccleſiaſtica ſepultura *can. 2. de Torneam.*

Rationes quibus illa diſſuadentur, toneamenta, hæ ſunt. 1. Quia audaciæ maximæ eſt ita temere congredi cum adverſario qui congreſſus ſæpe vitæ ac animæ periculum habet adjunctum. Metuendum

endum enim primo ne ex ephippijs excuſſi ſolo deturbentur equites lapſuque graviore ſi non intereant, ſaltem lædantur. Unde inter Græcos ſapientiores, pueros quos abſque periculo rudimenta artis equeſtris diſcere volebant, in dorſum arietum, ne ex alto laberentur, imponebant. Secundo verendũ ne lanceis caſu quo aut ictu nimio vulnerẽtur: ita enim *Ceſennæ* maximo cum diſcrimine exhiberi ſolitas illas decurſiones propter craſſiores haſtas ac præpilatas, quibus nobiles inter ſe concurrebant, teſtatur, *Gabriel Naudæus lib.* 1. *Syntag. de Studio militari p.* 157.

2 Quia hoc genus haſtiludii nulli bono. Majore quippe ludorum cum apparatu, ac ſcenarũ celebratur, quam in equeſtri conveniat decurſione. Immo magis ad pompam, & oſtentationem eſt ornatum

tum, quam exercitium, aut fortitudinem. Fateor quidem avorum nostrorum temporibus ludi hastici more consueto fuere celebrati, sed ideo, quod in prælio, aut in bello cum lancearii pugnarent equites maxima eorum esset utilitas, quam etiã aliquo cum periculo redimere, non illicitum judicatur; quemadmodum hodiernis temporibus coucursus ludicri equitum non illiciti, etiamsi subinde cum aliquo discrimine, quia illos fieri exercitui, ut & militię expedit. Verũ cũ jã nullus eorũ in bello usus, cessante hoc armorum genere, & à nostris, & hostilibus partibus, iniquum censetur oculos oblectare tali spectaculorum genere, quod nonunquam post se trahit dispendium vitæ, aut saltem valetudinis.

3. Majora ex hoc ludo subinde oriuntur mala, à parte victoris primo

mo comtemptus; vituperabit
m adverſarium, quem facili vi-
à ſe negotio ſuperatum. Se-
ıdo ſuperbia; vana enim iſta
ɔria eum elatum efficiet ac va-
m, adeo quidem,ut neminem ſi-
in aula parem poſthac ferre
:lit. Tertio, audacia, ut enim
dit ſibi hoc negotium feliciter
:ima ſucceſſiſſe vice, eo proc-
vior erit & ſecunda cum alio
ongredi adverſario. A parte vi-
ti primo oborietur dolor, & in-
lignatio, dum ſe victum experi-
ur ab eo quem ſi modo parem,
ıunquã tamẽ ſuperiorẽ agnoviſſe
voluit; huncque caſum ſibi infæli-
cem potius fortunæ, quam virtuti
tribuet adverſarii. Et hinc ſecun-
do, è dolore audaciam colliget,
& aut temerario auſu ſtimulatus
aut deſperatione, demum eundem
data occaſione provocabit adver-
ſarium, experimento ſpectatori-
bus

bus approbaturus, ſe non tam victum aut virium defectu, aut exercitii ruditate, quam quidem fatali aliqua neceſſitate. itaq; jam martem expetit judicem, qui ante iniquum fortunæ expertus eſt judicum. Tertio, ſi forte læſus ab adverſario, inimicitias med tabitur capitales, quia hoc non tam caſu, quam animo deſtinato factum autumabit. A parte ſpectatorum hæc erunt incommoda. Animaſioribus ſtimulus addetur ac incitamentum ad illa exercitia illicita, ſpe victoriæ, ac honoris adeptione. Quod Liv. l. 28. notat illis verbis: *alios æmulatio & certamen ut provocarent, provocatique ne abnuerent, traxit*. Alios invidia exacuet, quod eũ videant victorẽ, cui minime forte propter ſuam jactantiam victoriam optabant: ſolent enim ut plurimum tales homines contriſtari ſuper proſperis amico-

ıicorũ ſucceſſibus. Unde Chry-
ſt. Hom. 26. in 2. Corinth.
eri & pridie amicus & loquebaris
m illo fortaſſe etiam com edebas, re-
nte, cum videbas membrum tuum
agis honeſtatum, abjecta amicitia
erſona, hoſtilẽ induiſti, imo inſaniam.
nſania enim eſt alienis bonis cruciari.
lii rurſum æmulatione prava
mbuti, (quod etiam ſubinde in
icto obſervandum) victorem
provocabunt, ut depugnare velit
cũ illis in duello lucẽtibus mucro-
nibus, probaturi num eodem ani-
mo ſit futurus in re ſeria, qui in
luſu, decretoriis armis, qui ludic-
ris. Et ſi non movent rationes à
nobis jam allatæ, ſaltem moveant
exempla. Quis eſt qui ignorat
iſta lætitiæ ac voluptatis ſimula-
cra, ut plurimum dubia, ac luctu-
oſa fuiſſe, caſu quo ſiniſtro, ac e-
ventu infelici? ſeculum hoc di-
ctavi tantiquum, vel Nonii Aſ-
prenatis

prenatis exemplo, qui coram cæſare Auguſto Trojam ludens, crure ex equi lapſu debilitatus eſt. Seculum hoc noſtrum, tot hujus rei profert exempla ut neminem fugiant, niſi quem hiſtoriæ noſtri temporis omnino lateant. Teſtimonio eſt infelix caſus Franciſci Borbonii Anchiani, qui miſerabili in ludo, luxata cervice, confractoque cerebro, ſternitur. Nec oblivioni traditum Henrici ejus nominis ſecundi fatum, in publica celebritate, cum Mongomerio comite concurrentis. Confractis enim utrinque haſtis, ex trunci ictu, qui forte per apertam caſſidem in oculum penetraverat, ſecundaria percuſſione vulnus accepit, quo intra undecimum diem confectus, naturæ ceſſit. Thuan. lib. 3. Tom. 1.

Caput.

CAPUT. III.

An corporis exercitium licitum?

INter ludorum genera, veteribus usitata, quibus corpus cum corpore committitur, præcipia illa duo sunt luctatio, ac pugillatus. De quibus Ulpianus l. *qua actione. 7. §. siquis, D. Ad leg. Aquil.* in illis verbis: *Si quis in colluctatione, vel in pancratio, vel pugiles dum inter se exercentur, alius alium occiderit; si quidem in publico certamine, cessat Aquilia. Luctatio* est una ex Gymnicis quinque, in quibus robore ac viribus certabant, & lateris quidem peragebatur complexu. Qui sese exercebant Athletarum nomine Græcis insigniti, eorumque locus palæstra. *Pancration* videtur ludi fuisse genus mi-

xtus ex colluctatione ac pugillatu. Qui huic navabantoperam Pancratiastæ vocati comprehensi sub Athletis. *Gell. Noct. Attic. l.* 13. *cap.* 26. *ex Ciceron. Ad ea cavenda atque declinanda, perinde esse oportet animo semper prompto atque intento, ut sunt Athletarum, qui Prancratiastæ vocantur. Non sicuti illi ad certandum vocati, projectis alte brachijs consistunt, caputque & os suum manibus oppositis quasi vallo præmuniunt: membraque omnia eorum priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus &c. Pugillatus* à pugna dictus, est ille ludus, in quo pugnis, calcibus, morsu, post etiam cæstibus, & omni corporis nisu ac luctatione certabant. Illos ludos jure civili fuisse licitos argumento est *l.* 7. ante cit. *D. Ad leg. Aquil.* & *lex. unic. C. de Athletis, libr.* 10. Quæritur an recte?

cte? nobis certe non videtur. Et ita etiam dicendum existumamus, si jus Canonicum spectetur. Ista quippe depugnandi consuetudo peccati est nutritiva, ac per consequens conuptela potius quam consuetudo. Text est in *c.* 1. *de consuet. in.* 6. Ita etiam statuit Franciscus Vivius Decis. lib. 1. decis. 66. *Consuetudo permittens duellum, pugnam, pancratium, seu ludum lapidum, pugnorum, non valet modo aliquo, nec tolerari debet, tanquam illicita & injusta.* Et licet percutiens, vulnerans, occidens aliquem hujusmodi in ludis, excusetur à pæna temporali propter illam consuetudinem, ut est in *l. Aquil.* loc. antea citato: tamen non est tutus in conscientia, neque excusatur à peccato, cum ipsa consuetudo, non solum excuset peccatum, sed etiam aggravet. *Vivius decis.* 66. Immo de jure Canonico certantes

ac dimicantes pænam incurrunt excommunicationis, ut innotescit ex *Decret. Concil. Trident. de reformat. sess. 25. c.* 19. Unde ista homicidia, quad antenus tantum excusanda putat *Gilhaus. Arbor crim. c. 2. tit.* 12. Rationes quibus nostram confirmamus sententiam hæ sunt. 1. Quia tales ludi condemnandi, qui periculis maximis homines subjiciunt; adeo quidem ut in talibus certãinibus ludicris aut lædantur aut interimantur, ut arguit *l. 7. D. ad l. Aquil.* quod non sine mœrore ac lacrymis plurimorũ accidere potest, aut saltem debet: est enim ibi periculum dispendii vitæ & animæ, ut loquitur *canon* 1. *de Torneam.* 2. Quia nunquam sine ira aut simultate ista certamina celebrari possunt. quis enim patiatur sibi plagas inferri ab adversario animo sedato? quis cæstibus excipi miseris modis, non turbatis

ferat

ferat cogitationibus? adeo ut uterque lassus & inferendo, & excipiendo? nemo, Hercle, nemo.

3. Quia ab omni humanitate prorsus alieni isti ludi, qui sanguinem provocant humanum; in quibus subinde nodosis baculis, sudibusque præustis decertant, ut olim ab *Eugubijs* factum; in quibus manibus & calcibus insultant, morsibus corpora fædant, & oculos invicem eruunt, nobis vitâ nostrâ cariores. Quæ inter Lacædemoniorum ephebos obtinuisse testis est Pausanias in laconicis. Ista igitur spectacula potius visu tristia ac enormia, quam jucunda, aut temperata. Oculatum hujus rei testem habes *Tull. Tuscul.* 5. *Adolescentium greges Lacedemone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur, ante-*

quam se victos faterentur. Quale fere certaminis genus (quanquam de madidis ac mero titubantibus) illis verſibus graphice depinxit *Satyricus*:

Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima ſonare
Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
Dein clamore pari concurritur, & vice teli
Sævit nuda manus: pauca ſine vulnere malæ,
Vix cuiquam, aut nulli toto certamine naſus
Integer. Aſpiceres jam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis,
Oſſa genis, plenos oculorum ſanguine pugnos.
Ludere ſe credunt tamen, & puerileis

Exer-

Exercere acies, quod nulla cadavera calcent.

4. Quia hæc omnia repugnant misericordiæ Christianæ, è qua tanquam è fonte hoc manat, *gaudere, cum gaudentibus, dolere cum dolentibus*; non autem lætari & subsultare in ignominia ac miseria proximi. Justus misericors est etiam super animali suo, inquit Regum sapientissimus, multo magis super æquali, super socio, super fratre. Oculi, manus, pedes ideo bini sunt conditi, ut conjuncti se adjuvent. Partes in corpore diversæ, conspirant ad conservationem totius. & ita etiam decet Christianos, fratres, partes unius corporis mystici omnia conferre ad unionem & salutem, non ad corruptionem aut dissolutionem.

5 Quia pugiles, reliquique istius commatis homines apud vete-

res nullo in pretio fuere habiti, & quod priſcam ſapit diſciplinam nulli iſta ars apud Saxones alioſque honori fuit aut decori, quæ tamen potiſſimũ ſpectanda Chriſtiano ex D. Pauli monito, ſuadentis, ne quicquam committat ultra id, quod eſt decorum. Immo inter eos qui honori velificabantur olim tantum fuit odium ſpectaculorum, ut prius mortem ſibi intulerint, quam in ſenatum producerentur, indignum rati ſi per ignobile certamen aliorum exponerentur ludibrio. quod de Saxonibus teſtatur, *Sym. lib. 2. Epiſt. 46.*

6. Quia iſta certamina nullum aut rarum in bello præſtant uſum, ſed tantum otioſis hominibus conceduntur, ut iſtis vanis tempus tranſigant, inſueti majoribus occupari. Non enim in prælio aut pugna luctatione certant, ſed armis

armis, non corporis robore, sed fortitudine, non pugno, sed gladio. Et etiamsi aliquam speciem prę se ferant virtutis, longe tamen à virtute sunt semoti, minusque rebus bellicis gerendis & expediundis idonei. Quod Alexander Magnus satis lepido responso apud Plutarch. in Apothteg. designavit. *Cum enim Mileti multas athletarum statuas vidisset, qui in Olympijs vicissent: Et ubinam, inquit, tanta ista erant corpora, quando Barbari vestram urbem obsidebant.*

CAPUT. IV.

Quid dicendum de congressu nudorum?

APud veteres exercitationum genera varia, nudorum juvenum non modo cum juve-

nibus ſed & puellarum, virginiumque cum virginibus, & virginum cum maribus, quarum corpora lucta, curſu, reliquiſque id genus virilibus exercitamentis, non ſecus ac virorum obdurari ſolebant ad laborem. Utrumque inſtitutum *Propertius* iſtis deſcribit verſibus: *Eleg.* 13. *l.* 3.

Multa tuæ Sparte miramur jura Paleſtræ,
Sed mage virginei tot bona Gymnaſii,
Quod non infames exercet corpore ludos,
Inter luctantes nuda puella viros.
Cum pila veloces fallit per brachia jactus,
Increpat & verſi clavis adunca trochi.
Pulverulentaque ad extremas ſtat fœmina metas
& patitur duro vulnera pancratio:

Nunc

Nunc ligat ad cestum gaudentia brachia loris
Miscile nunc disci pondus in orbe rotat.

Quod certamen à Lycurgo institutum, forte ideo, ut ita futura soboles victoribus ac victricibus orta parentibus, longe nasceretur robustior; vel ut ita mares conspicati puellarum denudatarum formositatem, earum caperentur amore. Quicquid sit, nemo sanæ mentis hoc Lycurgi probabit institutum: puellas enim nudas, cum viris nudis colluctari, & cum amatoribus consistere non est citra infamiæ notam. et muliebris illa nuditas, quacunque de causa instituta, semper reprehendenda. Neque enim leges etsi severæ ad observantiam sui quemquam obligant, nisi honestæ, ac sexus verecundiam non egredientes.

tes. Et sane si ulla consuetudo invitat ad peccandum, hæc erit: cum homo alias sine externis illis incitamentis sic satis sit pronus ad libidines, ac pravas cupiditates.

CAPUT. V.

Quid dicendum de armorum exercitio?

QUantum valeat armorum excitium, quo corpus ad militiã redditur idoneum docet ratio, confirmat experientia. Ignavia corpora hebetat, desidia effæminatos reddit homines, ac molles: industria è contrario firmat, exercitatio facit alacres, quo tractandis armis consueti, quando opus & usu erit, possint ictus inferre, illatos avertere.

Segnities præclaras cogitationes, quibus ad militaris gloriæ splendorem erigitur animus, obtundit. ex adverso cum validissimis certare, cum alacribus concurrere magnos efficit, quot

quot hoc faciunt. scilicet hominũ mentes otio deditæ, ac languori corrumpuntur, sequiores fiunt. Pulli equini ni initio parum exerceantur, & ita paulatim oneribus ferendis idonei reddantur facile delassabuntur, subeundis sarcinis inepti: militię dicati, ni ab ineunte ætate ad arma tractanda adhibeantur, facili languescent negotio, ac adversarijs victoribus sine mora terga obvertent.

Exemplo suo hoc ipsum satis comprobarunt Lacædemonii, qui quamvis pauci admodum essent numero, universam pene Græciam subegerunt, cum reliqui Græci desidiæ ac voluptati vacarent. Romani judicio omnium virtute ac gloria mortales omnes olim anteibant, quia apud ipsos exercitatio vigebat armorum; unde sub campi doctore tyrones instruebantur, quo periti singuli mandata in prælio accipere, & si opus

eſſet, etiam dare. adeo ut de illis non ſine ratione diceretur, qvi vis eorum imperatoris, qui vis imperator militis officio fungi poteſt. Ea de cauſa Pompejus, quod vere eum effecit Magnum, pro conſueto habuit in caſtris ſaltu cum alacribus, curſu cum velocibus, vecte cum robuſtis certare. Et de Aureliano cæſare refertur, quod nullum diem prætermiſerit, in quo non ſe pilo, ſagittis & militaribus exerceret armis.

Ac Silius Italicus dum de Scipionis indole loquitur, hoc potiſſimum eum nomine commendat, quod laboribus aſſiduis, ac ingenuis vacaret exercitiis. *lib.* 8.

Ipſe inter medios venturæ ingentia laudis
Signa dabat, vibrare ſudem, tranſmittere ſaltu
Murales foſſas, undoſum frangere nan-

re nando
Indutus thoracà vadum, spectacula tantum
Ante aciem virtutis erant, Sæpe alite planta
Ilia perfossum, & campi per aperta volantem
Ipse pedes prævertit equum, sape arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit & hasta.

Quamobrem summopere laudatus Lycurgus apud antiquos, quod durius haberet juventutem domi, quam foris, quod majora civibus suis exercitia intra muros, quam intra vallum imperaret. Et revera cum exercitus Varroni dicatur, quoniam exercitatione evadit melior, cur non summo jure ac ratione hæc exercitia militi commendanda? Adolescentes igitur quos laboribus bellicis sustinendis

nendis pares olim esse volumus, eorum quam primum assuefaciendi sunt rudimentis. Nisi enim quis ita istis à teneris assuescat annis, nullis gravioribus postmodum existet habilis. ea quippe quæ initio difficilia, in medio sunt facilia, in fine delectant, teste experientia. Quoniam autem consuetudo sensim ac paulatim inducenda, ne subita gravem in corporibus efficiat mutationem: ideo per vices hæc nobis admovenda, ne si repente, & uno quasi eodemque tempore, magnis periculis corpora divexentur, cum diversis subjaceant mutationibus.

Militibus autem nostris ac nobilibus commendanda inter cætera illa exercitia, quibus ad pedestre & equestre prælium corpus redditur idoneũ. Quale est illud quo ad hastam vibrandam instruuntur, præterea quo cursu certant, dire-

ctione globi ad metam ſclopo contendunt, quibus adde curſum equitum ad anulum, quem Galli vocant *la bague*, vel ad ficti hominis pugnam, & quæ ſunt hujus generis alia, quæ cum ſine diſcrimine necandi fiant juſtam concurſus habent cauſam.

Quid autem dicendum de arte laniſtica? quæ nihil aliud eſt quam ratio ſcienter ac rite tractandi gladium. quam artem à P. Rutilio Conſule Cn. Manlii collega militibus traditam aſſerit *Valerius Maximus, lib.* 2. *c.* 1. Anno ab urbe condita IↃCLVIII, *nullius ante ſe imperatoris exemplum ſecutus ex ludo C. Aurelii Scauri doctoribus gladiatorum accerſitis, vitandi atque inferendi ictus ſubtilitatem legibus ingeneravit.*

Certe iſta maximopere militibus commendanda, ut pote quæ maximum ſubinde præſtat uſum.

Etſi

etſi enim videatur quibuſdam hunc umbratilem depugnandi modum, vero officere certamini, quia metus, ac periculi hominem facit ſecurum, ut qui magis huic pugnandi confidat induſtriæ, quam animo: tamen dicendum eſt, artem virtuti commodè miſceri poſſe, alteramq; alterius ope egere ac auxilio; ut ita illa impetu hujus fortior, hæc illius cognitione evadat cautior. Et quod peritiâ virtus juvetur, judicio eſt fortitudo militaris, quæ ex perientia naſcitur & experientia augetur. Quod ipſum ſingularis certaminis exemplo comprobat *Livius*, *l*. 28. in quo major ætate *Corbis* uſu armorum & aſtu, facile rudes ac ſtolidas *Orſuæ* vires qui minor erat, ſuperavit. Et ita ſæpe artis hujus peritiſſimi conſtanti quadam audacia, & periculorum contemtu, præclaræ virtutis ac fortitudinis expe-

experimentum, quoties opus fuit, exhibuerunt.

Duo fuerunt olim remedia probandi ordinaria, testes & instrumenta, totidemque iis deficientibus extraordinaria, jusjurandum ac divinum judicium, id est probatio innocentiæ per duellum. §. *Si vero vasallus* 2. *Feudor. tit.* 2. junct. cum § *si rusticus militem* 2. *Feudor. tit.* 2. quæ postrema probatio inter species vulgaris ponitur probationis *can.* 2. *de purgat. vulg.* Fuit illa consuetudo Langobardorum, ut quotiescunque de esset probatio judici per duellum fidem partes facerent. variis autem id obtinebat in casibus. De criminibus objectis licebat se pugnare per pugilem quem campionem vocant *l.* 1. *leg. langobard. titul. de Malefic. l. final.* Mulieri accusatæ de sublato per venenum marito licebat se purgare vel per juramentum, vel per

per campionem. *l. final. de cons. mort. lib. 1. leg. langobard.* Qui alium cuculum vocasset, si propter hoc convitium accusaretur, tenebatur negotium aut componere, aut per duellum probare, & ita multis aliis in controversiis, ut videre est ex constitutione Friderici, *de pace tenenda 2. Feudor. tit. 27. init. & § 3.* Hinc usus ille duellorum, à Langobardis ad alios populos translatus, ac approbatus est, test. *Busio disput. polit. 9. thes. 21.* In Dania Frotho III. Rex eam tulit legem, ut omnes singulari certamine lites decernerentur atque finirentur. *Saxo Grammat. lib. 5. hist. Danica.* speciosius viribus quā verbis confligendum existimans. Eandem in Moscovia probandi rationem in usu fuisse tradit *Camerar. 2. hor. succis. c. 19.* Apud Ruttenos & Hungaros si de causa aliter non liqueret, idem obser-

observari notat *Bodin. de Republ. lib.* 4. *p.* 743.

Apud Umbricos controversias exortas per monomachiam armati decidunt ac componunt, eumque justiorem, qui vicit, causam habere autumant. *Boekel. disq. de publ. jud.* 6. Apud Alemannos duellum committitur & pro rerum controversia, & pro dote allata repetenda. *In leg. Alem. tit.* 85. *tit.* 77. Olim & apud Anglos inter rationes litium finiendarum, duellum receptum, referente *Thom. Smith.* 2. *de Republ. Anglic. c.* 6 *&* 8. In islandia lites forenses de prædiis, hæreditatibus, dotibus nunnunquam duello diremptæ: ita, ut bona controversa victori cederent, sine majore jactura bonorum victi. idẽ juris erat, sive quis ad duellum postulatus recusaret: sive certando vinceretur. test. *Arngrimo Jona, in Republ. Islande.*

land. In Gallia ista olim fuisse permissa colligere licet ex constit. Philippi Regis Gallorum, anni 1306. Quam explicat Guid. Pap. in suis decisionibus. Quæ tamen à Rege demum permissa quatuor hisse concurrentibus. Primo si liqueret crimen esse commissum, etiamsi, à quo commissum sit non liqueret. Secundo, si crimen quod obiiciebatur, pœnam mortis mereretur. Tertio, si ita esset commissum, ut nullo alio modo probari, nullave alia ratione de veritate constare posset. Quarto, si is qui provocaretur, & de commisso accusaretur*, per indicia & probabiles præsumptiones haberetur suspectus, adeo ut duellum quasi admitteretur sub comparatione torturæ & equulei. Cujus duelli formam & ordinem qui scire volet, adeat *Tholosan. Synt. Jur. univers. l.* 48. *c.* 16. Et si

vero

vero hisce in casibus duellum non quidem temere videatut concessum: tamen modus ille veritatem explorandi iniquus, consuetudo permittens prava. utpote quæ non solum juri civili, & canonico & divino contraria, sed etiam naturali.

Est enim I. Contra humanitatem, instar furiarum civem in concivem irruere; est contra rationem naturalem, ac æquitatem, facinorosum evadere, innocentem puniri, ut in duellis sæpe contingit judicialibus. II. In monomachia tali desideratur à judice, non ut vincat, qui est fortior, quod est naturale, quam quidem ille, qui causam habet justiorem, licet sit imbecillis, quod est contra naturam. igitur jure naturali prohibitum tale duelli genus. Suffragantur & civiles leges, quibus isti probãdi modo reprehensi Prob. I.

Argum.

Argum. *l. unica C. gladiatoribus.* in qua lege prohibentur omnia cruenta ſpectacula in otio civili, qualia non ſolum ſunt gladiatorum, verum etiam duellantium judicialiter. *Boekel. diſp. Judic. 6. Bocer. de duell. c.* 2. Prob. hoc medio. Aut admittuntur duella in cauſis levioribus, & ſolum pecuniariis, aut in criminibus capitalibus. Si in illis quæ tantum requirunt multæ irrogationem, pæna non erit proportionata delicto, ſed ſuperabit delictum. ſi in hiſce, neutiquam id fieri poterit de jure civili, cum in criminalibus requirantur probationes luce meridiana clariores. *l. ult. C. probat.* verum duellum probatio eſt obſcura, cum eventus ſæpiſſime fallat; immo non tam probatio, quam pæna. ſaltem hic probatio non diſtinguitur à pæna. vulnere enim probatur delictum,

vulnere

vulnere idem punitur. cum tamen probatio à pœna neceſſario debeat eſſe diſcreta. illa ejus eſt qui incuſat, hæc judicis qui irrogat. Prob. III. quia, verbis & judicio controverſiæ finiendę, non armis, diſceptatione, non vi. juris via proceditur, & actionibus proceſſus præſcribitur, non martis judicio. *l.* 13. *D. quod metus cauſa.* Quod obſervatum à Romanis etiam in publicis inimicitiis, primum ad colloquium veniebant, antequam ad arma. multo magis igitur hoc ipſum ſervandum in privatis ſimultatibus. Iudicis etenim eſt providere, ne manus conſerant, quos ſua poteſt compeſcere juriſdictione *l.* 13. *§. Sed ſi* 3. *D. Uſufruct. prob.* IV. quia non eſt privati hominis lites dirimere, & diminuere, ſed prætoris. Ergo non debet hoc negotiũ adverſario committi, ut ipſe li-

tem gladio determinet. Argum. *l. 21. D. rebus credit* & toto tit. C. *nequis in sua. caus.* Sed obiiciunt, litem componit prætor, quando partes committit inter se, quia alius nullus superest dissidii finis. Resp. controversiæ sopiendæ à prætore, eo modo, quo id fieri jubent leges. jubent autem leges actore non probante reum esse absolvendum, licet ipse nihil præstet *l. 4. C. de edend.* *Prob.* V. Quia id quod metu fit, ratum non habet prætor, tot. *tit. C. quod metus caus.* verum ad duellum provocare adversarium est illi metum iniicere, & quidem justum, qui etiam cadere possit in virum sapientem; adeo quidem ut potius malit caussa cadere, quam cum adversa parte descendere in certamen. quid si enim ille debilis, alter robustus, ille armis tractandis rudis, alter exercitatus. ei si duellum eligit,

idem

dem erit ac si mortem eligat. Ergo ratum illud nunquam est habendum, neque probandum.

Etiam canones consentiunt, in quibus duella referuntur ad purgationes vulgares, quæ illicitæ! quales explorationes per ferrum candens, per calidam aquam, & quæ hujus generis populares inventiones probationibus opposite canonicis. in *c. Mennam*, 2. *q.* 5. *& tot. til. purgat. vulgar.* ubi *c.* 2. exemplum proponitur in casu furti condemnatum, fuisse absoluendum, & *c.* 3. ratio subjungitur, quæ generaliter valet, ut colligere licet ex c. *quæritur* 22. *q.* 2. *c. Monomachiam* 2. *q.* 6. & alia ratio est non contemnenda in c. *non est innocentiæ*. 23. *q.* 5.

Neque desunt huic sententiæ probationes è jure divino petitæ. I. hæc est. si res sit probanda, debebit institui probatio. aut per

testes. *Deut.* 19. *v.* 15. aut per juramentum. *Exod.* 22. *verſ.* 7. aut per confeſſionem propriam *Joſua* 7. *verſ.* 19. alii ſi eſſent modi, deberent exprimi. nullibi autem fit mentio in ſacra pagina hujus duelli aut explicite aut implicite: Ergo illud illicitum judicandum II. Ille actus jure divino eſt illicitus, per quem tentatur Deus *Math.* 4. verum duellum judiciale, eſt talis actus: cum enim nullis veſtigiis res poſſit deprehendi, ac Deus ejus cognitionem, ac mani feſtationem ſibi ſoli reſervaverit, tentationis eſt, eam velle miraculoſo modo inveſtigare. III. Illa probatio jure divino iniqua eſt, qua innocens punitur ac nocens liberatur. ſecundum illud ſapentiſſimi Regis dictum *qui nocentem juſtificat & innocentem condemnat, uterque Deo abominatio.* aſt in duello ſæpe contin-

git

git ut innocens pereat, ac habeatur pro nocente, ac nocens evadat. quod ipse Imperator Lotharius fatetur illis verbis. *Quia incerti sumus, de judicio Dei, & multos audivimus per pugnam sine justa causa suam causam perdere: sed propter consuetudinem gentis nostræ Longobardorum, legem impiam vetare non possumus. lib. 1. leg. Longobard. tit. de Monomachiis.* Neque valet objectio: Deus est justus judex, veritatis amans, qui justitiam coli præcipit, itaque & hoc genere probationis veritatem adjuturus est. Resp. I. veritatem Deus promovet, non tamen per illegitimũ, & illicitum medium, quale est duellum. II. Aliquando *permittit Deus, in istis duellis, innocentes in eo quo accusantur crimine succumbere & necari propter alia eorum peccata. c. 1. purgat. vulgar.* imo aliquando permittit Deus illos qui falsis ac-

cuſaverant ſe mutuo criminibus evadere, cum tamen uterque ratione falſæ accuſation is nocens. cujus rei exemplum hoc loco adiiciam memorabile, quod temporibus Alphonſi Caſtiliæ Regis contigiſſe refert Dominus *Pierre Meſſie* in libro cui titulus *les diverſes lecons &c.* Quidam nobilis militia clarus nomine *Rupas* de *vidima* coram Rege profeſſus erat, quem nobilem *Rodigem* de *Avila*, proditorie agere, quodi n armis inſignia gereret Portugalliæ, cum eſſet Regis vaſallus caſtiliæ. ſeque hoc probaturum & teſtibus & armorum concurſu, aut aliquo alio probãdi medio,ad quod regis obſtringeretur mandato. Simulac iſta reſcivit *Rodiges de Avila* qui tum temporis aberat, Regi ſcripſit, ſe non teneri, ſemet reſponſo quo purgare cum *Rupas* in proprium conſpiraſſet regem, eumque

eumque è medio tollere consilia inivisset, quod se duello probaturum dicebat, si modo adversario congrediendi concessa fuisset à Rege facultas, & quidē salvo addito conducto, quia crimen læsæ majestatis commiserat. Quę ut Regi innotuere, dubius fuit ac animi pendulus, quid hoc in negotio foret agendum. tandem consultum visum, utrumque ad certamen singulare admittere. locus, tempus, more solemni indicuntur. concurritur magno cum ardore, non aliter ac si leonum foret congressus. toto die æquis pugnatum viribus, marte ancipiti, adeo ut non observare liceret, utram in partem sese fortuna esset inclinatura. itaque noctis adventus illos separavit, quos ardor ingens, cum fortitudine & armorum peritia junctus, segregare nequivit. altero iterum die prio-

ri hic congreſſus par fuit, parque animus, ita ut nondum conſpiceretur cui victoriá faveret. tertio tandem die, in locum ſolitum advenerunt, eodem quo ante animo ſed majoribus quam ante viribus; eſtque decertatum tanta cum pertinacia, ne forte ejus diei anceps eſſet exitus ut uterque in admirationem regē, omniumque animos ſpectatorum in ſtuporem ac miſericordiam raperet, metuentium triſtem interitum tam fortium virorum. atque ita viribus nondū flaceſſentibus, deſiderata, regi, ac populo veſpertina adventavit horâ, qua ſe juncti, quamvis inviti, ad regem fuere adducti, qui utromque abſolvit, Deo quaſi monſtrante ut dicebat, innocentiam utriuſque, cum triduaná illá pugnâ neuter alterum aliquo armorum ſuperaſſet genere. IV. Omnes illę actio-

actiones jure divino illicitæ, quæ aut odio, aut vindicta, aut desperatione, aut affectione vitiosa peraguntur; verum actiones duellantium tales sunt; necessum enim est alterum esse nocentem, alterum innocentem: cum igitur utriusque voluntas sit alterum interimere, qui nocens est affectu pravo peccabit, quia innocentem volet interficere, & qui innocens est peccabit, quia semet super injuria volet vindicare. V. Deus tales non exigit probationes, quæ fiunt sanguine humano, & quarum exitus, etiam ipsi victori sunt luctuosi; quales sunt exitus duellatorum. ille enim, qui alium interemit tantum suam causam probavit contra accusatorem. luctuosum vero est propter accusationem injustam hominem ab homine interfici, & injuriarum gratia sanguinem effundere huma-

juriarum gratia sanguinem effundere humanum.

CAPUT. VII.

An quis Possit acceptare duellum suam sciens innocentiam, ac adversarium injustè procedere?

Dicim. I.

Etiamsi innocens sciat injustam condemnationem adversarium per testes falsos impetraturum, non tamen existumandum illi licere, duellum offerre adversario, aut eum prævenire, aut occulte occidere, ut vult inter Moralistas *Bannes*, *Emman. Rodrigo*, *Navarrus*, aliique citati apud *Fragosam Reg. reipubl. Christ. part.* 1. *lib.* 1. *disp.* 2. Ratio prima est; quia hoc medio videtur seipsum vindicare velle, si judex

suo

ſuo non ſatis fungatur officio, atque aliqua ratione locum dare irę, contra dictum *D. Pauli Rom.* 12. Ratio ſecunda eſt, quia Chriſtiani hominis eſt officium, potius injurias pati quam inferre, aut agere quicquam, quo conſcientia ipſius gravetur, & ſcrupulo quo in opere bono præpediatur. Ratio tertia eſt. quia iſtac via videtur prævertere velle providentem Dei gubernationem, ac male ſperare de ejus potentia, bonitate, ac ſi nec poſſit, nec velit, antequam negotium ad extremum deducatur, eum periculo nondum præſenti eximere.

Dicim. II. Ne quidẽ debet duellum acceptare, ſi hoc ei offeratur, etiamſi putet actorem calumnioſum. 1. quia hinc facilis eſſet prolapſus ad duella: homines enim facile ſibi perſuadent, affectibus abrepti, ſe per calumniam

acc:i-

accusari, nec esse aliud refugium, nisi ut acceptent duellum. Ex quo multæ cædes injustæ subsequerentur. *Lessius lib. 2. de just. & jur. c. 9. dub. 8. n. 47.* 2. quia Christiani est sperare, Deum aliquando & istis malis impositurum finem, & cogitare, ista mala eventura in bonum ac salutem sui ipsius.

Dicim. III. Non debet innocens acceptare duellum, etiamsi aliter jacturam honoris, aut bonorum in notabili quantitate evadere non possit, Ratio 1. est, quia non debet vita, & aliquando etiam anima periculo exponi propter periculum jacturæ bonorum, aut etiam honoris. Ratio 2. est, quia peccat si propter jacturam bonorum quem interimat; cum nulla sit proportio inter bona & vitam hominis, ut postmodum fusius probabitur.

Dicim.

Dicim. IV. Poteſt innocens duellum acceptare ad adverſario oblatum certo ſciens ſuam innocentiam, ſi cogatur à judice, ut illud acceptet, alias inhoneſtæ morti addicendus. ita ſtatuit *Valent.* 2. 2. *diſp.* 3. *q.* 17. *punct.* 1. *coll.* 2. *Fragoza part.* 1. *lib.* 1. *diſp.* 2. *a.* 46. *Azor. Inſtit. Moral. part. cert. lib.* 2. *c.* 5. *Tolet. ſumm. caſ. lib.* 5. *c.* 6. *in fin.* Ratio 1. eſt, quia cum nullum innocenti ſuperſit remedium, tale duellum, vera eſt defenſio, poteſtque fieri cum moderamine inculpatę tutelæ, & conſequenter contra provocantem tanquam contra invaſorem eſt licita. innocens enim ſe defendit ab injuria, & vitam ſuam tuetur à vi ſibi illata injuſte. Ratio. 2. eſt, quia innocens videtur conſtitui tanquam interficiendus, ita tamen ut ei permittatur ſeipſum defendere. & nocens

cens constituitur interficiendus si forte potuerit innocens, qui bonam habet causam, quique ea ratione tanquam minister constituitur justitiæ. Ratio. 3. est; Quia non imponitur à Magistratu hoc duellum, ut se purget innocens, & ita suam ostendat innocentiam, sed tantum ut pro vita sua decertare velit. Etsi igitur Magistatus peccet, cujus non est aliquem ad hoc compellere, (aut enim novit compulsum innocentem, aut ignorat; si novit, eum debuisset absolvere, si ignorat, ergo non debuisset permittere, ut adversarius hunc provocaret) non tamen peccat innocens, qui vitam suam, quantum in se est tuetur.

Quid

CAPUT. VIII.

Quid dicendum de duellis ex quibus belli futuri desumitur præjudicium?

ET si futuri temporis exitus ignorantiæ involutus sit nebulis: ea tamen curiositas est generis humani ut avide in ista inquirat, quę in posterum eventura, quasi nihil sibi reservatum voluerit Deus opt. Max. quod lateret homines, eorumque fugeret congnitionem. Scilicet quæ post tot annorum seriem accidunt veluti ex magno loci intervallo non cernuntur, nisi ab eo solo, cujus oculus non solum longe dissita circumquaque conspicit, verum etiam ipsa cordis cogitata. Homines igitur quia eorum cognitio

tio eorumque se non extendit, confugiunt ad casualia quæ ac fortuita, & ex iis de futuris contingentibus quicquam prædicere satagunt. Ex commissionibus gallorum bonum rapiunt omen, assignatis singulis partibus suum gallum. Alii Tauros adversus leones exacuunt, ut factum quondũ audivimus ab Episcopo Leodiensi,cũ nostræ Provinciæ primitus abjecto Hispaniæ jugo auspiciis illustriss. Memor. Principis Wilhelmi Arausionensis, sese in pristinũ vindicarent statum. Voluit experiri Episcopus num Provinciæ reversuræ adjugum, numexcussurę amplius. leoni igitur partes assignatæ Hispanorum, Tauro Belgicarũ Provinciarum. vicit Taurus, succubuit Leo. Postmodum vicibus mutatis, ut ea ratione malũ transferri posset omen; Leoni assignatum Belgium, Tauro Hispania. rur-

rursum vicit leo, succubuit taurus. quod omen rerum testimoniis hactenus fuit comprobatum. igitur hic quidem non fefellit eventus, numine forte divino ita totum dirigente negotium. non tamen ex illis commissionibus quicquam veri licebit prædicere. Nec etiam ut nonnulli volunt, ex eventu Monomachorum, decertantium utra pars victrix evasura, quicquam licebit de belli alea colligere. olim hoc à Germanis factitatum, qui adeo observarunt auspicia, ut sæpissime cum quodam hostium congrederentur, ex quo congressu præliorum prædicerent eventus. *Tacit. de Moribus Germanor. Ejus gentis cum qua bellum est, captivum quoquo modo interceptum cum electo popularium suorum, patriis quemque armis committunt. Victoria hujus vel illius pro præjudicio accipitur.* Fuit & hoc genus duelli famili-

familiare Græcis, imprimis quando res arduas aggredi volebant. quod suo comprobavit exemplo Magnus ille Alexander, qui dimicaturus cum Persarum Rege Dario, duos produxit milites, quorum alter suam personam sustineret, alter Darii; qua persona devicta, quæ pro partibus stabat Darii, actutum decrevit bellum, ratus se quoque Darii fore victorem. *Plutarch. in ejus vitâ.* Attamen duelli hoc genus improbandũ, partim propter rationes supra in duello judiciali allatas; partim quia fallax ex iis sumitur præjudicium quæ casualẽ ac fortuitum sortiuntur eventum. Aliquando exitus belli jus unde stabat, dedit ei victoriam, non ei qui priore in duello vicerat, si pro injusta contenderit parte. Aliquando immo ut plurimum Mars belli communis est, nec magis huic, quam illi
favet

ſavet, quia nuſquam minus quam in prælio eventus reſpondent. inepti igitur & iniqui arbitratores qui judicium ac conditionem belli, ſupra duelli aleam conſtitutam eſſe volunt.

CAPUT. IX.

Quid dicendum de duello duorum ſupplicio juſte addictorum?

Dicim. I.

A Parte judicis illicitum eſt partes cogere, ut ſeſe mutuo interficiant: non enim poteſt judex pro libitu quē condē nare. Ratio. 1. eſt, quia reus tenetur tantum ſufferre ac ſuſtinere pænas, juſta ſententia ei irrogandas, & ita ſatis fit juſtitiæ, non autem quicquam agere. Ratio.

Ratio. 2. est; quia afflicto non est super-addenda afflictio. verum ea superadditur, tum quia invitus ad aliquid faciendum cogitur, tum quia alio, vel etiam duriore mortis genere perit, quam fuisset periturus, tum quià major ei metus incutitur, dum stricto cum adversario congreditur mucrone, quam si carnifici cervicem præberet. Ratio. 3. est; quia hoc modo pœna superat delictum, seu crimen. crucem, meritus est, unam mortem, non plures. si vero concertet cum altero condemnato, singuli ictus adversarii illi erunt mortes. præterea non semper primo vulnere interficitur, itaque secundum, tertium, & quartum superaddendum erit ut cadat. jam vulnera illa non lætalia, quæ in antecessum dabantur, sunt supra delictum, igitur illa immerenti infliguntur. solum illud unicum

cum merito patitur, quod mortem accelerat, & ni etiam in instanti, jam illud tempus, quod supra instans, in quo vulneris dolorem patitur, ejus pœnam aggravat, quia dolorem auget. Ratio. 4. est; quia eo modo spectaculum Magistratus exhibent cruentum; quodque ab omni humanitate est alienum, efficiunt, ut homines mutuis concidant vulneribus, ac humana sese polluant cæde.

Dicim. II. illicitum est ita hoc imponere partibus, ut victores impuniti maneant. Ratio. 1. est, quia fieri potest (ut illud certamen est anceps) ut pars minus nocens interficiatur & magis nocens periculo eximatur, quod sæpissime factum fuisse, multi casus demonstrarunt. Ratio. 2. est; quia, si uterque æque nocens, judex iniquus censetur, qui jubet istos homines pari in causa constitutos inæqua-

inæqualibus certare conditionibus. alter enim altero aut robuſtior erit, aut animoſior, aut exercitatior, & ea ratione præ valebit. Ratio. 3. eſt; quia iniuſte agunt Magiſtratus, ſi nocentem impunitum relinquant. verum nocens impunitus ſic evadit: non enim ſententia judicis mortis deſtinatus eſt periculo, ſed morti, non caſuali, verum certo illi eventuræ.

Dicim. III. Non eſt licitum hoc duelli genus adire à parte pugnantium. Ratio 1. eſt; quia non expedit ut quis ſeſe tueatur, contra alterum: cũ enim mortem ſit meritus, potius ſemet patiatur interfici. neque expedit ut reſiſtat alteri; ſi enim ut volunt caſuiſtæ, alter ſit conſtitutus ut juſtitiæ miniſter, nefas eſt ei reſiſtere, quia qui reſiſtit miniſtro, reſiſtit magiſtratui, ac ſupremis poteſtatibus,

tibus, & qui illis sese opponit ordinationi resistit divinæ. *Rom.* 13. Obii. *Azorius Instit. Mor. Part.* 3. *l.* 2. *c.* 5. Reus mortis juste potest damnari ut fame pereat, ergo ut pugnet cum altero. Resp. diversa est hic ratio. qui fame perit patitur, eique vitæ subtrahuntur subsidia. qui cum altero congreditur, ictū infert & quia agit, dicitur resistere. Ratio 2. est; quia non debet petere aut procurare sibi ullum evadendi remedium nocens, cum mortem teneatur subire, quam meritus est propter delicta. verum si cum altero congrediatur, patienter non fert suppliciū, cui destinatus, quod tamē debebat ferre, verū semet justò vult eximere supplicio. Ratio. 3. est; quia ea ratione sibi partes suggerunt peccandi ansam & occasionem, quæ conjuncta esse potest cum periculo animæ. ita enim

enim & odio in se mutuo concitantur, affectibus abripiuntur, adeo ut congrediantur non tanquam cum justitiæ ministris, quam quidem cum hostibus infensissimis, consequenter si in illis peccatis moriantur sine ulla pœnitentia, (quanquã hic non requiramus pœnitentiam externam oris, aut semper pœnitentiam subsequentem istius in specie actus vitiosi.) metuendum est illud aliquando fieri animæ cum periculo.

CAPUT. X.

Quid dicendum de duello utilitatis publicæ causa suscepto?

VTi fortitudo citra justitiam est culpabilis, ita si cum judicio rectæ rationis sit conjuncta laudabilis erit. maxime illa, quæ

ıæ patriæ ſit amore, defenden-
. illius gratia, majoriſque ma-
ɔrum acerbitatis propulſandi.
deo quidem ut dulce ac deco-
um habeatur pro liberatione pa-
riæ mortem intrepide adire, cui
ıitam & omnia jure debemus.
Duellum igitur utilitatis patriæ
:auſa ſuſceptum non ſolum juſtum
eſt, verum etiam ſummopere lau-
dandum. Quale fuit Manlii Tor-
quati cum Gallo, apud *liv. lib.* 23.
Horatiorum ac Curatiorum fra-
trum inter Romanos & Albanos
apud *liv. lib.* 1. *val. max. lib.* 6.
c. 3. Et ſuadet hoc ratio naturalis
cujus inſtinctu, quivis tenetur pro
aris & focis ſtare, ac quam minimo
fieri poteſt, liberos, parentes, a-
micos ſocios, bona, tueri, neque
detrectare redemtionem ſecurita-
tis ſuorum, etiam ſanguine pro-
prio. Hoc ipſũ etiã ubique laudat
jus civile. quicunque ita moritur,

 non

non moritur indecore, verum in perpetuum per gloriam vivere intelligitur. *§. filii. Instit. Excus. Tutor.* & quicumque supervivit honoribus ac præmiis afficiendus *l.* 35. *D. de Relig. & sumpt. funer.* unde patriæ amor quoque semper dulcis est *l. habebat. de leg.* 3. in tantum ut non solum sit libere relictum pro ea pugnare, verum etiam ut omnino incumbat: ut late *gloss. in l. veluti. D. Just. & jur. & in l. fallaciter cod. de Abolit.* Consentiunt etiam canones, quæ multis in locis commendant defensionem patriæ, aliorumque in genere. *c. Qui potest. c. Ab imperatoribus. c. Fortitudo.* 23. *q.* 3. & *can. si nullam. cano. omnium.* 23. *q.* 5. Neque sacra pagina contrariatur, quæ exemplo davidis ac Goliathi demonstrat, duellum patriæ causa susceptum, omnino non esse illicitum. 1. *Samuel.* 17. I. Nul-
lum

lum enim in actione tali committitur peccatum. publica tale duellum suscipitur auctoritate, aggreditur miles reipublicę hostem, quem licite potest interimere, eum interimit non privatæ vindictæ causa, sed publicæ gratia utilitatis. quod tamẽ hoc in casu probamus, si Respublica justum gerat bellum, neque satis habeat virium quibus hosti resistat, resque sit desperata nisi suscipiatur hoc duelli genus, in quo illa pars victoria potietur, cujus miles evaserit victor. *Azor. Inst. Moral. part. tert. l. 2. c. 5.* Nec juvat dicere, non est tantum negotium collocandum in capite unius. immo quia res est desperata, præstat eam ancipitem facere in unius vita, & non totum exercitum ducere certum in exitium. verum, inquit, Martyr, non est desperandum. immo replicamus, cogitandum est

Deum non modo miraculoso in dies operari, ideoque non esse eum tentandum, quod fit si cum paucis capitibus velim de summa rei cum pluribus confligere: etiamsi enim æque Deo possibile per paucos quam per plures liberare; tamen, si ratione prudenti, ac consilio rem reputemus, non confugiendo ad miraculum, facilius erit æqualem superare æqualem, quam ab imbecilliore superari. & certe sacra pagina, quando tales refert liberationes, in quibus pauci superarunt plurimos, circumstantiis satis notat illas factas speciali providentia, ac extraordinaria potentia divina. addimus, neque eũ desperare, qui talibus utitur mediis quibus ad finem exoptatum studet pervenire, qualia sunt, quando de summa rei paria inter sese committuntur militum.

II. Si multis licet contra multos pugnare, quidni licebit uni contra unum; ubique enim est eadem justitiæ causa si modo ducis auctoritas & consensus accedat, quem omnino hoc in casu requirimus.

III. Unum præstat perire, & non totum exercitum, aut unum periculo subiici, ut totus exercitus isti eximatur periculo. Christianum etenim est, quam minima sanguinis effusione redemtam velle libertatem, quod eveniet si modo explicato duellum ineatur.

IV. Princeps qui viribus ac sociis impar est, tenetur sibi suisque consulere, ac in conscientia minore malo, majus avertere. hoc facit, quando hujusmodi conflictum instituit, quæ pars quædam est justi belli, ex parte illius principis laudanda, quo casus du-

bius in ſpem transfertur victoriæ.

CAPUT. XI.

Duella particularia ab hoſtibus oblata, num accipienda?

VTi bellum non eſt juſtum, ſi ſuſcipiatur vana de cauſa, ita duellum etiam eſt injuſtum, ſi nulla ejus ſubſit ratio. Itaque,

Dicim. I. Si milites utriuſque Ducis exercitus deſcendant in certamen, cauſa voluptatis, aut tentationis virium, duella ſunt illicita. qualia illa fuere certamina de quibus *Diodor. Sicul. Hiſtor. libr.* 5. ubi refert Gallos ſolitos inſtructa acie procurrere, & optimum quemque ex adverſariis ad ſingulare certamen provo-

rovocare. Ratio. 1. est, quia fi-
is est ineptus & vanus, cujus gra
ia non licet sanguinem effundere
umanum, ut est in *can.* 1. *de Tornem.* certaminis, hujus exemplum
st inter Ioabi milites & Abneri,
trinque missis duocecim. Ra-
io. 2. est, quia ideo suscipitur du-
llum, & bellum, ut patria possit
b hostium copiis liberari, hostis
amno affici. verum illis concur-
bus vix est ut diminuantur ho-
:ium copiæ, aut vires frangan-
ur, quia paucissimi inter sese con-
urrunt. Ergo in totum illi con-
ursus condemnandi.

Dicim. 2. hujusmodi conflictus
articulares iniri possunt, ad
onservandum bonam famam in
xercitu hostili. Ratio. 1. est,
uia fama bona fortitudinis plus
epe timoris incutit hosti, quam
:s ipsa aut ratio. præsumta enim
c prævia de Regis fortitudine,

ejuſque militibus opinio, multum poteſt in exercitu hoſtili. Ratio. 2. eſt, quia niſi talia certamina acceptentur, hoſtes fient audaciores; dum exiſtimabunt noſtros milites aut prætimore nimio hujuſmodi conflictus non admittere, aut quia numero militum deſtituuntur, detrectare. Ad tale duellum in obſidione Daventrienſi, eques nobilis Albanus à partibus Hiſpanorum in exercitu Principis Mauritii ſingulos provocavit, vetante Principe Illuſtriſſimo ne quis cũ eo congrederetur. obnixe tamen veniam petiit à Principe Nobilis Ludovicus à Cathulle, filius Domini de Ryhoven à Gent, ut liceret cum iſto homine ſuperbo,quique prę ſe noſtros contemnebat milites, congredi, ac tandem hoc precibus impetravit. itaque lanceis congrediuntur, quibus cum nihil efficerent, gladiis

s certatur, donec tandem Al-
nus eques manu truncatus, ac
ctus, suæ temeritatis justas de-
: pœnas. refert hoc *Meteranus*
.16. *sua hist. edit. nostr. p.* 317. cui
ẽplo non dissimile duellũ quod
tum inter Thomam Albanum,
nturionem, & inter optio-
m præfecti turmæ equitum
orrits, qui loco. D. Norrits
mparuit, certis sub conditioni-
s. pugnatum ibi diu in consi-
ctu utriusque exercitus, lanceis
gladiis, obsidibus antea datis.
quidem æquo pugnatum est
arte, illæso utroque, donec tan-
m secundum conditiones an-
latas dirempti, sibi poculum
opinaverint, ac discesserint.
Meteren Hist. lib. 10. *fol.* 191.
quod duelli genus, num refer-
possit iste conflictus initus no-
s in partibus inter Genero-
imum Dominum de Breaute,

& Leckerbeetien, nescio an affirmare ausim. vid. de eo judicium *Meterani*, *lib*. 22. *p*. 444. *sua histor*. Ratio. 3. est, quia isti conflictus tendunt ad utilitatem exercitus; victoria facilius obtinetur, ac commodius, alacritas crescit, ac augetur. si enim nostri videant hostes superatos dum concurritur numero innumeri, jam idem judicium faciunt, si confligant toto cum exercitu, proportione scilicet servata geometrica. Et sic quispiam ex limitaneis militibus Christianorum cum Turcarum aliquo, in finibus Ungaricis & Turcicis, facta duelli in dictione, & armorum genere, congreditur. Hoc præterea nostro in casu observandum venit, uti miles cum milite congredi potest, ad bonum publicum ita dux ab hoste ad certamen provocatus, sistere aliquando se potest, ut suorum

ım parcat ſanguini. Sic Caro-
s rex Neapolis Petrum Arra-
oniæ Regem ſingulari pugna
rovocavit. Thomas Epirotarum
ıx Iohannem Noritium Ange-
rum ducem, quemadmodum &
im Æneas Turnum apud *Virgil.*
Æneid. lib. 12. quem poſtmodum
ngulari monomachia vicit &
teremit. Sub cautela tamen du-
illud permittitur ſi non temere
ſiſtat: ne ſi forte occubuerit,
xercitus animum deſpondeat.
roinde prudenter egit Carolus
: quod Franciſcum I. Galliarum
egem provocantem non fuerit
cutus. Et Auguſtus qui ab An-
nio provocatus maluit claſſe
tam corpore congredi. & Sely-
us imp. Turcicus, qui propter
ercitus diſſenſum congredi cum
atre Ancomathe, abnegabat.

Dicim. III. Nullus militum
m hoſte ſuo poteſt congredi,
idque

idque propter privatas ſimultates quæ inimicitiis publicis ſunt commixtæ. *vid. Clementis VIII.* conſtitutionem apud *Barboſam in collect. ſuper concil. Trident Seſſ. 25. c. 19. de reformat.* Ratio. 1. eſt, quia non tam eſt iſta defenſio licita, aut offenſio legitima, quāquidē vindicta. miles autem non poteſt ſeipſum tanquam privatus vindicare. Ratio. 2. eſt, quia patriæ utilitati non conſulitur ſi magis privatum bonum ſpectetur, quam publicum: cum in omnibus actionibus noſtris publica utilitas præferenda ſit privatæ.

CAP.

CAPUT. XII.

An patrem patriæ Proditorem liceat interficere?

PRivata persona in perduellum publica est, ac quisque in proditorem miles. Unde quæstio iota à veteribus interpretibus ad 2. & 3. *D. Just. & Jur.* utrum atrem patriæ proditorem liceat iterficere? Quamvis autem nega vam teneant plurimi, & casuistę, : jurisconsulti, ut *Balduinus lib. c. 1. cas. 14. Gilhausen Arbor Crim. p. 2. tit. 12. a.* 43. aliique citati à *erlichio concl. 12. part. 4. art.* 16. 17. xistimamus tamen de jure civi-, ac divino affirmativam veriom esse. Et quidem de jure cili probatur illa sententia. 1. uia filiis licet pro sui defensio-; parentes vim inferentes, & immo-

immoderate castigantes interficere, *Berlichius conclus.* 12. *part.* 4. *a.* 16. multo magis quando patrię vim inferunt, licebit, patriam contra illos tueri, eosque occidere: plus enim tenemur ad defensionem patriæ, quam defensionem nostri; cum ratio inferior cedat superiori. 2. Quia patriæ potius quam parentibus est parendum; in ea vita datur, pro ea illam effundere iterum requiritur, cujus salvandæ gratia non solum dulce est mori, verum etiam gloriosum. *l. Postliminium*, *§. filius quoque D. capt. & Post. Revers. l. Minime, D. Relig. & sumtibus fun. §. filius. instit. Excus. Tutor.* 3. Quia major intercedit obligatio, major nexus inter nos ac patriam, cui nascimur, quam inter nos ac parentem. *l.* 1. *§.* 15. *D. de ventre in poss. mitt. l. veluti D. just. & jur.* longe enim strictiori & altiori debito

pars

pars obstringitur toti, quam effectus suæ causæ. est autem civis pars reipublicæ, inquantum ipsa est unum corpus in quo ipse membrum, & filius est effectus parentis, à quo ortum suum ducit. quisque igitur suam rempublicam tenetur præferre parenti, quia vitæ, quæ parenti præponitur. *Lessius de just. & jur. l. 2. c. 1. dub. 3.* Varia autem ex jure civili in contrarium adducuntur à doctoribus. Obiic. 1. *Novell. 12. c. 2. Etsi pater legum contemptor & impius sit, est tamen pater.* Resp. 1. loquitur in hâc novella imperator de alimentis, quamdiu pater in vivis est, ac lege permittente superstes, quæ tenetur ei filius suus suppeditare. Resp. 2. Alimenta Patri quidem præstanda, si legum sit comtemtor & impius, id est si nefarias & incestuosas contraxerit nuptias, de quibus sceleribus loquitur

quitur imperator, quando parentem vocat *impium* & *legum contemptorem*, ut probat manifeste caput 1. ejusdem novellæ. ubi dicitur pater *amare contra leges*, *agere quæ impia & scelesta sunt*. non vero hoc trahendum ad alia majoris momenti crimina, quæ reipublicæ respiciunt interitum, ut sunt rebellionis, læsæ Majestatiis, ac similia alia. Obiic. 2. Amor Paternus & Affectus tantus est, ut à nullo superetur. *l. final, in init. Cod. Curat. Furios*. Resp. Imperator Iustinianus, hâc constitutione, tantum indicare vult, parentes intime suos amare liberos, neque quem esse extraneum, qui liberos majore prosequi affectu aut posset, aut vellet, quam parentes. sed hinc male deducitur, quod non liceat sese opponere parenti, dum parens affectum omnem abiicit reipubl. & per

conse-

consequens etiã filiorũ. non enim amare filios est dicendus qui id committit, ex quo secundum leges ipsis filiis pæna infligitur, quale est Majestatis crimen, ac perduellionis. Obiic. 3. *l.* 9. *D. Obseq. parent. & patron. liberto & filio semper honesta, & sancta, persona patris ac patroni videri debet.* Ergo patri videtur parendum. Resp. 1. quamdiu pater paterno fungitur officio, ac officio patroni patronus; id est honeste, & inculpate sese gerunt prædictæ personæ adversus filios, ac libertos; tamdiu filii ac liberti, amorem, reverentiam, affectum ac officio secundum jus civile iis exhibere, ac præstare coguntur, nc videantur, aliqua ratione ingrati erga eos quibus vitã & omnia debent. Prçterea ideo sancta patris persona

na ac patroni dicitur, quia uterque præsumitur bene velle suis, & consilia suggerere saluberrima. *l. si pater C. de sponsalib.* Itaque si male velint suis, affectent liberos aut libertos è medio tollere, cessat causa finalis, quia ratio legis cessat. *Argum. l. 2. §. final. D. Donatibus.* quod etiam magis hac confirmatur ratione. si patria solvitur potestas, quando parens est persona inhonesta. *Novell. 12. c. 2.* cur non eodem jure illa reverentia non amplius est parenti debita, quando in patriam animo est hostili. Resp. 2. patri quidem parendum, sed tamen magis patriæ. Unde *Aul. Gell. noct. Attic. l. 2. c. 7.* tradit non esse obedidum patri turpia imperanti, vel contra patriam. Obiic. 4. *l. 1. §. 28. D. senat. Silan.* Resp. lex illa loquitur de servis, & sapit antiquum illud jus Romanorum,
quod

quod ſeverum nimis, quo dominis licitum erat ſervos impune occidere: itaque ſervi potius pati debebant ultimum ſupplicium, quam ut dominos ſuos interficerent; quod tamen moribus Chriſtianorum non admittitur. alia igitur ratio eſt ſervi, alia filii; alia ratio de fenſionis in privatis injuriis; de quibus lex illa loquitur, alia defenſionis reipublicæ, ac communis utilitatis, cujus gratia multa introducta, quæ alias non obtinent. ut E. G. ſervum torqueri adverſum proprium dominum illicitum, attamen permiſſum in crimine majeſtatis.

Obiic. 5. Pater genuit, itaque fides, natura, dilectio, jubent, patri parcendum. Reſp. verum quidem pater genuit, ſed & patria genuiſſe dicitur. *Petrus de Ancharan. Conſil. 75. num. 5.* unde forte ſuavis & ſuaviſſima dicitur

citur *in l.* 101. *D. de leg.* 3. quem casum *Cicero lib.* 3. *offic.* ita explicat. *Quid si tyrannidem occupare, si patriam perdere conabitur pater, silebit & filius? immo obsecrabit patrem ne id faciat: si nihil proficiet, accusabit, minabitur, & ad postremum, si ad perniciem patriæ res spectabit. patriæ salutem anteponet patris saluti. Obiic.* 5. *l.* 38. *§.* 9. *D. ad leg. Jul. Adulter.* ubi Papinianus respondet, non licere liberto patronum suum in adulterio uxoris deprehensum interficere, tametsi alios impune interimere possit, & ratio subjungitur; quoniam cujus famæ, multo magis vitæ parcendum est. Resp. 1. A jureconsultis aliquando allegatur ratio, quæ isto quidem in casu procedit, non tamen adeo generalis est, ut in omnibus casibus locum habeat. ita vasallus famæ superioris parcere tenetur, atta-

men

men ad sui defensionem dominum occidere poterit, ut tamen feudi privationem non incurrat. Resp. 2. Etiamsi communiter libertus teneatur parcere vitæ patroni, filius vitæ parentis, non tamen inde efficax desumitur argumentum; quia uterque potest à jure communi recedere propter bonum publicum, habitaque ratione fractæ pacis. tum enim communis salutis gratia jura aliquando aspera relaxantur, ut supra in exemplo servi adnotatum, & porro notant canones *c. hæc quippe. 3. q. 6. c. ubi non, Desponsat. impuber.* Neque dissuadet hoc faciendum jus sacrum, à quo nunquã recedendũ erit. Ratio 1. inde petita hęc est; quia causa Dei quivis tenetur parentes abnegare ac religioni postponere; itaque cuivis licitum dicere patri non novi te, nec curo te, Deut. 33. vers. 9. per consequens

si ne-

ſi neceſſitas id exigat, etiam licebit occidere. quid ſi enim pater religionis hoſtis acerrimus ac adverſarius, non parcet ei oculus filii ſed omnes abiiciet affectus, non aliter ac Chriſtus, quando matri ſuæ dixit, non novi te. 2. ratio deſumta eſt, ex illo Chriſti, quicunque parentes non deſerit, & odio proſequitur mei cauſa, & propter, nomen meum mei non eſt dignus. Itaque ſi licitum parentes odio proſequi Chriſti gratia non ut ſunt parentes, verum ut ſunt oſores Dei, quidnieos ut tales licebit interficere. benedictus, inquit Pſalmiſta, qui tibi retribuit, ſicuti feciſti, benedictus qui parvulos tuos ad lapides alliſerit, id eſt vindicaverit ita ſevere eccleſiam Dei. 3. ratio deſumta eſt ab exemplo Levitarum ac ſacerdotum quibus Deus dixit. ſumat ſibi quiſque gladium,

ac interficiat ſibi propinquum & amicum ſuum. Exod. 32. verſ. 27. ſcilicet factum hoc cum Iſraeliticus populus tardante Moſe in monte vitulum adoraſſet. illo tempore ſine dubio filius parentem, parens filium interfecit. Et licet in loco citato non exprimatur pater & mater, ſed tantum frater, amicus & proximus; tamen ex loco Deuter. 33. verſ. 9. ſatis colligitur, Moſen nominaſſe etiam patrem & matrem; aut ſaltem Levitas mandatum Dei de occidendis vituli cultoribus rectè ex pio zelo ita fuiſſe interpretatos, ut etiam patrem & matrem complecteretur. jure igitur divino tale quod admittere non omni in caſu illicitum judicatur.

CAPUT. XIII.

Quid dicendum de duellis ſeriis extra judicia Gloriæ cauſa ſuſceptis?

SEmper fuit & etiamnum eſt, populorum circa mores, & inſtituta diſſenſus; quorum alii ſeſe bellicoſiores autumant reliquis, alii morum gravitate ac prudentia ſe alios ſuperaturus confidunt. Unde in exercitu diverſas nationes continente, indies de præeminentia, ac præcedentia oritur controverſia. Æmulatione etenim gloriæ ductæ, ſingulæ ſibi primam in hoſtem eruptionem largiri deſiderant, ſe ſolas pares exiſtumant quæ hoſti pares eſſe poſſint, ſi non ſuperiores. neque alio ullo modo iſtis litibus finis imponitur, niſi ſortibus judici-

um fiat. Et hæc quidem publicè in exercitu obtinent. verum nec istæ cessant simultates inter singulos singularum nationum, semper alios spernentium, suos commendantium; adeo quidem ut sæpe hoc negotium congressui dederit occasionem; non unius, non duorum aut trium, sed legionum concurrentium ad conflictum duorum, aut saltem paucorum. Testis est nostra patria, nosterque exercitus, ut cuivis notũ. Hinc inter cætera Imperatoris exercitus illa cura, ne conjungantur in castrametatione, istæ nationes, neve tentoria habeant vicina, quarum odia internecina, quæque quam maxime, armis, fortitudine, gloria de primatu contendunt. Attamen tanta non potest esse sollicitudo aut cura ut omnem ante vertat & avertat depugnandi occasionem, quin etiamnum sæpe inveniantur

in castris qui pro nationum decertent fortitudine. Quæritur igitur de tali genere duelli, num jure aliquo admittendum? Ita quidem nonnullis videtur, qui aliquid gloriæ existumant tribuendum. Vt *Dec. consil.* 487. *num.* 8. qui consuluit pro Ludovico Belgioioso comite, contra Comitem Aloysium Gunzagam in controversia orta occasione obsessæ civitatis Laudæ, quando dixit Belgiojosius Venetis servientes esse poltronos: concessa enim fuit illa Monomachia inter utrumque. Nobis tamen videtur salvo meliorum judicio ista duella esse improbanda. Etsi enim aliquid dandum est gloriæ, ut gloriosum ducatur pro patria mori; inglorium tamen est mori velle sine patriæ defensione, tuitione, aut utilitate. Tales potius obsunt patriæ commodis & suorum, cum possent vitam reservari

vare ad meliora tempora, & occasiones licitas, ut ita sua virtute patriæ essent emolumento, suis fortiter pugnando decori. Non enim semper perfecta fortitudo est, gladio & arte velle contendere, nisi id fiat in hostem, idque tempore idoneo, quo in exercitu nostro opus est auxilio. ibi pedem pedi affigamus, ac reapse ostendamus, quam simus in armis superiores militibus alterius nationis, qui in armis superiores nos antea jactabamus; ut ita non solum videri, sed esse fortes comperiamur. Aliter, si desint in hostem depugnandi occasiones, in quibus res ac eventus rerum gestarum experimento esse possent, cessandum, neque gladii in socios ac confœderatos, etiamsi alterius nationis, exacuendi. Suffecerit & omnibus, & etiam singulis per omnia ad perfectam fortitudinem lex & fa-

vor imperii *Novell.* 17. *c.* 13.

CAPUT. XIV.

Duellum serium ostentationis causa num admittendum?

EA humanæ conditionis est imperfectio, ut sanguinis humani effusione ac cædibus subinde pascant & oblectent oculos, viresque ostendant. Exemplo sunt illa duella in Islandia, etiamnum hodie usitata, in quibus victus censebatur qui cruore prior tinxisset humum. teste *Aragrimo Jona in de scrip. Reip. Island.* Et illa in Anglia, non ita ante multos annos (an lege licita, an per conniventiam, quod nobis fit verisimile) usitata, in quibus gladiatores cæsim depugnabant, donec alteruter vul-

nus

nus accepiſſet. Exemplo fuere tot commſſiones veterum, beſtiarum cum beſtiis, earumque cum mancipiis. Et quod ſpectaculum Barbaris ac feris potius, quam hominibus rectę rationis dignum, digladiationes factæ gladiatorum in foro,qui ſtrictis mucronibus au daciæ ac virium gratia oſtentandarum, populi explebant animum. quarum adeo avidi fuere nonnulli imperatores ut potius gladiatoribus ad eſſe, atqne ex eorum Catagogio prodire mallent, quam cum ſenatoribus verſari in curiâ. Teſtatur hoc de Commodo Marci filio *Herodian. lib.* 1. Verum quidem eſt,iſta ſpectacula ac duella jure quaſi naturæ fuiſſe introducta, ut illud jus naturæ accipitur pro aliquo inſtinctu, qui oritur ex ſenſualitate, in quantum illa ſenſualis inclinatio proveniens à principiis natu-

talibus inducit ad experientiam virium corporalium, ac gloriam aliquam consequendam. Ut vero ulterius tendit, ad læsionem mutuam ac vulnera, in tantum natura ab iis abhorret spectaculis, eaque ratio improbat naturalis. Itaque talia duellorum genera, illicita de omni jure existumamus. Certum hoc est de jure civili, quod per Christianos imperatores correctum (antea enim consuetudine obtinebant) hâc in parte est æquissimum. *Prob.* 1. quia duella ista, nihil aliud sunt quam gladiaturæ, quæ sunt sublatæ *per l. unic. C. Gladiator. Tollend* ubi ita Imper Constant. *Cruenta spectacula in otio civili & domestica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores esse prohibemus.* Prob. 2. quia exploratio virium ac fortitudinis debet esse citra injustitiam: fortitudo quippe ea solum dicitur,

quæ

quæ cum virtute est conjuncta, eaque solum laudabilis ut loquitur. Imper. *Novell.* 69. §. 1. Prob. 3. à simili. quia ista spectaculorum genera sunt prohibita, in quibus ursi committebantur cum hominibus, aut alia ferarum genera *l.* 11. *C. Feriis.* ergo etiam concursus gladiatorum. eadem enim ratio, quæ allegatur in hac constitutione, etiam habet locum in gladiatoribus, *lacrimosa quippe hæc omnia sunt spectacula.* Prob. 4. quia jure civili inter ludos non referimus, quæ ultra lusum progrediuntur, neque sunt exercitia legitima, unde oriuntur crimina, ac effectus alii indigni. *§. 9. proœm. D.* talia autem sunt illa duella, in quibus non solũ ad vulnera, verum etiam ultra vulnera progredimur, id est nunnunquam ad cædes. Obiic. *l. unic. Cod. Athlet.* in qua civilium munerum vacatio

conceditur Athletis, qui merito in ſacris certaminibus ter fuiſſent coronati. Reſp. loquitur conſtit. allegata de luctatoribus, qui citra culpam ſunt conſti tuti, neque damnandi, in quantum ipſorum exercitia tendunt ad valetudinem promovendam, ac vires exercendas, non autem ulterius. alia autem eſt ratio conflictus ad oſtentationem parati, in quo vulnera infliguntur, viresque in tantum non augentur, ut plane debilitentur. Obiic. 2. Pancratiaſten extra cûlpam eſſe jure civili, etiamſi interfecerit adverſarium: ceſſaret enim eo in caſu lex Aquilia, in quam venit non ſolum dolus, ſed & culpa *l.* 7. *§.* 4. *D. Ad leg. Aquil.* Reſp. ideo dicitur in luctatore aut pugile ceſſare Aquilia, quia caſu fit damnum, ac præter voluntatem ejus, qui occidit. *§.* 3. *&* 4. *Inſtit. De leg. Aquil.* In-

duello

duello autem gratia ostentationis adhibito, voluntas est, & animus adversarium si non occidendi, saltem vulnerandi, quod dolo fit, etiamsi alter in vulnere consentiat. Argum. *l.* 11. *§.* 1. *D. Dolo Malo*. Neque dissentiunt Canones qui improbant omnia duella ostentationis gratia adhibita. Uti manifestum est ex *can.* 1. *de Torneament. ubi ea fieri prohibentur, in quibus milites ex condicto convenire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audacia temère congredi, unde mortes hominum & animarum pericula sæpe proveniunt.* Huc facit constitutio *Pii* 5. quæ incipit, *de salute gregis*, Anno Domini 1567. calend. Novembr. quam eam ob causam edidit, ne spectacula ferarum cum hominibus cruenta permitterentur. eadem autem est ratio hominum cum hominibus, quæ est hominum cum

feris animantibus. Nec desunt hic rationes plurimæ è verbo Dei desumptæ, quibus talia damnantur spectacula. 1. Quia homicidium vere committit, qui non aliquo casu, aut infortunio sed temerario ausu proximum suum aut vulnerat, aut interficit. verum qui congreditur ostentationis gratia, temerario impetu in proximum insurgit. Ergo vere dicendus homicidium committere 2. Quia non licet contra rationem atrox eligere medium, neque cum detrimento proximi, imo vitæ periculo finem vanum. est autem finis iste vanus, quando spectaculi causa lucentibus concurritur mucronibus. 3. Quia tentare dicitur Deum, qui sese coniicit in aliquod periculum citra aliquam necessitatem. quod agunt illi, qui gladiis concurrunt, citra defensionem aut vitæ, aut honoris, aut bonorum.

rum. 4. Quia illa actio non caret vitio, quæ ex prava oritur cupiditate, qualis est illa, quando congreditur antagonista cum suo adversario, aut ex odio, aut saltem ut lædat, ac vulneret suum adversarium; quæ omnia pugnant cum præcepto caritatis, toties à Salvatore nostro, toties à viris sanctis Christianis omnibus christiane viventibus, commendato.

CAPUT. XV.

Num duellum ad defensionem sui licitum?

IN tantum humano generi vitam ac salutem tueri concessum est, ut etiam quibusdam in casibus, *justa occasione oblata*, id fieri posset alterius cum læsione, & quod magis occisione. Dicta hoc-

jus

jus naturæ, civile, canonicum, scripturæ. Instinctu etenim naturali quicquid vitam habet, ac spirat diligens est sui, omneque animal simulac ortum habet, ita agit, ut se conservet. Cuique hoc inditum est generi, ut se, corpus, vitamque tueatur, declinetque ea, quæ sibi sunt nocitura, inquit *Cicer. 1. de off.* Unde etiam provida rerum parens natura bruta animantia armis quibusdam munivit, quibus repugnent adversariis, omnemque vim repellant. Anacr. carm. de muliere ita latine Henr. Steph, interpr.

Tauro ferire cornu,
Equo, ferire calce,
Lepori, valere cursu
Natura dat: Leoni
Dentes hiante rictu. &c.

Nullumque eorum in amorem aut defensionem sui est cohortandum,

tandum, quem simulac nascitur, trahit secum.

Nec solum taurus ferit uncis cornibus hostem:
Verum etiam instanti læsa repugnat ovis.

Non hæc scripta sed nata est lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Cicer. pro Milon. idem ex Cassio probat *Ulpian. in l. 1. §. 27. de vi, & de vi armat. vim vi repellere licere Cassius scribit, idque jus natura comparatur.* Naturæ suffragantur leges, quibus jure quis hoc fecisse dicitur, quod ad corporis sui fe-

cerit

cerit defensionem. *l.* 3. *D. just. & jur. l.* 3. *§. cum igitur. D. vi & vi arm. l.* 4. 45. *§.* 4. *D. Ad leg. Aquil. l.* 1. *§. cum arietes. D. si quadr. paup. fecis. dicat. l.* 3. *C. De Sicar.* quibus adde *Ordinat. crimin. Carol.* 5. *art.* 139. Sed obiic. 1. pugnare videtur cum hisce dictis, illud praeceptum jureconsultorum generale, in quo dicitur, *alterum non lædes.* Resp. non lædes modo quo injusto, & legibus prohibito. verum quando quis licite se tuetur, cum moderamine inculpatæ tutelæ, illud agit quod omnia jura permittunt, scil. vim atque injuriam omnem propulsare. *l.* 3. *D. just. & jur.* Obiic. 2. *§.* 4. *l.* 45. *D. Ad l. Aquil.* ubi dicitur teneri *l,* Aquilia, eum qui percussit lapide quem defendendi sui causa in adversarium miserat. unde consequitur, eum in re illicita fuisse versatum, dum lapidem vult mit-

tere

tere in adversarium, quia pænæ est obnoxius. ubi enim non est delictum, ibi non potest esse pæna. *l.* 22. *Cod. de pænis.* Resp. 1. Qui ea ratione hominem interficit, aliquando potest esse in levissima culpa, propter quam actio *l.* Aquiliæ locum habet, qui tamen in tantum dicitur pænę exemtus, in quantum non tenetur legis Corneliæ pæna super homicidiis constituta. Resp. 2. Ideo, qui in adversarium lapidē mittere intendebat sui defendendi causa, l. tenetur Aquilia, quia aliqua fuit in culpa, forte quod temere, & non sub justo moderamine in adversarium remotum jecit lapidem, vel quod non tam se defendendi causa hoc fecit, quam quidem gratia ulciscendi, ut est in fine §. 4. alias *l. Aquiliā* multo modo teneti posset, si omnino justa fuisset defensio, per eundem §. 4. ubi

omnes

omnes illi dicuntur innoxii, qui damni culpam dederunt cum aliter se defendere requirent. Obiic. 3. regula in l. 3. *cod. de Episcopal. Audient.* ubi dicitur *quod quis fecit expectet.* Resp. accipienda est illa regula de doloso homicida, non illo, qui defensionis suæ necessariæ causa aliquem interfecit. Concordant cum jure civili etiam canones. ut est c. *interfecisti de Homicid, volunt. c. non assumemus.* 13. *q.* 2. cumque olim canonistæ multum disceptarent, num irregularitatem incurreret homicida, qui ad defensionem sui necessariam occidisset invasorem, ut plurimi asserebant, quorum meminit gl. in c. *sicut dignum de Homicid.* tandem hâc de re sopita est controversia, hodieque per constitutionem *Clementis V.* sublata. *c. unic. Clement. si furiosus, aut infans, seu dormiens,*

hominem

hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens suum occidit vel mutilat invasorem. Iurisc. & Canonistarum sententiæ, suffragatur jus divinum, quanquam Accursius existumet, jure naturali defensionem permissam esse, id est jure fori, non cœli: qua in re refellitur à *Paul. Castrens. Covarruv. cap. si furiosus, de Homicid.* aliisque autoribus, citatis à *Berlich. concl. 12. part. 4.* Prob. 1. quia quod naturali ratione permittitur, apud Deum, qui ipsa natura est permittitur: non enim patitur humana cognitio ac recta ratio, juris naturalis non ignara, quicquam permitti, quod apud Deum sit prohibitum. neque Deus per scripturam legem evertit naturæ, sed eam magis confirmat. *Covarr. relect. cap. quamvis pactum. tert. part. unic.*

§. unic. Perkins caſ. conſc. lib. 3. *c.* 3.*cas.*3. Prob. 2. quia homo tenetur vitæ ſuæ conſulere, in quantum poteſt & debet. lex etenim divina, quæ dicit, *non occides*, non ſolum præcipit, ne alios interficiat, ſed etiam ut ſeipſum defendat & tueatur. ille vero, qui ſe potius interfici patitur, quam ut adverſarium occidat, non conſulit ſibi quantum poteſt, ſed efficit, ut hæc lex, *non occides*, in propria perſona violetur. quià in re non minus peccat, ac ſi ſibi ipſi manus inferat violentas. nam qui vitam ſua culpa ac negligentia emittit idem prꝯſtat,ac ſi ſeipſum occidiſſet. Argum. textus ad *Ephes.* 5. *verſ.* 29. Prob. 3. quia plus tenetur homo vitæ ſuæ providere, quam alterius, loquor regulariter, aut ſaltem æque tenetur proſpicere ſibi, ac proximo, ex mandato Chriſti. *Math.* 22. ve-

rum,

rum, si non interficiat invadentem, non sibi ita consulit, ac proximo consulere debuisset. cum enim liceat actum exercere moderatæ tutelæ, ad præveniendum occisionem sui proximi, quid ni igitur & hoc licebit, ad evitandum sui occisionem. Unde ferunt, Lutherum, interrogatum aliquando num à prædonibus illatam vim si posset, etiam vellet repellere? respondisse: *Quid ni. secure sumerem gladium, instar alicujus judicis, ac me putarem bonum opus perfecisse. Bullæus. disp. 1. tribus gener. jur. præc.* Prob. 4. ex lege Mosis Exod. 22. vers. 2. 3. &c. ubi Deus dicit: *si fur domum effregerit, & in ipso facto deprehensus accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* quo in casu tutelæ inculpatæ moderamen observari jubet Deus: nam in ipso facto deprehensum, & armatum

furem

furem occidere fas esse judicat, quia discerni nequit, an venerit animo occidendi, an vero etiam furandi. Patribus tamen nonnullis displicet illud pervulgatum Iureconsultorum, *latronem insidiantem licet interficere*. ita enim *August. lib.* 1. *de libero arbitrio c.* 5. *legem quidem*, *inquit*, *non reprehendo*, *quæ tales permittit interfici*, *sed quomodo istos*, *qui interficiunt*, *defendam*, *non invenio*. Et Anabaptistis existimantibus, legem illam naturæ de vi repellenda, præcepto Christi esse contrariam, quod est apud *Math. c.* 5. *vers.* 39. & 44. & *Johann. in Apocal. c.* 13. *vers.* 10. Verũ respondemus, tuitionem sui non prohibent isti textus, neque quem pænæ apud Deum faciunt noxium; qui defensionem exercet necessariam, si modo pravum aliquem affectũ non habeat comitem, & si animo ferociente & im-

miti

miti non videatur occidere. Hostes igitur illis in locis dicuntur quidem diligendi, quique nos odio prosequuntur amandi, ut ita istoc modo vindictæ cupido in nobis coherceatur, non ut legitimus defensionis auferatur modus.

CAPUT. XVI.

Quæ dicatur necessaria defensio?

QUoniam autem superius dictum est, nefarium non esse hominẽ interficere, *justa oblata occasione*, explicandum breviter venit, quæ legitima dicatur occasio. Illa nobis legitima dicetur esse occasio.

I. Quando defensio confestim fit, & in continenti, id est quando

in

in aggreſſu ipſo, aut in pugnæ continuatione, flagrante adhuc maleficio, cędes ipſa committitur. itaque ſi rixantes aut depugnantes aliorum interceſſione, ab inuicem fuerint divulſi, poſtmodum vero iracundia ſtimulati, alterum alter invadat, & interimat, juſtam non obſervant defenſionem;ut nec ille qui antea legitime ſeipſum tuebatur. ratio eſt, quia jam citra ullum vulneris, aut percuſſionis periculum, id eſt citra neceſſitatem ſe mutuo invadunt. cui ſuperadde, quod odio occulto, aut vindictæ cupiditate, ſub defenſionis juſtæ velamine, alter in alterum irruat. *Bull. diſp.* 1. *tribus gener. prac. Bocer. de duell. cap.* 10. *a.* 43.

II. Quando defenſio eſt neceſſaria, adeo ut nullum aliud detur evadendi medium, niſi offenſio adverſari. ac alterum ſit eligendum,

gendum, aut certandum, aut moriendum, aut percutiendum, aut interficiendum. tumque obtinebit illud vulgatum: prȩstat prȩvenire, quam præveniri. *Parkins cas. conscient. lib.* 3. *c.* 3. *cas.* 4. *Frider. Balduinus. lib.* 4. *c.* 1. *de casibus circa corpus hominis.* Unde si quis aggressorem pugnis, aut vulneribus inflictis, ut prosternendo ad terram, cogere, & sic evitare occisionem, aut vulneris illationē posset, non ei permissum erit hujusmodi aggressorem interficere. *Metzgerus consil. crimin.* 8. non est enim hæc justa & legitima causa.

III. Quando est animus & propositum, nude se defendendi, non autem voluntas sese ulciscendi, ex dolore incitata injuriȩ illatæ, aut stimulata vindictȩ cupiditate. adeo quidem ut defendens sese lubentiore animo maluisset à

tali

tali defensione & offensione abstinuisse, si alio aliquo modo vitæ suæ consulere potuisset. *Parkins. loco ante citato. Balduin. ibid.*

CAPUT. XVII.

An si provocans interfecerit provocatum, justæ defensionis beneficio uti possit?

GEnerale illud de defensione legitima problema à nobis superius fuse est explicatum, additęque regulæ, ad quas omnes casus, qui incidere possunt, veluti ad lydium lapidem examinandi. qui si in unam illarum impingant, personis pugnantibus defensionis legitimæ privant exceptione. Casus autem qui hoc loco proponitur talis est. Aliquis innocenti primo

primo insultavit adversario, qui ut se vidit in periculo mortis constitutum, semet defendendo necem intentat invasori. invasoris in progressu rixæ peor existit conditio, adeo quidem ut nisi suum interimat adversarium, propulsando armatu manu ipsius arma, in periculo vitæ constituatur, certo certius viribus tandem flaccessentibus plagam accepturus læthalem. Resp. non potest primus ille aggressor postmodum se defendendo licitè occidere adversarium. Ratio. 1. est, quia non prȩsumitur justam habere causam, qui inspecto principio, non facit aliquid ad defensionem, sed ad offensionem: verum qui primo aggreditur eum qui nihil attentavit, ratione principii, offensor est non defensor, & per consequens culpȩ reus. Argum. *l. 52. §. 1. D. Ad leg. Aquil. & l. 6.*

 Cod.

Cod. Ad leg. Jul. de vi. publ. Quo etiam pertinet, ut quando agitur de excusandis delictis, principium & non finis attendatur. *Textus est in l. quod ait lex.* 23. §. 4. *D. ad leg. Jul. adult.* quo etiam refer, *leg.* 3. §. *scio. D. minoribus.* Ratio. 2. est, quia non incipit in adversarium insurgere qui ira aliquid facit, sed qui provocat ad iram, *l. in tribus* 13. *ff. de judic.* Et ille est princeps culpæ, à quo incipit malitia. *l. quicunque*, 4. *Cod. serv. fugit. l. si quis servo*, 20. *Cod. furtis, & serv. Corr.* Ratio. 3. est, quia lex non presumit eum in discrimine vitę fuisse, qui sua pte culpâ, se vitę periculo exposuit. *l. item mela*, 11. *in init. D. Ad leg. Aquil.* itaque de se ipse conquæratur, sibique imputet, quod adversarium sua offensione sibi quæ si erit, *ibid. D. Ad. leg. Aquil. l. nemo damnum*,

151. *D.*

151. *D. de Reg. Iur.* Ratio. 4. est, quia provocato jura favent, ut de occiso aggressore in defensione non puniatur, & contra aggressorem judicant, eumque ex offensione, non ex necessitate quicquid egit, egisse præsumunt. igitur si aggressorem secundum leges licite & debite interficit, illicite, aggressum aggressor interficiet. *Wesembec. consili* 19. *n.* 17. Existumamus autem, etsi jure civili invasus aggressorẽ impune occidat, etiamsi ab ira desistat, tamen in foro conscientię non satis tutum eum fore, quia jam saltem desistenti adversario parcere potest & debet.

CAPUT. XVIII.

An æqualitas armorum necessaria?

QUando doctores tum casuistæ tum jureconsulti, moderamen inculpatę describunt tutelæ, in ejus modo exigunt, si non omnes, saltem plerique, ut defensionis ad offensionem, sit proportio, parque pari referatur, atque eo modo vis omnis repellatur, quo infertur. Unde affirmant ęqualitatem armorum maximopere spectandam in defensionis legitimę causa. ut *Parkins Cas. conscient. lib.* 3. *c.* 3. *Cas.* 4. *Balduin. lib.* 4. *c.* 1. *de cas. conscient. circ. corpus hominis.* & jurisconsulti citati apnd *Bocerum, c. x.* Nos verius existimamus semper ęqualia non esse desideranda aut spectanda

spectanda arma, quod certum de jure canonico, quicquid contra statuant plures canonistę. idque paret vel ex *Clement. de Homicidio*, ubi dicitur, eum nullam incurrere irregularitatem, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem. non dicit canon, qui mutilat armis ęqualibus sed sine limitatione, qui mutilat, modo sit periculum aliquod. fieri autem potest, ut sit mortis periculum, etiamsi quis lenioribus armis aliquem insultet. Ergo & licitum durioribus uti contra leviora, id est inęqualibus. Consentiunt etiam leges, quę indistinctim, propulsionem requirunt periculi imminentis. neque est ulla lex, quæ vim ęquo Marte propulsandam esse jubeat: itaque nec nostrum est id asserere. *Novell.* 18. *c.* 5. *in init.* Confirmant hanc sententiam 1. *lex* 3. *D. Just.*
 & jure.

& jure. juncta *l.* 3. *Cod. ad leg. Cornel. de sicar.* in illâ lege jure quis adhibet instrumentum quod ad corporis sui adhibet tutelam: in hâc lege invasus licite gladio repellit percussorem, sive gladio in illum irruat, sive fuste, sive lapide, aliove instrumenti genere. Hisce legibus adde *l.* 52. §. 1. *D. ad leg. Aquil.* 2. Quia telo venientem licet interimere, *l. itaque D. leg. Aquil. leg. scientiam.* §. *qui cum aliter D. Eod. l.* 2. *Cod. Ad leg. Cornel. de sicar.* Verum inæqualia arma veniunt etiam nomine teli, si modo iis mortis inferatur periculum. Ergo iis licitum occidere. Ita exempli gratia, possit aggressor fuste, venientem gladio in mortis adducere discrimen, pugno si robustior, se defendentem baculo interficere, uti ferunt quendam fuisse Perusinum, qui uno pugno in capite interficiebat

homines

homines & boves. quidni igitur liceret huic homini resistere armis, eumque occidere. Obiic. 1. lex *providendum*, *Cod. Postulando.* ex qua lege colligunt interpretes peria requiri ac desiderari arma. Resp. Non hic sermo est de necessaria sui defensione, neque etiam agitur de vita, sed tantum sermo est de actore & reo in judicio, in quo alter alteri subtraxerat fraudulenter, paris defensionis copiam, cum utrique se defendendi ex æquo debebat concedi potestas. Obiic. 2. *l. scientiam*, *§. qui cum aliter D. leg. Aquil.* ubi dicitur, qui cum aliter sese defendere non potest. verum aliter se videtur posse defendere qui invasorem pugnis tantum ad se venientem vulnerat aut interficit. Resp. si vulnere non læthali repellere queat vim ab adversario sibi illatam, non debebit ulterius

 progredi.

progredi. verum quia vulnera non possunt sæpe infligi ad modum, (non enim in manu nostra tenemus mucronem, sed capulum,) si intentione vulnerandi interfecerit aggressorem, omni pœna de jure erit absolutus. *Wesenb. consil.* 19. *Damhaud. Pract. crim. cap.* 76. *n.* 7. *Berlich. concl. p.* 4. *concl.* 13. *art.* 56. *&c.* Obiic. 3. *l.* 3. *§.* 9. *D. de vi & vi arm.* ubi dicitur, eum *qui armis venit, posse nos armis repellere.* Ergo contrario modo, eum qui non venit armis, non possumus armis repellere. Resp. 1. Argumentum apud jureconsultos à contrario sensu non procedit, ut vel initiatis notum, multo magis epotis. Resp. 2. quicumque pugno in nos irruit, bene potest dici cũ armis ad nos venire, quia illa generaliter armis comparantur, & armorum possunt venire nomine, quę ita nocere possunt.

possunt, ut aut vulnus inferant aut mortem. Quod probat *Wesenbec. consil.* 19. *num.* 17. & adducit textum in *l.* 1. §. *Divus Adrianus, l.* 2. *D. ad leg. Cornel. de sicar.* ubi qui occiderit inferentem stuprum quia stuprum æquiparatur morti, dimittendus est. Neque ab hâc sententia recedunt rationes Theologicæ, quibus eo quo dictum est modo semet tueri licet. Prob. 1. Quia licet, avertere malum quod nobis imminet, etiam inferendo malum alteri, qui ejus est causa: non enim tam inferimus alteri malum, quam quidem à nobis propulsamus. verum qui invadentem manu robustâ, aut baculo, vulnerat gladio, aut si aliter mortis immineat periculum, etiam interficit, avertit tantum malum quod sibi imminet, illudque facit in auctorem redundare. Ergo hoc agit permittente divino jure. Prob. 2. quia homo

non tenetur sufferre dolorem illatum, si possit eum præpedire; quia ex officio tenetur amore prosequi carnem, eamque fovere. verũ qui patitur se ita percuti pugnis, aut fuste, si alio quo armatus sit instrumento, ut inde periculum immineat mortis, suffert illa mala, quæ potest præpedire, quæque debet quantum in se est avertere. Ergo illa omnia perpetiendo non agit quod sui erat officii, verum quod magis est, peccat in sextum præceptum, *non occides*. Ut enim iste æger seipsum dicitur occidere, qui non utitur remediis quibus vita prorogari possit: ita etiam sui homicida vocandus, qui sese periculo mortis non eximit, avertendo ictus adversarii, etiam cum ejus læsione, & ulterius, si aliter propriæ vitæ consulere nequeat. Nec reclamat dictum Christi, *percussori unius maxillæ alteram*

obver-

obvertendam. Eo quippe in loco nihil aliud vult salvator noster designare, quam injurias nobis illatas, si leves, neque adeo sint damnosæ, æquo animo esse ferendas, neque super quibusvis minimis esse contendendum. tum enim præstat cedere minoribus, quam pertinacius resistendo majoribus semet subiicere. alias cessabit dictum salvatoris, si majora ingruant mala, quæque grave damnum, aut etiam vitæ nostræ jacturam inferre possent. quemadmodum *D. Paulus* 1. *Corinth*. 6. damna potius esse ferenda quam litigandum, censet. non quod omnino damnet omnes lites contra injustos invasores vel possessores ejus quod in nostro est dominio. verum tantum quod præcipere velit, non ita facile convolandum esse ad litigia, præsertim levioribus in caussis, in quibus ad concordiam quam

facile partes adduci possent, etiamsi litem non fuerint ingressi, aut coram judice contestati. quamvis enim licitum aliquando contendere legitimis mediis pro re sua, non tamen improbandum factum ejus, qui maluit dominio suo potius excidere, quam ut de eo sæpius litigaret. *Parkins cas. consc. lib.* 3. *c.* 3. *cas.* 2. *reg.* 3.

CAPUT. XIX.

An ab insultato primus ictus excipiendus?

INter interpretes quæstio agitatur, num ad legitimam defensionem necessario requiratnr, ut assultatus primum ictum expectet, num vero ipse eundem aggressori inferre primo possit? Nobis postrema placet sententia, si scilicet

scilicet adversarius armis munitus assultum facere posset in alterum eum vulnerando, aut occidendo, & si talis sit, qui solitus non solum minari, sed ratione iracundiæ, & animi exacerbati, minas suas exequi. Certum hoc est de jure civili 1. quia ad justam & legitimam vitæ suæ defensionem, præsens armorum metus, qui in virum etiam constantem cadere posset, sufficit. *l. 5. in init. D. Ad leg. Aquil.* ubi quis ferro petentem occidit, & metu mortis furem. & *l. 2. 3. 4. Cod. Ad leg. Corn. de sicar.* ubi gladio venientem, & voluntate occidendi, impune licet interficere. 2. quia non solum impediri potest qui occidit, verum etiam qui se præparat ad occidendum. *Bald. l. in lege D. locat.* dicitur autem se præparasse, qui cum ense aut ferro alium invadit, etiam absque percussione,

ut illi per vim resisti possit. quod obtinet non solum in offensa, quę est in actu, sed etiam que est in potentia, ut ex Bald. aliisque hoc probat *Wesenb. cons.* 19. *n.* 14. Unde probatis insultu & provocatione, probata dicitur, justa defensio ejus, qui resistit, & etiam occidit. idem ibid. Ita absolutum esse quendam nobilem, qui alium sibi gladio minantem interfecerat, refert *Math. de Affl.* 3. Quia leges jubent ut pro salute corporis nostri tuenda, omnem vim atque injuriam propulsemus. *l.* 1. *§. vim vi. D. de vi & vi arm. l.* 1. *Cod. unde vi.* propulsamus autem vim atque injuriam impendentem, non eam quæ illata est, siquidem illa amplius repelli nequit, id est avertimus, non retaliamus. 4. Quia, qui primum ictum excipit, se discrimini obiicit, vel ut lęthaliter vulneretur, vel saltem

ut ita mutiletur, ne posthac sit idoneus semet contra truculentum defendendi adversarium, forte quia brachium trajectum, vel manus qua gladium tenet læsa. tumque nihil ipsi reliquum foret, nisi ut ab insultante indignis tractaretur modis, ac tandem occideretur. proinde jura permittunt, ut malo nascenti occurratur in tempore, ne post exitum, ac causam desperatam, remedia frustra quærantur. *l.* 1. *Cod. Quand. lic. unicuique sin. jud.* idque secundum illud tritum: *principiis obsta: sero medicina paratur*. Doctores autem qui contrarium tenent, leges has obiiciunt 1. *l.* 52. *§.* 1. *D. ad leg. Aquil.* ubi Alfenus respondit, culpam penes eum, qui prior flagel o percussit, residere. Resp. in delictis non tam finis & exitus inspicitur, quam principium, & preparamenta, & ex iis de

toto

toto negotio judicatur. itaque si primo percusserit, qui auctor pugnæ fuerit & rixæ, penes eum culpa est, quia ab eo initium pugna habuit, qui casus est in specie legis objectæ. verum aliter sese res habet in nostro casu, in quo qui ferit adversarium, non præbet causam percussionis & delicti, sed ipse adversarius, qui primo gladio, aut alio quo instrumento alterum adoritur, eumque conatur vita privare. 2. Obiic. *l.* 1. *§.* 3. *D. Ad leg. Cornel. de Sicar.* ubi dicitur eum non teneri pæna legis Corneliç, qui gladium strinxerit, nisi etiam percusserit. Resp. ut judex pœnam legis Cornel. irrogare posset, non sufficit gladii strictura, sed percussio quoque necessaria est, ut ita judici magis de intentione, & animo aggressoris constare possit, adeoque de absolutione vel condemnatione facienda,

facienda, liquere. percussione enim stricto gladio facta, intentio cædis inferendæ satis perspicitur. ut vero alicui se jure defendere permittatur, sufficit eum in dubio vitæ discrimine fuisse constitutum, quod illi tunc imminere censetur, quando ab aliquo, quamvis nulla percussione facta, armatâ manu, insultatur. terror quippe armorum, inducit vitæ discrimen *Wesenbec. cons.* 19. *n.* 48.
Obiic. 3. *l.* 1. *Cod. unde vi.* ubi dicitur, tantum illatam vim propulsare, licitum esse. & *l.* 2. *D. quod metus caus.* ubi vis appellatur majoris rei impetus. Resp. satis superque alicui vis est illata, quando adversarius stricto mucrone impetum in eum facit, quamvis nondum percusserit, aut vulneraverit. neque semper violentia, finis ut ad sit requiritur, sed sufficit impetus. *Wesenbec. Consil.* 19. *n.* 48.

Huic noſtræ ſententiæ etiam ſuffragatur jus divinum, pro ſalute corporis noſtri tuenda, talem permittens defenſionem. Quod prob. 1. exemplo furis nocturni *Exod.* 22. legitime interficitur, neque tamen de ejus intentione quid certi ſtatui potuit neque gladio acceſſit, neque vulneravit patrem familias. tamen quia metuendum erat eum animo accedere occidendi, eumque poſſe nos inopinatos opprimere, noluit Deus, ut primum ab illo nocturno graſſatore expectaremus ictum, ſed ſi eum occidamus, præveniendo, impune nos hoc facturos. Eandemque, quam juriſconſulti, eo loci rationem reddunt Theologi, quia ignoramus, num animo accedat furandi, num vero etiam occidendi. id eſt, juſtus metus, ac terror in cauſa eſſe poſſunt, cur adverſarium interficiamus. quod

notat

notat *August. q. 84. in Exod.* Prob. 2. per textum ad *Ephes.* 5. *verf.* 29. Nemo unquam habuit odio propriam carnem, ſed ſervat eam & curat. facit autem contra hoc dictum Pauli, qui vult primum expectare ictum, in periculo ſeu diſcrimine gravi conſtitutus, quique ſe patitur vulnerari, cum ſe ipſum alio medio, id eſt plagam inferendo, potuiſſet ſervaſſe, & iſti exemiſſe periculo. igitur ille demum fovet carnem ſuam, qui quantum in ſe eſt, omni ope adnititur, ut ſe ipſum tueatur contra omnem injuriam, defendendo ſemet & ſi neceſſe ſit etiam offendendo: potior enim hoc in caſu noſtri ipſius, quam proximi injuriantis debet eſſe conditio. Prob. 3. quia quando aliquid jure divino mandatnr, videtur etiam illud eſſe mandatum, per quod pervenitur ad illud, ſi ſaltem contrari-

um non

um non probetur. sed mandatur in sacra pagina amor nostri ipsius. Ergo etiam illud ipsum, quo ad amorem nostri pervenimus, eumque ostendimus. quod agimus, si omnem à nobis avertamus ictum, præveniendo adversarium, qui eum conatur inferre. Cavendum autem hic quam maxume, ne vel in gravibus periculis à charitate Christianis omnibus commendatâ deviemus, neque injuriam propulsando in excessu peccemus, sed leve vulnus, quantum in nobis est, si res expediat primum ut nos inferamus ictum, infligamus, & ita desistamus, contenti adversarium vulnere non læthali impeditum, quo minus in nos insurgat, nosque ea ratione à periculo imminenti liberatos. quod si enim quis insultantis manum dextram in ipsa elevatione acinacæ amputaverit, eundemque postmodum

modum interfecerit, non solum intutus erit in conscientia, verum etiam coram toto mundo cluet crudelis, nefarius, ac quia circa defensionis modum peccavit, arbitrario modo erit puniendus. manu etenim amputata citra periculum occisionis erit constitutus. neque eum amplius poterit aggressor aut ferro, aut alio quo instrumento nocere, nisi forte sit ambi dexter, vel sinistra prævaleat, quæ ei adhuc illæsa, tum enim aliud foret dicendum.

CAPUT. XX.

Defensio necessaria an licita contra Magistratum?

DEfensio sui ipsius quæ sub moderamine inculpatæ fit tutelæ adeo est favorabilis, ut

ut concessa sit quibusvis contra quosvis, servo contra Dominum, filio contra Parentem, etiam subdito contra Principem. *Berlich. concl.* 12. *p.* 4. *n.* 29. 30. *Lessius de just. & jur. lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 8. & in quocunque officio quis sit occupatus, si invadatur, poterit se tueri, & si necessitas id exigat, etiam interficere invasorem. Neque peccabit in conscientia si magistratum, non ut magistratum, sed ut privatum prætextu officii, sibi vim inferentem, repellat. *Obrecht. tract. de neces. defens. cap.* 6. *n.* 33. Prob. 1. de jure civili. quia vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittunt. *l.* 3. *D. just. jur.* textus loquitur generaliter, neque limitat casum hunc, si invasor sit persona publica, abstinendum esse. igitur nostrum non erit limitare aut distinguere, ubi lex hoc affirmat omni

in

in casu. est enim lege statutũ, vim atqne injuriam licere propulsare. verum qui magistratui, ut privato resistit, vim atque injuriam propulsat. nihil igitur hoc in casu facit, quam quod lege est statutum, multo magis permissum. Prob. 2. de ratione. vim atque injuriam propulsare juris est naturalis, ut colligitur ex *l.* 1. *§. cum arietes. D. si quadrupes pauperiem fecis. dicat.* Ergo contra quosvis hoc licitum. Ratio rationis est, quia jura naturalia sunt immutabilia, neque à quoquam immutari possunt, neque quisquam iis est exemptus, sive sit inferior, sive superior, sive subditus, sive magistratus. Experietur igitur, & quidem juste, qui peccat in jura naturalia, effectus jurium naturalium subsequentes ipsum delictum. Contra tamen inter casuistas quidam statuunt, qui existumant, si perso-

na invadens sit princeps, aut superior reipublicæ admodum utilis, ego vero parum utilis, teneri me perpeti mortem. ita *Toletus instruct. sacerd lib.* 5. *c.* 6. *Bald uilib.* 4. *c.* 1. *de cas. consc. circa corpus hominis.* quod ita limitat *Lessius l.* 2. *c.* 9. *dub.* 8. *de just. & jur.* opinionem illam tum demum esse veram, quando ex interitu alterius sequeretur magnum reipublicæ damnum. Nos vero statuimus aliquem posse quidem perpeti mortem, si velit suo sanguine redemptam patriæ salutem, & reipubl. incolumitatem, non tamen teneri in conscientia, quia non peccat, aliter si agat. Neque suadet contrarium exemplum illud Davidis, 1. *Samuel.* 24. & 26. qui noluit socero suo Saulo manus inferre. præterquam enim quod Davidem Saul insequutus est, non ut persona privata, sed ut publica,

cui

cui non licet resistere, etiam & hoc notandum venit, Davidē non potuisse juste Saulum interfecisse, quia non erat constitutus in causa incessariæ defensionis, aut inculpatæ tutelæ: potuit enim fugere diutius, tumque temporis nihil periculi illi à Saulō, qui in tentorio somnum capiebat. non enim privato, eo in casu licuisset alium interficere privatum. quandiu quippe fugæ locus, fuga oportet ut nostræ consulamus vitæ. Neque hic adversatur dictum *Pauli Rom.* 13. *qui resistit magistratui, ordinationi Dei resistit.* Apostolus enim ibi loquitur de privato in quantum sese publicis opponit personis in rebus ipsorum spectantibus officium. verum nostro in casu, personam publicam exuit invasor, itaque ei resistimus tanquam privato vim atque injuriam nobis inferenti.

CAPUT. XXI.

An liceat eum interficere, qui tantum vult mutilare?

IN defensione licita sui ipsius non tam necessario requiritur, ut præsens sit mortis periculum, quam quidem ut adsit, aut ut impendat periculum alicujus vulneris, aut mutilationis membrorum. Quod de jure canonum verum autumat *Covarruv. tert. part. relect. c. quamvis pactum.* ratio ipsius est, quia mors & mutilatio membri hoc in casu sunt æquipollentia. ideoque affirmat eum non esse irregularem, qui seipsum defendens, ab abscissione membri aggressorem occidit. Et verum hoc esse putamus de jure civili, ubi requiritur, non semper, ut defendens

fendens sit in periculo vitæ sed ut sit in periculo, & discrimine constitutus. Prob. 1. per l. 3. *Cod. Ad leg. Cornel. de sicar.* ubi dicitur defensorem propriæ salutis in nullo peccasse videri: propriam autem defendit salutem, non solum qui mortem avertit, sed etiam qui firmitatem ac sanitatem corporis sui procurat. Prob. 2. per *l.* 45. *§.* 4. *D. l. Aquil,* ubi dicitur, innoxios esse, qui aliter se tueri non possunt. verum qui eum, qui vult mutilare, interficit, aliter se tueri nequit: si enim patitur se vulnerari, jam nullo modo se tuetur, cum beneficio legis uti potuisset. Cui adde *l.* 9. *Cod. ad leg. Corn. de sicar.* ubi quis impune occidit furem, cui sine periculo suo parcere non potuit: ergo si periculum ei immineat, excusatur. Non autem ei solum imminet periculum, qui mortem veretur,

ſed etiam qui vulnus expectat. Iã citatis etiam adjunge *l.* 3. *D. juſt. & jur.* ubi dicitur, jure factum eſſe quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit. verum qui vulnerare cupientem interficit, hoc agit ad defenſionem corporis, quæ conſiſtit & in propulſione mortis, & depulſione vulnerum. Ergo hoc agit licito modo. Neque ratio eſt in obſcuro; qui etenim membri abſciſſionem impedit, eamque avertit, avertit illud ipſum, quod ex membri abſciſſione ſubſequi poſſet, ſcilicet mortem. omnia quippe vulnera, etiam levia, poſſunt eſſe mortalia, & in habitu & in potentia. *Covarr.* loco ante citato. & aliquando contigit è minimo vulnere homines fuiſſe mortuos. præſertim ſi ſint vulnera capitis, quæ utpote periculoſiſſima ſecundum Hipp. nunquam negligenda à medicis. Neque

que contrarium ſuadet l. *is qui aggreſſorem. Cod. Ad leg. Corn. de Sicar.* licet enim ille textus loquatur de mortis periculo, alii tamen aliter loquuntur, quos ante civitavimus. quotiesautē plures textus concurrunt, toties illi pręferendi, qui juri naturali convenientiores, qualis eſt ille in *l. 3. D. juſt. & jur.* vel aliter ad legem allatam reſponderi poteſt. ubicumque eſt vulnus, ibi mortis eſt aliquod periculum, ſi non proxime, ſaltem remote, ut paulo ante dictum. *Weſembec. conſil.* 19. *n.* 58.

CAPUT. XXII.

An teneatur fugere, qui fugere potuit?

Apud doctores in controverſiam venit illa quæſtio: num

insultatus fugere potius debeat, quam aggressorem occidere? de qua variæ variorum sunt opiniones, quas omnes hâc unicâ distinctione conciliari posse autumamus. Aut insultatus fuga sibi consulere potest, aut mortis incurrit discrimen. primo casu fugere tenetur, in tantum, ut si non fugiat, sed insultantem interimat, homicidii pœnæ sit obnoxius. *Arbor. Criminal. c. 2. tit. 12. a. 26. Bocer. cap. x.* Ratio est, quia ille tantum est innoxius, qui aliter sese adversus vim tueri non potest, quam id faciendo quod fecit. *l. scientiam, §. qui cum aliter D. leg. Aquil. & §. injuria autem, Instit. eod.* Quo faciunt canones, *in Clem. unic. de homicidio. & can. suscepimus, de Homicidio.* Idem evincitur ex textu expresso in *l. 5. in princip. D. Aquil.* ubi Ulpianus jureconsultus respondet eum teneri

neri lege Cornelia, qui cum possset apprehendere adversarium, eum maluit interficere. Unde à simili ita licebit argumentari, si tenetur pœna l. Corneliæ, qui maluit occidere, cum alio modo potuisset evadere, qudni etiam tenebitur, eadem pœna, qui adversarium interfecit, cum potuisset fugã assumendo evadere innoxius. Neque contrarium suadent textus in *l.* 52. *§.* 1. *D. Ad leg. Aquil.* & *l.* 1. *Cod. Unde vi.* ex quibus intelligitur, eum etiam, qui non fugit servare modum inculpatæ tutelæ. ibi enim differentia est constituenda, inter defensionem bonorum, & defensionem corporis. in corporis defensione, qui fugit, tuetur suum corpus, & ideo tenetur fugere. in defensione bonorum, qui fugit, non tuetur bona, & ideo non tenetur fugere, sed si velit, loco potest manere. Reiicimus

igitur omnino distinctionem illam, quam adhibent inter plebeos & nobiles; ac si illi fugere teneantur, quia fuga illis non est ignominiosa, hi vero non item, quia cum ignominia est conjuncta. *Wesenbec. consil.* 19. aliique eo loci citati. Ratio. 1. est, quia circa defensionem legitimam idem propulsationis modus admittitur in plebeo, qui in nobili. leges enim generaliter, indefinite, & sine ulla distinctione loquuntur. ubi autem leges non distinguunt, ibi nec nostrum est distinguere. Ratio. 2. est, quia necessaria & legitima defensio juris est naturalis; quod jus inter omnes homines, & plebeos, & nobiles æqualiter est partitum. *§. jus autem gentium, Instit. jur. nat. gent. civil.* Ratio. 3. est, quia quod est in genere iniquum, etiam in nobili, æque ac in plebeo judicatur esse iniquũ

verum

verum defensio talis immoderata, & in humana, ut quis nolit parere proximo, si fuga possit sibi consulere, etiamsi videatur ignominiosa, est ingenere iniqua ergo. Ratio rationis est, quia iniqua est commutatio, saltem non omnino æqua, si ob tutelam honoris proprii, vitam quis adimat alteri: præsertim, si honor ille, ad mores probos minime pertineat, nec reibublicæ utilis sit futurus. Altero casu, qui jam explicandus venit scilicet si fugiendo periculũ mortis non possit evitare fugere non tenetur. ut si quando inimici instant á tergo & ex fuga majorem capiunt audaciam & animum occidendi fugientem. vel si quando fugans fugientem viribus & pedum celeritate longe superat, ut Hectorem Achilles, jam præstat aggressorem interficere, quam in fugá cadere. *Covar-*

ruv. tert. part. releEt. c. si furios. §. unic. Gail. lib. 1. *pac. publ. c.* 16. Idque legibus civilibus permissum esse, & etiam jure divino manifestum est. Primo enim leges permittunt aggressorem gladio venientem repercutere, etiam cum ejus nece, *l.* 3. *Cod. Ad l. Cornel. de sicar.* itaque venientem fugere non semper tenetur provocatus. Secundo, leges permittunt vim atque injuriam propulsare, eique resistere. *l.* 3. *D. just. & jur. l.* 1. *Cod, Quando lic. cuique sin. Jud. se vindic.* Verum fugere non est propulsare vim eique resistere. Leges igitur provocatum, si vi contraria vim avertere necessum sit, fugere non cogunt. Neque impedit *§.* 2. *Instit. ad l. Aquil.* ubi dicitur, non teneri eum qui latronem interfecit, si *periculum aliter effugere non possit.* Non enim eo loci, *effugere periculum,*

lum, fugam pedibus capessere, sed evitare & avertere significat; & quascunque occasiones periculi evitandas & quocunq; modo fieri potest declinandas, docet. Ratio Theologica est, quia non tenetur quis tale evadendi eligere medium, quo semet in maximum vitæ inducit discrimen, quod facit qui fuga se proripit, tergumque suum nudum & inerme relinquit adversario, mucrone infesto instanti. *Perkins. Cas. consc. l.* 3. *c.* 3. *Cas.* 4. Huic rationi superadde exemplum, nocturni grassatoris, quē pater familias etiā potest non fugiendo interficere, neque tenetur semet mandare fugæ, ut evitet periculum forte à tali grassatore metuendum. Nec quicquam obest Christi præceptum, quando fugiendum esse statuit de una civitate in aliam. quia ibi persecutio præsupponitur, ubi fugâ opus

est,

est, non resistentia: præsumitur enim illa persecutio instituta authoritate publicâ legitimi magistratus. Nostro autem in casu de privatis vim inferentibus sermo est, quibus impune licet sese opponere, si fugæ tutæ ac salutari non detur locus.

CAPUT. XXIII.

An mortem minantem liceat interficere?

NOn semper ad justam defensionem necessario requiritur ut ictus sit illatio, verum aliquando sufficit tantum adesse minas, quę si effectum sortirentur, mortis periculo subiicerent se defendentem, quasque adversarius more suo consueto solitus esset executioni mandare. Probatur hæc

hæc assertio ex jure civili per textum in *l.* 1. *Cod. quand. lic. unicuique sin. jud. se vind.* ubi dicitur de milite nocturno agrorum populatore: *mortem quam minabatur excipiat, & id quod intendebat incurrat.* & ita absolutum quendam nobilem fuisse, qui alium sibi gladio minitantem interfecerat, refert *Matth. de Affl.* Ratio 1. est, quia terror armorum præsens ad justam sufficit defensionẽ, qui provocatũ in summum vitę discrimen adducere potest. *Gail. pac. publ. lib.* 1. *c.*16. Ratio 2. est, quia melius est occurrere in tempore, quam post exitum semet vindicare. *l.* 1. *Cod. quand. lic. unicuique sin. jud. se vind.* & melius est jura intacta servare, quam post vulneratam causam remedia quærere *l. ult. in fin. Cod. in quib. caus. in integ. rest. necess. non est.* Ratio 3. est, quia aliquando ex minis majus imminere nobis

potest

poteſt periculum, quã ex vulnere, quod quis infligit, ſi tantum velit mutilare. Itàque ſi hoc in caſu licet inter ficere, multo magis illo in caſu: ubi enim majus vitę diſcrimen ibi major defenſionis juſtę favor, ubi maximum periculum, ut in minis aliquo in caſu eſſe poteſt, ibi etiam ſine exceptione admittenda defenſio, quę cum morte invaris eſt conjuncta. Exempli gratia, ſi quis alii cui minitetur Bõbarda globo onerata, jamque eam habeat præparatam, ut momento exonerari poſſet, ridiculum certe foret expectare, donec minas exequeretur adverſarius, cum nulla alia ratione ſemet poſſet defendere, mortemque avertere, quam ſi minantem interficiat adverſarium. *Tolet. inſtruct. ſacerd. lib. 5. c. 6.* Neque contrariatur *l. 1. Cod. unde vi*, in qua lege tantum licet allatam vim propulſare. minari

nari autem non videtur vis illata, sed inferenda. Resp. satis alicui vis dicitur illata, etiam quando terror incutitur maximus, vel quando ea inferuntur & adsunt, ad quæ quamproxime mors sese defendentis subsequi posset.

CAPUT. XXIV.

Utrum pro defensione pudicitæ liceat violatorem interficere?

Cum honor præcipuus sit hominis thesaurus, in tantum ut periculum famæ æquiparetur vitæpericulo; puellisque & pueris metus stupri major esse soleat, quã mortis, ut expresse loquitur *l. isti quidem* 1. *§. quod si,* 2. *D. quod met. caus.* controversum apud doctores, num corpus ejus, qui honorem alicujus violare tentat, ad mortem

mortem usque vulnerare liceat? Quamvis Romanis olim hoc permissum fuerit, ut colligitur ex Cicer. orat pro Milone, ubi ita: *adoleßens, qui tribunum occiderat, volentem vim inferre ejus pudicitia, à Mario exercitus imperatore absolutus fuit.* & legibus civilibus licitum, per textum clarum in *l.* 1. *§.* 4. *D. ad l. Corn. de sicar.* ubi dicitur, quod is qui stuprum sibi vel suis per vim inferentem occidit, dimittendus sit. Quod & doctores probant citati apud *Berlich. concl.* 12. *part.* 4. *n.* 40. Et casuistæ communi consensu approbant, ut videre licet apud *Lessiũ l.* 2. *c.* 9. *dub.* 12. *Tolet. instruct. Sacerd. lib.* 5. *c.* 6. *Navarr. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 376. adeo quidem ut in foro soli tutus sit ac immunis ab omni pœna. Existumamus tamen omnia potius tentanda, & ni ista succedant, patienter quævis ferenda,

quam

quam ut qui vim inferre conatur vitâ privetur. Poteſt quidem realis illa vis comprimi reſiſtentia reali, ſi pudica tentatorem pudicitiæ ſuæ alapa abigat, ſcalpris morſu, ad vitandam infamiam & ignominiã, aut aliter, aſtu ac blanditiis à ſeſe furorem avertat libidinis; non autem ad mortẽ invaris debebit ſeſe extendere illa defenſio. Exemplum illuſtre virginis Chriſtianę ſuggerit Keckermannus in ſuis diſpoſitionib. oratoriis ex Chron. Schutzii. Ladiſlaus Polonię rex irruptionẽ fecit in Marchiã Brandeburgenſẽ. qua in eruptione, monaſterium quoddã capitur, ac ſimul virgo nobiliſſima à Bojaro belli duce intercipitur. Is forma virginis ac pulchritudine corporis, quod pulcherrimum habebat, accenſus, eam blanditiis allicere putat, ut ſui corporis faceret copiam, quod ut nequivit impetrare,

impetrare, tandem minis ac vi eam aggreditur. Illa, cum violentiæ aggressoris se imparem animadverteret, verbis ac lacrymis hominem obtestatur, ut sibi parcat, promissione addita, se tale donaturam munus, quo si potiatur, fore ut à nullo unquam mortalium vulnerari posset. Bojarus, etsi animo libidinem explere decreverat, virgini tamen pollicetur, donec, quã artem esse magicam autumabat, addidicisset, fore ut cum vita pudicitiam salvam retineret. Age, igitur, inquit virgo, verba adhibebo paucissima, quorum efficaciam in meo ipsius corpore hoc momento licebit experiri. In genua procumbit, ac parata mori, clara voce verba recitat latina. *In manus tuas commendo spiritum meum domine.* Quorum cum Bojarus esset ignarus, putans magica, quibus virgo contra ferrum omne foret

foret munita, acinacem evaginavit, ac virginis exporrectam cervicem, hortantis ut confidenter cęderet, tanquam certissimum artis experimentum sumpturus, uno amputavit ictu. Quo facto videt Bojarus se mulieris astu delusum, cui pudicitia omni vita erat carior. Ita igitur illa, maluit pati, ut interficeretur, quam ut interficeret, aut sese violentiæ invasoris opponeret, cum ejus morte. Est etiam exemplum virginū Antiochenarum duarum, apud *Euseb. lib.* 8. *c.* 18. quæ ne ab impuris militibus violarentur suasu matris sese in aquam præcipitarunt. Quæ exempla jam allata, etsi non quoad omnia probanda, tamen sic satis demonstrant, tali in casu potius quidvis ferendum esse, quam ut aggressori vita adimatur. Adde quod sacra pagina, quando loquitur de virgine, cui vis est illata,

non

non ei prꝗſcribat hunc defenſionis modum ut violatorem interficiat, ſed ut non conſentiat (quamquan hic metus alicujus conſenſus eſſe poſſit) renitatur, exclamet, vociferetur, ac præterea nihil. igitur ſi reſtiterit, ſi exclamaverit, neque quiſquam in ejus venerit auxiliū, patienter feret omnia, & extra noxam erit conſtituta. Unde, ſi teneretur pudicitiam tueri, etiam cum morte violatoris, ſi potuiſſet eum interficere, & ita ignominiam evitare, non eſſet extra culpam, ſi tantum exclamaſſet. Quēadmodum qui tenetur vitam ſuam tueri, homicida ſui foret dicendus ſi tantum exclamaret, & ita ſe pateretur interfici. Neque hic juvat dicere: *injuria major morte.* illud enim ita explicandū exiſtumamus, homines ſubinde mallent mortem ſubire, quam injuriam pati, non autem illud ita explicabis, ergo

magis

magis debebunt vindicare injuriam, quam vitam, quod falſum eſt. Neque ſtringit illud caſu iſtarum: pudicitia pluris merito æſtimatur, quam opes, igitur ſi propter bonorum defenſionem licebit interficere invaſorem, multo magis propter pudicitiæ conſervationẽ. In noſtra enim ſententia nefarium eſſe exiſtumamus propter bona quem interficere, ut inferius fuſe ac dilucidè probabitur.

CAPUT. XXV.

An qui ſub moderamine inculpatæ tutelæ ſe defendit, teneatur pœna pecuniaria?

ETiamſi jure Saxonico ſancitum ac conſtitutum ſit, ut qui alium ad ſui defenſionem occidit, judici

judici mulctam pecuniariam, & interfecti agnatis integrum Wergeldum solvere cogatur. *Boekel. disq. 6. Berlich. concl. 12. part. 4. n. 4.* quam mulctam *Ioach. à Beust. tractat. de jurejurando* ad homicidiũ refert casuale. Tamen existumamus æquissimum esse, & quidẽ de jure communi verissimum, ne qui alium ad sui defensionem vulnerat, aut occidit, impensas in vulnus, aut alia resarcire cogatur, sed plene absolvatur. *Berlich. concl. 12. part. 4. n. 1. 2. 3. Zutphen pract: quæst. tit. de Homicid.* Ratio 1. est. quia qui utitur jure suo legibus permisso, non incurrit pœnam legis. Verum qui defendit sese sub moderamine inculpatæ tutelę utitur jure suo legibus licito. Igitur nullo modo incurrit legis pœnam. *l. 3. D. just. & jur. l. 45. §. qui cũ aliter D. Adl. Aqui.* Ratio. 2. est, quia qui casu interficit hominem, non tenetur

tenetur leg. Aquil. pœna, quæ tantum erat pecuniaria, multo minus tenebitur, qui necessitate coactus, hominem invasorem occiderit. §. 2. 3. *Instit. Ad l. Aquil.* Ratio 3. est, quia mulcta, quæ est pœna pecuniaria, a judice constituta non potest locum habere, ubi nihil est quod pœnam aut animadversionem meretur. ubicumque enim cessat causa, ibi cessat effectus, & sublato antecedente, tollitur consequens. Verum ubi quis secundum modum à legibus præscriptum tuetur vitam & omnia, nihil efficit quod pœnam aut animadversionem meretur. Igitur immunis debebit esse ab omni pœna. Ratio 4. est, quia lex non est in favorem ejus lata, qui in legem commisit; neque dignus legis est beneficio, qui ejus est trangressor. igitur non debebit vulnerato, qui primo aggressus est

provocatum

provocatū attribui pecunia, propter impensas in vulnus factas, aut amicis interfecti *Wergelium*, quia hoc imputandum interfecto, qui sua culpa malum sibi procuravit. neque è contrario tenebitur defendens sese interfecto, aut vulnerato in pœnam pecuniariā, quia ei nihil debet, ratione damni illati, qui ipse auctor & causa est damni accepti.

CAPUT. XXVI.

An defensio cognatorum, aliorumque sit Homicidium.

PRęclare loquitur Cicero *lib.* I. *de officiis*, dum injustitiæ duo genera, *unum* eorum, qui inferunt; *alterum*, qui ab iis, quibus infertur,

tur, si possint, non propulsant injuriam. Quod Ciceronis maximopere considerandum venit in illa quæstione, qua quæritur, utrum quis ad alterius, in mortis periculo constituti defensionem suscipiendā jure teneatur? Quamvis autem plurimi hic varias admittant distinctiones, ut *Berlich. conclus.* 12. *p.* 4. *n.* 45. *Arbor. Ind. Crimin. cap.* 2. *tit.* 12. *n.* 27. *Bullaus de trib. general. præceptis. Bacch. vol.* 2. *disp.* 32. *p.* 1282. *Gail. de pac. publ. p. & in* 4. 39. 68. Dicimus tamen absolute obligari hominem ad defensionem alterius hominis, etiam cum periculo sui corporis, etiam tum quando non potest fieri sine occisione invasoris. quod obtinere putamus omni jure. Leges certe civiles multis in locis, hanc sententiam comprobant. 1. Quia natura non tantum inter liberos & parentes, interque alios sibi san-

guine conjunctos, sed etiam inter homines latissima significatione cognationem aliquam constituit. *l.* 3. *D. just. & jur.* propter quam nefas sit pati, ut quispiam alterius vitæ insidietur. 2. Quia homines tenentur, si possunt, prodesse omnibus, tanquam concives magnæ illius reipublicæ, id est mundi; sin minus pluribus, cum quibus in minore constituti sunt republica, scilicet in civitate, aut collegio; sin minus singulis, tanquam membra totius; cum beneficio affici hominem intersit cujusvis hominis. *l.* 7. *in fin. D. serv. Exportand.* 3. Quia nihil interest jure civili propter cognationē, núm quis sibi ipsi succurrat, nū alteri quando vim ab aliquo patitur, si in dubio scilicet vitæ discrimine alter ille sit constitutus; neque aliter evadere vel declinare possit mortem. *l.* 8. *§. final. D. quod metus causa.*

4. Quia,

4. Quia, qui damnum non prohibet, cum tamen prohibere potuisset, sed fieri passus est, tenetur. *l.* 45. *in princ. D. Ad leg. Aquil.* Ut & Ulpianus respondet in *l.* 2. & 3. *D. noxal. action.* Dominum scilicet teneri, si se sciente, & prohibere nolente cum tamen potuisset, servus aliquem occiderit.

5. Manifestum hoc saltem est in servis, & qui sunt de familia, qui nisi armis, etiam objectu corporis, cum possent, auxilium domino tulerint, merito supplicio subjicientur. *l.* 19. *D. de senatus. Silan.* Conspicuum etiam in vasallis, qui si dominum in prælio periclitantem deserant, feudum amittere dicuntur. *c. unic.* §. *si quis miles, tit. De feud. sin. culp. non amitt.* Neque allegatis contrariatur. *l.* 9. §. 1. *sed licet vim, D. quod met. caus. gest. erit.* ubi dum Ulpianus ex Pomponio refert, licere cuipiam ab

alio pecuniam ſtipulari, & accipere in hunc finem, ut ipſum adverſus hoſtium incurſus tueatur, videtur inferri poſſe, gratuito & ex officio neminem ad alterius defenſionem obligatum eſſe: tum enim turpiter videretur illa pecunia accepta fuiſſe. Reſp. illud procedere, quando quis alteri defenſionis operam ad dies vitæ, vel ad certum tempus locat, quod abſque turpitudine etiam privato homini licitum eſt, ac permiſſum. Verum noſter caſus eſt, quando fortuito & caſualiter quis incidit in hominem qui in vitæ conſtitutus eſt diſcrimine. Quem qui non juvat & defendit, cum poſſit, æque in culpa eſſe dicendus eſt, quam is, qui homini iſti vim facit. Neque contrariatur praxis ut notat *Berlich.* loco ante citato, & *Bullæus ibid. & tradit. Igneus in l.* 1. *§. ſervi appellat. n.* 136. *D. ad ſenat. Silanian.*

Silanian.ex communi Galliæ praxi pro majori cautelâ, ita observari. ut si in conspectu multorum, qui rixantes prohibere potuissent, ne se offenderent, homicidium commissum fuerit, teneantur õnes obtinere à Principe literas, quas vocant, innocentiæ, quibus se extra culpam esse docere possint.

Quam sententiam etiam canones multis in locis probant. Ita *can. fortudo*, 23.*q*.3.ubi ex Ambros. dicitur: *fortitudo, quæ vel in bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena justitiæ est*. & *can. non inferenda*, & *can. ostendit propheta* & *can. qui potest*: ubi diciter: *qui non repellit à socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quam qui facit*. & *qui desinit obviare cum potest, consentit*. &, *qui potest obviare, & perturbare perversos, & non facit, nihil aliud est, quam favere eorum impietati*. & *can. sicut di-*

gnũ, vers illi etiam de Homicid. clarè dicitur: *qui potuit hominẽ liberare à morte, neque tamen liberavit, eum occidit.* Quamvis autem plerique Canoniſtarum, hoſce canones ad forum tantum conſcientiæ reſtringant: judicamus tamen illos etiam ad forum contenſioſum eſſe referendos; cum rationes eorum ſint prorſus generales, & proinde omnibus dictæ. Uſitatum enim quod obſervandum, jure canonico, ut ſi aliter in foro conſcientiæ obtinere velit, quam in foro judiciali, id ſpecialiter exprimere ſoleat. ut videre eſt in *can. quicunque 17. qu. 4.* quod tamen in canonibus jam à nobis allegatis non eſt factum. Certiſſima autem eſt noſtra ſententia de jure divino, quæ inde probari poteſt rationibus & exemplis. Ratio 1. hæc eſt, quia ſicut quiſq; obligatur vitam ſuam tueri, contra incurſus latro-

nis; ita etiam obstringitur proximi vitam defendere, qui charitatis & naturę nexu ipsi est conjunctus. Tenetur enim quisque lege charitatis, proximum diligere sicut seipsum. Ratio 2. est, quia charitas hoc suadet, ut defendamus innocentem, contra injuste invadentem, adeo quidem, ut si alterutrum interire necessum sit, potius intereat, id est interficiatur, violentus invasor, quam cui innocentia patrocinatur. *Proverb.* 24. *vers.* 11. Ratio 3. est, quia expressum est mandatum *D. Iohannis* in *prior. epist. c.* 3. *vers.* 16. ubi ita loquitur: *Per hoc novimus charitatem Dei, quod ille animam suam pro nobis posuit. Nos igitur debemus pro fratribus animas ponere.* cum quo loco confer *text. Iohan. c.* 15. *v.* 13. & *Ephes.* 5. *v.* 2. in quibus etiam charitatis ista lex esse dicitur, vitam exponere pro amicis. Ratio 4. est, quia

quod tibi ſimili in caſu fieri vis, id alteri feceris, ex mandato Chriſti *Matth.* 7. verum nos conſtituti in mortis periculo, exoptaremus liberari nos à manibus inimicorum, & anguſtiatorum; ergo idem tenebimur, pro aliis pręſtare. Neq; deſunt exempla. Moſes *cap.* 2. *Exo.* virum Ægyptium indignè tractantem & percutientem, quendam de Hebræis, fratribus ſeu cognatis ſuis interfecit. quod factum comprobat Spir. Sanctus in *Actis c.* 7. *v.* 27. Abraham ad defenſionem ſui nepotis Lothi contra vim regum Sodomiticorum familiam ſuam armavit *Geneſ.* 14. *v.* 14. factoque iſti acceſſit approbatio divina: Melchiſedeck enim ei à cæde Regum redeunti factus obviam benedixit, & Deo gratias egit pro ejus liberatione. *Geneſ.* 14. *v.* 19. 20.

CAPUT.

CAPUT. XXVII.

An homicidium in rerum defensionem licitum?

TAnta avaritia incitante, rerum ac bonorum apud homines est æstimatio, ut quę, tanquam caduca contemnenda forent, subinde hominum vitæ præferantur, ac defensionis eorum gratia humaná cęde manus polluantur. In tantum autem hoc vitium, ne dicam enorme assurrexit flagitium, ut non desint, qui huic causæ ac sententiæ, tanquam justæ, ac legibus licitæ, patrocinari velint. autumantes homines non peccare, si in rerum suarum defensione ac tutelam furem interfecerint

Inter casuistas præcipui hoc affirmantes sunt illi, qui sectatores Iesu audiri ac appellari volunt. ut colligere licet ex *Lessio l. 2. c. 9. dub.* 11. affirmante. & libro Gallico, cui inscriptio *Requeste, proces verbauz & advertissimens Faits à la dilgence &c.* In quâ illa sententia à Theologis Pariensibus condemnatur, utpote quæ vitæ humanæ perniciosa; ac Iesuitæ multis modis perstringuntur, tanquam ejus propugnatores acerrimi. Nos veriorem cum Pariensibus secuti sententiam, quicquid etiam in contrarium plurimi adducant jurisconsulti, autumamus, illicitum esse propter bonorum repetitionem, eum qui ea abstulit, interficere. hoc confirmaturi, & jure civili, & canonico, & divino. Ius civile varias suppeditat leges, ex quibus manifestum, bona temporalia postponenda animabus hominum.

minii. Quod prob. 1. per *l. sancimus in fin. Cod. de sacrosanct. Eccl.* ubi majus ponitur momentum vitæ hominum, quam rerum. quia absurdum foret non præferri animas hominum quibuscunque vasis, vel vestimentis. Prob. 2. per *l.* 13. *D. quod met. caus.* juncta lege, *non est singulis, D. de R. I.* ubi denotatur neminē regulariter debere jus sibi dicere, neque suapte sponte repetere, quod sibi debetur, quodque per judicem tenetur & etiam potest reposcere. Verum cujus bona auferuntur, potest actione experiri cum adversario suo, & ita legitimo modo ea repetere, non autem adeo crudeliter procedere ut ea cum nece recuperet adversarii. Prob. 3. per *l.* 7. *D. quod met. caus.* & *l.* 1. *Cod. quand. liceat unicuique sin. jud. &c.* ex quibus legibus fit manifestum, non licere furem, ut talem interficere; id est si solum

bona

bona auferre velit, ſed eum tantũ qui mortem minatur, & interficiendi animo accedit. Cui ſententiæ ſuffragatur, *Berlich. concl.* 12. *p.* 4. *n.* 37. *Boekelius diſq.* 6. *Bull. tribus gener. præcept. Bach. vol.* 2. *diſp.* 32. *p.* 1281. Obii. 1. Leſſius ex jure civil. *l.* 9. *D. ad leg. Corn. de ſicar. & l.* 4. *D. ad leg. Aquil.* Reſp. illis in legibus furẽ nocturnum, & alienorũ bonorum invaſorẽ non aliter occidere permittitur, quã ſi telo inſtructus accedat, animoq; interficiendi dominũ, ſi reſiſtat, & tum quidem, cũ illi ſine periculo ſuo quis parcere non poteſt. Obii. 2. *l.* 1. *Cod. Vnde vi.* ubi quis dicitur juſtè propulſare illatam vim ad defenſionem ſuę poſſeſſionis, quam ſine vitio tenebat. Reſp. in hac lege quidẽ defenſio bonorum, ſed non occiſio permittitur, niſi ex invaſore bonorũ, quis fiat aggreſſor corporis, & quẽ licitis mediis bona ſua defendentẽ, armis invadat. Atq; hæc quidẽ

de

de jure civili dicta sunto. De jure canonico res etiã & manifesta. Solum duo allegandi canones. *can. suscepimus. Can. si perfodiens. de Homic.* in quibus dilucide explicatur, non debere occidi furem, qui ad furandum venit, neq; licere tam acriter exardescere, ut hominẽ interficiamus, ad conservationẽ rerum transitoriarũ. Obii. Lessius 1. *can. interfecisti. de Homicid.* ubi dicitur: *si sine odii meditatione, te tuaq; liberando, hujusmodi diaboli membra interfecisti: si aliquid jejunare volueris, bonum est tibi & eleemosynas fac largiter.* Resp. hoc in canone duo copulative requiruntur, *te tuaque*, scilicet vis illata bonis & corpori; itaq; nõ sufficit, si quis occidat invasorẽ bonorum, sed requiritur insuper ut adsit vitę periculũ seu corporis. Obii. 2. *can. dilecto de sent. excom. in sexto.* ubi ita *innoc. IIII. Praeterea cũ omnes leges, omniaq; jura vim vi repellere, cumtisq; sese defensare permittãt: Licuit utiq; ipsi*

Decano (si prædictus Ballivus eum bonis suis mundanis injuriose spoliare, vel ea violenter occupare præsumpserit, ut superius est expressum) contra illius violentiam injuriamq; se tueri. Resp. 1. hoc in canone non probatur, quod erat in quæstione, scilicet licere propter bonorum defensionem hominem interficere, sed tantum innuitur, licite quem posse possessionem suam vel bona contra invasores defendere, quod & nos concedimus. Resp. 2. non est hic sermo de nuda bonorum defensione sed ea, quæ conjuncta est cũ tutela proprii corporis, ut colligitur ex canonis verbis prioribus, *cunctis licitum sese defensare*, & post *contra violentiã se tueri*, quæ referuntur ad violentiam, quæ corpori nostro infertur, quo in casu concedimus etiam quẽ licite posse progredi in defensione sua ad interfectionem invasoris, ut superius

rius est explicatum. Accedunt ultimo nostræ sententię, rationes ac motivæ Theologicæ. Prima hęc est. quia iniquus iste homo censendus, qui divitias interituras, & iniquum mammona, vitę præfert, saluti, & amori hominis Christiani, quamvis hoc in actu à perfectione Christiana deviantis. præsertim cum aliud suadeat salvator noster, qui jubet ut homini petenti tunicam sine resistentia eam largiamur. id est, vult potius res quasvis necessarias esse deserendas, quam ut violenter insurgamus in raptorem earum gratia. Et ideo exemplum adducit vestimenti, ad corporis nuditatem contegendam apprime necessarii; quod tamen relinquendum statuit. Secunda ratio hæc est. quia si liceret in rei necessariæ defensionem, furem interficere, origo hinc ac scaturigo multorum oriretur malorum:

lorum; quivis enim & ea quæ vix alicujus forent precii, ſibi diceret neceſſaria eſſe, intemperans vinum, cibumque delicatiorem, reliquaque quibus ad bene eſſe uteretur, quia in iis ſaltem locum haberet neceſſitas expedientiæ, ſi non immutabilitatis, ut loquuntur Metaphyſ. Fœminæ ſuperbientes, ſuas armillas, catenulas, lunulas, margaritas, & quæ non, hominum præferent vitæ, mallentque hâc quem privari, quam ut ſuis carerent ſuperbiæ ac luxus inſtrumentis. Immo tandem cum Iona impatiente rē viliſſimam, ipſam umbræ amiſſionem, majoris facerent, quam vitæ. quod tamen impium ac crudele. Ratio tertia eſt, quia nulla eſt proportio inter bona & vitam hominis. Natura quidē inter homines quandam conſtituit cognationem, & ideo hominem homini inſidiari nefas eſt. Sed tamen

men

men nullam conſtituit cognationem inter animas bonorum, & animas hominum, qui omnium creaturarum nobiliſſimi. Unde Pſalmiſta pſalm. 49. *Fratrem redimendo non redimet quiſquam, nec dabit Deo precium redemptionis ejus. Nam precioſa eſt redemptio animæ ipſorum & deſinet in ſeculum.* Ac ſalvator noſter, hoc ipſum ſatis innuit, quando comparat vitam noſtram, & vitam animæ noſtræ, cum divitiis totius mundi. Et certe ſi res recta putemus via; cujus cógitatio & conſcientia hoc non dictat? Annon quod metuis ut amittas, minimi eſt valoris? quod perdere cupis, inæſtimabilis eſt precii? Unũ reſarciri poteſt, alterum reſarciri nequit. amiſſa ſemel bona ſive mobilia, ſive immobilia, interdictis per prætorẽ recuperari poſſunt. repetendę vitę ſemel amiſſæ nullũ unquam dabitur remedium.

Quarta

Quarta ratio est,quia quisq; tenetur præferre vitam proximi rebus propriis multo magis tenebitur quis proprias res dimittere,quam ut in earum defensionẽ alteri vitã adimat. Qui enim hoc agit,reapse ostendit hominis vitam bonis esse subjectam;cum è contrario omnia bona homini sint subjecta, tanquam creaturarum nobilissimæ. Media cedunt fini, qui gratia nullius,finis autem non cedit mediis, quæ solum propter finem. Porro, cogitandum est contra charitatem esse Christianam, si hominem vilioris rei gratia interficiamus, cum teneamur ejus deplorare conditionem,quod ad vitę suę sustentationẽ, velit ea quę sunt alterius ad se rapere. Immo cogitandũ nos obstringi& obligari iis bonis,quę in depositum nobis data, aliis succurrere, eorumq; vitas sustentare. Cogitandum denique legem divi-

nam.

nam non largiri aliis potestatem dispensandi de bonis nostris, multo minus nobis dispensandi de vita alterius. Gravius quippe punit homicidium, quam punit furtum. Tua qui aufert, præter Deum, te solum offendit, qui eum interficit, præter Deum, & communionem offendit humanam. Suffer itaque potius amissionem bonorum, quã ut committas homicidium. Hoc si egeris & amore proximi, & præsertim Dei, ipse largiter ea tibi restituet, & infundet in sinum, si illa tibi arbitratus fuerit esse salutaria.

CAPUT. XXVIII.

An duellum inter socios concessione superiorũ licitum?

PRoclivius, est inquit, *Tacit. Hist. l. 4. injuria, quam beneficio vicem*

vicem exolvere: quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur. Unde tanta hominum existit malitia, ut ex minimis jurgiis, homicidia, cædes, duella exoriantur. Nec tantum potuere aut leges, aut edicta, ut non prævaluerint [illegible]ia, ac mores depravati hominum petentium assidue, ut liceret cum hominibus ad vindicationem injuriæ illatæ congredi. Necessariũ igitur aliquando fuit permittere duella, si quando justę eorũ probarentur causæ. Limitibus inveratum hoc malum erat limitandũ, ac restringendum, ne ulterius grassaretur, ac sæviret cum maximo reipublicæ detrimento. Neq; permittebatur, quod propter humani generis duritiem auferri nequiret, nisi ab eo, qui haberet vitæ, necisq; potestatem. adeo quidem, ut si partes propria auctoritate aut deferrent, aut suscipererent duella, incurrerent læsæ majestatis, & homicidii crimen.

Itaque

Itaque Princeps solus hodie permittit in Gallia ista duella. Olim etiam permittebat, causa cognita, senatus parisiensis. Curia gubernaroris, cum ipso rectore Delphinatus in Delphinatu: Magister militum Galliæ seu constabulus. *Tholos. synt. jur. lib.* 48. *c.* 16. *n.* 9. Reguli Italiæ passim sine delectu, non tantum permittunt, sed loca insuper tuta quoque assignant. *Alciat. singul. certam.* Tabulæ legum Brabantiæ Iohannis Ducis, sub certis modis jure sæculari quædam tantū permittebant, *Zyp. Iur. Pontif. not. Analys. narr. l.* 5. *p.* 473. Olim apud Romanos, neque rectoribus provinciarum, neque exercituum ducibus jus erat, concedere inter socios milites duellum; quia armorum usus sine principe erat capitalis *l. unic. Cod. ut Armor. usus inscio princip. sit interd. lib.* 11. quamvis enim gladii jus accepissent à Principe,

Principe, tamen illud ita limitatum erat, ut in hostes tantum hoc jure juterentur. non aliter ac etiã hodie militibus gregariis jus necandi concessum est, non tamen omni occasione, aut loco, socios, aut regnicolas, sed hostes, & quidem ex ordine. Unde Titus Manlius postmodum Torquatus, cum à Gallo provocaretur, Dictatorem ita est allocutus: *injussu tuo imperator, extra ordinem non pugnaverim, non si certam victoriam agnoverim: si tu permittis, ero provocatus.* Etiamsi autem multis olim in locis, ut & hodie duella talia si justa subesset causa, inter socios concessione superiorum fuerint permissa, si non licita; probanda tamen quam maxime Hispanorum statuta, quibus nulla probatur justa duelli causa. *Boekel. disq. 6.* Et hæc quidem consentanea omni juri, tam humano, quam divino. Iu-

ra

ra civilia certe, quæ principem ſecundum leges, quicquid agit, agere debere judicant, non concedunt illa omnia eſſe permiſſa, aut juſta, quæ princeps forte permiſerit, neque concedunt unquam principẽ talia permittere debere aut poſſe, quę legibus repugnant. Ratio eſt, quia ipſe princeps non vult ea omnia eſſe rata, quę ſtatuit. Quod ſi enim quis libello ſupplici quid impetraverit à principe quod iniquum, aut contra leges, nec hoc ipſum princeps ratum habendum cenſet. *l. 3. Cod. Precibus imperat. offer.* Leges autem ſtatuunt principem tantum hoc largiri, ut arma geramus contra ſocios alioſque, ea conditione ſi evadere aliter non poſſimus mortis periculum. *l. 1. & 2. Cod. quando liceat unicuique ſine jud. ſe vind.* Ergo non permittit princeps jure civili, ut adverſus ſocios arma geramus, ſi

evadendi,

evadendi, & juris nostri obtinendi alia suppetant remedia. Atque hoc de jure Canonico tam certum quam quod certissimum, quicquid Fragoza contra nitatur. Prob. 1. quia ut consuetudo generalis alicujus provinciæ non valet, quæ ejusmodi permittit provocationes, ita nec rescriptum principis, aut edictum, quod tale quid partibus largitur, potest. Ratio rationis est, quia quod illicitum in consuetudine, illicitum etiam in rescripto. antecedens autem de jure canonico manifestum, quo censetur omnis consuetudo, quæ peccati est nutritiva, non esse consuetudo, quia irrationabilis. Prob. 2. ex *concil. Trident. sess. 25. de reformat. cap.* 19. ubi ita: *imperator, reges, duces, principes marchiones, comites, & quocunq; alio nomine domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis concesserint; eo ipso sint excom-*

excommunicati; ac jurisdictione, & dominio civitatis, castri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab ecclesia obtinent, privati intelligantur: & si feudalia sint, directis Dominis statim acquirantur. Et magis hoc confirmatur constitutionibus Pontificum; ut *Pii* 5. quæ incipit: *Ea quæ à prædecessoribus, sub dat. idibus November* 1560. *Gregorii* 13. quæ incipit. *Ad tollendum, sub dat.* 24. *December.* 1582. *Clementis* 8. quæ incipit. *Illius vices, sub dat.* 2. *Septembr.* 1592. quas descriptas vid. apud *Barbosam in collect. ad concil. Trident. sess.* 25. *de reformat. c.* 19.

Rationes si quis investiget Theologicas variæ sunt, quibus manifesto probabitur, etiam concessione Principis inita duella esse illicita. 1. Quia nullibi sacra pagina, talia litium ac dissidiorum componendorum media præscripsit,

aut constituit. Ergo nec nostrum, nec cujusquam Principis hoc erit agere, ne videatur velle sapientior ac prudentior esse ipso Deo, qui nullibi ad istam violentiam descendendum esse aut deveniendum suasit. Ea propter etiam in Angliâ Ecclesiastici Carolo regi dissuaserunt, anno nisi fallor 1630. ne permitteret concursum duorum Scotorum, qui veniam à rege ut duello congrederentur impetraverant. quorum alter Comes de Ree, nobilis alter vocatus Macxwel. & tantum effecere rationibus è sacra pagina petitis, ut Rex eos à proposito revocaverit. 2. Quia hoc est medium, quo sæpe innocens indigna & injuriosa morte afficitur. Non enim Deus semper stat à parte ejus, qui bonam causam habet, quia hoc modo peccat in Deum, ac vindictę cupitate bonitatem causæ conspergit, ac in-

quinat,

quinat. 3. Quia jus humanum non potest supra jus divinum dispensare, aut aliquid contra illud concedere. Itaque si princeps permittat talia duella sunt illicita; pugnant enim cum verbo Dei, & cum præcepto generali, non occides. 4. Quia ista duella sociorum crudelitatis ut plurimum plena, neque sinunt unquam principem esse in conscientia securum, talia qui permittat, tanquam hujus mali auctorem. Exemplum ejus est memorabile quod contigit Henrici. 2. Galliarum regis tempore, qui ut permisit duellum quod minime debuit inter Vidum Cabotium Iarnacium, & Francisc. Vivonum Castaneum, viditque spectando provocatorem Castaneum cui favebat penetrabili corporis sectione transverberatum occumbere, tantus conscientiam ejus diverberavit ac perstrinxit dolor, ut sa-

cramento confirmaverit se posthac in monomachiam consensurum nunquam. *Thuan. lib.* 3.

CAPUT. XXIX.

Quæ sit Occasio duellorum?

QUod in omnibus ab origine locum habuit, etiamhodie in hominum genere reperiri, experientia quotidiana manifestat. Inter astrorum cursus contrarietatem deprehendimus maximam, inter plantas & herbas investigando oppositas conspicimus naturas. Bellum immortale secum gerunt pugnantia mundi elementa, alterumque alterius perit efficacia & offensione. Dissidia sempiterna inter homines serit, Dea multorum

rum origo malorum, *Nemesis*. & ut sociatione naturæ junctus homini homo deberet esse Deus, usu è contrario evenire solet, ut homini homo sit Dæmon. Quivis vel de levi injuria in proximum insurget, neque ulla adeo levicula esse, aut excogitari potest, quæ non etiam instar cujusdam damæ timido, moveat bilem. Quisvis alicujus notæ, ad instar Caligulæ, vel Iovem, id est virum etiam nullius injuriæ conscium ad duellum provocabit, addita hâc voce minaci, aut tu me tolle, aut ego te tollam. Cujus mali si investigas occasiones, eas facile deprehendes. Prima est vindictæ cupido, ira intus stimulante, quæ animum ita transversum rapit, ut non sui amplius juris sit. Quã facili negotio homini calidioris temperamenti ebullit sanguis circa cor! ut videmus facilius illos inclinare in

duella, quorum regio ac tempe-ries corporis est calidior. Et ut in juventute maxime regnat vindictæ cupido, prædominatur ira, ita juvenes ad duella quam senes esse proniores, quis negabit? Scilicet illis imperitat Martis fervor, non autem tarditas Saturni. & isti ętati non tam adjuncta prudentia, quam quidem ardor, non tam concilium, quam quidem temeritas. Spiritus quippe igniti vehementiores, leviores, in juvenibus, quique facilius propterea commoventur, & incitantur quam in senibus. Altera occasio est, gloriæ cupido, cujus homo adeo est appetens, ut mori mavelit, quam eam amittere. Omnes hunc laudant, hunc suspiciunt; & quemadmodum apud Romanum populum applausum merebantur præclari antagonistæ, vocabanturque *paradoxoi*, cum in conspectum populi

puli depugnassent: ita duellatores aspiciunt, venerantur, tanquam qui supra vulgus decore ac gloria emineant. Quod ut prudenter advertit Taurini præfectus regius Iohannes Langius, duellatores super ponte solos inclusit usque ad noctem, nemine adspectante, ut ita ejusmodi inglorium aspernarentur duellum. *Carol. Molin. ad Dec. consil.* 686. Plerumque enim talis conatus vel pręmiis pascitur, vel applausu incitatur, in tantum ut multos amatores videamus periculi constitutos, temerarios magis, quam fortes, ea quæ interdicta sunt, peragere. Tertia occasio est, præsumptio, quam quis habet partim de sua dexteritate, partim de seipso. Quovis tempore exercitium eum stimulat armorum, ut quovis tempore vel singulis injuriam inferre sit paratus. Expertus enim prævalet inexperto, & mul-

gladiis lucentibus statuat dimicandũ. Vel verbum hoc: tu mentiris, congressus suggereret occasionem; vel vultus paulo severior, certo duellum dabit. vel voces durius prolatæ, satis graves erunt injuriæ propter quas ex honore suscipere tenearis conditiones ab adversario oblatas. In tantum quidem, ut optimis amicorum hoc ipsum non sit denegandum, incitante à tergo ambitione. Unde in praxi proverbium hoc locum tenet: amicus es hodie, cras inimicus futurus. Quarta occasio est Exemplum, quod utplurimũ plus movet, quam res aut ratio ipsa. Quia in aula forte vidimus generosum quem hoc egisse, ejus actionem ad imitandũ nobis proponimus. neque mirum. hominem enim simiarum ritu videbimus ea quæ ab aliis ante acta, agere, sive bona, sive mala, sive licita, sive il-

licita. Occurrunt enim ea in sensus, cum quæ bona, & mala, licita & illicita ratione sint dijudicanda. Utinam, utinam potius sibi proponerent exempla eorũ, qui in aula si qui forte sint, prudentes cluunt, moderati ac pii, quique regula & norma sunt bene vivendi, melius certe cum humani generis situm esset conditione, moribus ac vita.

CAPUT. XXX.

Duellorum an ulla utilitas?

SI quis nos roget, num monomachiæ nullam præ se ferant utilitatem, respondebimus audacter, nihil in natura adeo iniquum esse aut malum, quod in ratione alicujus majoris mali, speciem habeat, si non boni honesti, saltem utilis,

utilis. Venena hominum vitis deleteria, ac naturis ipsorum adversa, in tantū sunt utilia, inquantū impedita subinde gravi morbo organa, expediunt, prioriq; restituunt exercitio. Si morales respicimus actiones, dicimus, lupanaria nunquam Romæ, aut Venetiis, aut alibi fuisse permissa, nisi in quantum viderentur utilia, majoris mali evitandi gratia. Idem applicabimus duellis, olim apud Barbaras gentes ideo permissis, ut veritas, quæ aliis mediis è latebris erui non poterat, hoc medio extraordinario manifesta foret. Et ita etiamnum plures duellorum esse utilitates manifestum faciemus. Prima utilitas hæc est, ut Reges securiores sint, dum intenti nobiles privatis injuriis, publicas linquunt, neque cogitant aut de Rege è medio tollendo, aut de reipublicæ statu innovando.

Secundum illud monitum Doctoris ex Hetruria: simultates & inimicitias subinde esse alendas in populo, & fovendas, quo iis occupatus ac detentus, facilius à superiore in officio contineri possit. Altera est, ut illi, qui sunt in regno tumultuantes, è medio auferantur, ne posthac, quo facile tales spiritus inclinant, turbas dent majores. Et licet suspicari, si licet, ideo principatus sui initio Henricum quartum Galliarum regem, tollerasse duella ad tempus, ut ita regnum à purgamentis illis purgaretur, ac liberaretur ab hominibus seditiosis, quibus nihil minus est cordi, quam patriæ tranquillitas, ac Regni salus. Tertia est, ut Reges injurias à subditis, præsertim nobilibus sibi illatas, subdolè, & quidem aliud agendo vindicare possint: quas publicè vindicare nequirent, sine concussione

one reipublicæ, si non sine interitu Ita testatur Buchananus regem in Scotia nobiles ulcisci cupientem, inter sese ut committerentur, jussisse. Quarta est, ut ardor ille immoderatus militum, nobiliumque qui nisi habeant quo se exerceant, tandem ad bella civilia prolaberentur, intra terminos cõtineatur: difficile quippe gentes bellicosæ animos effervescentes fræno inhibere, nisi aliquo exercitio, veluti facilitate regantur. A quarum moles si ei imptu maximo resistatur, eo altius excrescit; sin paulatim levibus conatibus, sensim & sine tumultu dilabitur. Ita si violentia cohibere tentas animos efferatos, cum damno id ages ac detrimento tui Regni. Sin vero eorum cursum frena quasi laxando, pedetentim sistas, id facili ages negotio, ac eo firmiorem efficies reipublicæ contextum, ne dissolvatur.

vatur. Verum, ut quod sentimus, efferamus, dicimus etiamsi in schola politicorum quorundã aut cujusdam Machiavelli, ista omnia jam allata non videantur contemnenda; attamen in Schola Christianorum aliud dicendum venire. Offensiones reprimere aliis offensionibus non obtinet, nisi inter fera animantia, nec in usu est, nisi apud Barbaros. Et vitia, quæ sunt abominabilia in conspectu Dei, non debent admitti, si auferri possunt, ad majus malum evitandum.

CAPUT. XXXI.

Duellantes an Meticulosi?

FOrtassis alicui videbitur hujus dissertationis affirmativa pars contra sensum & experientiam inducta quotidianam: cum apud omnes sit in confesso, duellantes esse si non fortes, saltem temerarios & audaces, ideoque ab omni metu

metu prorsus sejunctos. Jam tamẽ lubet paradoxum hoc amplecti, quod omnes sapientes approbaturos confidimus, simulac nostras ponderaverint rationes. *Omnes duellatores, aut saltẽ plerosq; esse meticulosos.* Primo, hoc ipsum suadent arma quibus utplurimum tales duellantes congredi solent. Raro eos in campum prodeuntes reperies sclopis, aut alio quo instrumento, cujus ictus illatio est inevitabilis. Verum quotidie gladiis congrediuntur, & quidem prolixioribus, quibus facile ictum avertimus, & minima manubrii motione periculũ evitamus. Secundũ illud vulgatum: magnus & prolixus gladius, animi tenuis indicina. Mortẽ scil. quotquot sunt metuũt, & tamẽ eã contemnere videri volunt. Suadet hoc 2. armorum exercitium. Artis scrimiæ utilitas multum hic facit, quæ hominẽ alias meticulosũ, supra mensuram elevat fortitudinis.

Et

Et ejus artis cognitio accendit illum, ut temere, & quidem artis confidentia adversarium quem sibi eligat. Ideoque observabimus nobiles, qui quam optimè artis scrimiæ sunt gnari, ut plurimum ad duella singulos provocare. Gladiis quotidie obtusis sese exercebunt, ut omnibus & singulis prævaleant. Non quidem improbamus illud exercitium, neque, quam non subinde prosit, ignoramus. verum tamen non oportet ut invidia originem sumat ab exercitio ejusque peritia, & non ab animo ac fortitudine alterius. Utrumque malum fatemur, sed si invidendum alteri, justa sit æmulatio, quia forte alium fortiorem nobis & animosiorem existumamus, non quia peritiorem. Quicquid sit, qui in ista arte cluunt artifices, statim ad arma provocant, quæ illis non aliter ac Dii tutelares, sunt unicum

evasionis

evasionis auxilium. atque non tam fortunam respiciunt, id est eventum martis ancipitem, quam quidem securitatem, ac artis rectitudinem, cui confidunt. Neque tam victoriam sibi petunt, ab animo quam ab arte, quam illis pollicetur, non animus, sed robur, non fortitudo, sed agilitas. Et quod dicimus, adeo verum est, ut turpe aliquando fuerit in Gallia, bonum cluere gladiatorem, id est istius artis peritum. Autumabant enim nobiles, & quidem bene, artis scrimiæ regulas, multum derogare nativæ ac vere generosi pectoris fortitudini. Suadet hoc tertio depugnandi modus. Adducere solent de more, & secundum & aliquando tertium, etiam quartum. quod non alia de causa introductum autumamus, nisi quod non satis esset virium aut audacię in uno. Et cum quisque in se minimum haberet fiduciæ,

duciæ, numero adjuncto adaugeretur potentia ac animus. Consortium enim sua natura aliquod confert adjumentum ac solatium in periculo. Tum socii, ac comites inclamant, incitant, ut quibus deficit inter pugnandum cor, novo quasi celeusmate, de novo excitetur. Porro soliti, ut notissimum adducere secundum aut tertium &c. ne forte vulnerati, aut in terram dilapsi, ab adversario iniquis modis interficiantur; neque ultra vulnera procedatur, sed partes dirimantur, simulac alteruter sanguine humum consperserit. Annon hic vere metus mortis, an non & hic deficit animus? immo maxime. Verum replicabit forte aliquis cur igitur singuli adversariorum ruunt, non tendunt ad locum designatum. Dicimus, quia quisq; certam spem ac fiduciam concepit de victoria, eamque sibi soli pollicetur

cetur. quod si enim se inferiorem existumaret, aut interfectum iri, facile resiliret à proposito. Itaque istis duellistis dici posset & applicari illud Cæcilii Metelli apud *Plutarch. in Apopth.* munito loco exercitum admovere volenti. cui cum centurio dixisset, si solos decem viros perdidisset, se locum esse capturum, interrogavit eum, num unus ex decem esse vellet. qui tacuit quia vitam noluit isti exponere periculo. Idem nos de duellantibus dicimus. si certo in duellis essent occubituri non facile ad duella convolarent. jam quia se evasuros opinantur aut sine ratione provocant, meticulosis in eo similes, & ipsi meticulosi.

CAPUT. XXXII.

An Pugna injuriarum illatarum causa suscepta, & hominis defendendi gratia, licita?

NObilissimus Dominus de la Nove in suis discursibus politico-militaribus *disc.* 12. ex aliorum relatu narrat, quatuor malorum horrililium esse genera; quæ homines divexant, & à quibus liberari à Deo exoptant. unum est processus judicialis, de dimidia bonorum parte institutus, alterum est morbus qui censetur incurabilis esse, tertium est fœmina pessimæ indolis, & quartum idque etiam maximum, duellum fundatum super

per injuria, id est alicujus gravis injurię causa susceptum. ista quippe aliquando inducias tribuunt homini, ac aliquantulum subinde de suo remittunt fervore. hoc autem continuis curis ac sollicitudinibus hominem exagitat. Cui malo frequentato, & tamen adeo gravi ac luctuoso ut obviã eatur, rationes adducemus quas poterimus efficacissimas, ut ita pectora illa calidiora ad duella prona, si non in totum, saltem pro parte refrigerentur. Principio ostendendum esse exustumamus illa duella, omni jure esse ac fuisse improbata. deinde, rationibus jura stabiliemus, ne ullo modo videantur irrationabilia, tandẽ objectiones quasdam, quæ hominum prætendit imaginatio, diluemus. De jure Civili variis nostra sententia probatur mediis. 1. Quia non legitimo tramite procedit, qui monomachia

chia petit, quod ſibi debetur. de jure etenim actiones ſunt inventę. ut iis id quod noſtrum eſt proſequamur. Fit hoc in judicio per petionem propoſitam coram magigiſtratibus, qui ideo conſtituti, ut civium componant controverſias, & cuiq; jus ſuũ reddant: quod ita intellexit Imperator Marcus, qui vim eſſe exiſtumavit, ſi quis quod ſibi deberi putat ſine judice poſcat & auferat. *l.* 13. *D. quod met. cau.* 2. Quia privatis in privatos arma ſumere illicitũ. armorum quippe uſus, ſine conſenſu principis eſt capitalis. *l.* 1. *Cod. ut armorum uſus l.* xı. Verum quidẽ gladii jus à principe accipiunt, quotquot militant ſed ea conditione, ut in hoſtes ſolos vertatur, non autẽ ut privatis concedatur, mutuo ſe jugulaturis. 3. Quia generaliter propoſitũ, ne quis ſibi jus dicat, *l.* 1. *Cod. ne quis in ſua cauſ. jud. l. pen. D. quæ in fraud. cred.*

cred. adeo quidẽ ut privatus exercens officiũ magiſtratus, incidat in crimen læſę majeſtatis. *l.* 3. *§. fin. D. Ad leg. Iul. Majeſt.* 4. Quia judex eos ad arma & rixã admittere non debet, quos ſua juriſdictione poteſt compeſcere. *l.* 17. *§. ſed ſi inter duos D. Vſufruct.* Quo etiam facit conſtitutio Theodorici regis, quę illa duella, ad quæ injuriarum cauſa tam facile homines recurrunt, prohibet. ut videre eſt apud *Goldaſtum in conſtitutionibus imperialibus.* Unde etiam principes Brabantiæ Romanas ſecuti leges ſuis edictis promulgarunt, ut ſi gravior injuria acciderit in curia, aut in exercitu, querela ad principem, aut exercitus ſupremum ducẽ deferatur: qui aſſũptis duobus equitibus conciliet partes, & idoneis modis offenſo honoris reparationẽ curet. *Zyp. mot. jur. Bel. tit. de pug. in Duello.* Plura talia principũ Belgii & Brabantiæ edicta lata, quibus duellan-

duellantium coerceretur furor. ut Philippi 2. edictum 22. Iun. 1589. & pleniſſimum Alberti & Iſabellæ, pen. Februar. 1610. quod repetitum 11. Iul. 1624. Neque hanc ſententiam infringit illud quorundam juriſc. *vitam & famam paribus ambulare paſſibus*. Quo adducunt *l. 9. D. Manimiſſ. vindict.* quoniam paralogiſmus eſt manifeſtus, in uno aliquo ſingulari comparata, abſolutè facere æqualia. nimirum ut minor juſtam cauſam habeat manumittendi ſervũ, ſufficit per hunc illius vitam vel famam eſſe conſervatam. & in hoc tantum comparantur, non ulterius in lege allegata. quemadmodum multa inter ſe prorſus diverſa ad unum aliquem effectum operandum, ejuſdem poteſtatis eſſe poſſunt. ut ſunt variæ exhæreditationis, privationis feudi, revocandæ donationis cauſæ, ad

iſtum

iſtum effectum æquales, cætero-quin inter ſe prorſus inæquales. *Bach. volum.* 2. *diſp.* 32. Neque etiam quicquã in contrarium ſuadet *l.* 8. *in fin. D. quod Met. Cauſ.* quoniam hæc lex loquitur de ſpeciali in corpus injuria per ſtuprũ, cujus cauſa Romanis legibus occidere permiſſum erat. *l.* 1. *§. D. Sicar.* Neque à jure civili recedunt canones, ut colligere licet ex tit. *decretalium, de purgat. vulg. & tit. de clericis duello pugnantibus, & c. conſuluiſti* 2. *q.* 5. *& Concil. Trid. ſeſſ.* 25. *ſuper reformat. c.* 19. quæ pluribus vide probata in *Bullario Cherubini cum Scholiis, tom.* 1. *p.* 88. & apud *Barboſam in Collectan. ad Concil. Trid.* loco citato, & *Zyp. ad tit. de clericis pugnantibus in duello.* Extat etiam decretum *Eccleſ. Gallicanæ in Concil. Biturig.* 1584. quo ſtatuitur, ut à duellis ſub pœna excommunicationis abſtineatur.

Verum a legibus & canonibus progredimur ad rationes, desumptas partim ex jure divino, partim ex politicis considerationibus. 1. Peccant isti Duellantes in Deũ, in quantum injurias illatas ulciscuntur, cum Deus expressis verbis dixerit, *mihi est vindicta, ego retribuam.* Deut. 32. ex quę verba Paulus repetit Rom. 12. *non vosmetipsos ulciscentes carissimi: sed date locum iræ: scriptum est enim: mihi vindicta est, & ego retribuam, dicit dominus.* Est enim vindicta, si rem penitius introspiciamus, actus quidam judicialis, & quidem ejus, qui judex est, & judicium administrat, maxime vero ejus, qui supremus est rerum omnium arbiter ac moderator. cum autem Deus sit ille supremus, ad eum solum pertinebit vindicta, non autem ad nosmetipsos, ne videamur Deum suo jure privare velle. Et cum vin-

dictæ

dictę finis sit correctio, qua ratione eam nobis assumimus, cum potius nosmet vindicando eos pejores efficiamus, ac pravo exemplo ad prava facta instigemus. Ast Deus suo judicio suaque vindicta corrigit homines, ac corrigit, emendat qui offendunt; securos reddit & tranquillos, qui aliquam passi sunt offensionem. Sed forte quis replicabit, si soli Deo competit vindicta, cur ergo magistratui jus vindicandi ac puniendi injuriantes concessum. Resp. Deus in republ. constituit vice-regentes, ac vice-reges, qui ejus audiunt ministri in opere justitię. Illi ejus gladium gerere dicuntur, non suum, quem tantum posuit in manibus eorum; justitiam exercent ac administrant, verum subordinati Deo. jus non tam habent vindicandi, quam quidem ejus executionem. & ideo Moses loquitur

Israelitis, ut Deum vindicent super Midianitis, *Numeror.6.* Committenda igitur vindicta Deo, aut ejus executio illi, in cujus manu gladium collocavit. & cujusque est abstinere ab eo, quod alterius est pro illo agere, non enĩ ulli privato jus ullum competit vindictę, aut executio. Peccant deinde isti duellantes in Deum, in quantum specialeDei transgrediuntur mandatum, qui hoc modo nos ab omnibus aliis distinxit populis, ut non solum diligeremus amicos nostros, verum etiam inimicos. *Math.5.* Peccant in mandatum illud generale, non occides. Peccant in præceptum illud æternæ legis, quo mandavit, ut proximum diligeremus propter se, & ita potestatem sibi sumunt ac dispositionem satis temere in vitam alterius; cum tempora nostra sint in manibus Dei *Psalm.31.* qui auctor

vitæ ac necis, qui dominus ac largitor spirituum omnis carnis. Peccant denique in Deum, in quantum violant domicilium, in quo Deus habitat, id est corpus cujusvis fidelis. *2 Corinth.6.v.26.* quod si quis ausus fuerit violare, eum disperdet Deus *1 Cor.3.v.17.*

2. Peccant in seipsos, quia honoris & famæ gratia sanguinis sunt prodigi, & propter levem aliquam injuriam vitam summis exponunt periculis, quales Martial. vituperat illis versibus:

Nolo virum facili redimit qui sanguine famam.
Hunc volo laudari qui sine morte potest.

Itaque istis hominibus dici possit: si te offendi, cur mori desideras, cur vis ut ego te interficiam: incertus enim es de victoria. imo dicis, aut ego te, aut tu me in-

terficies. si me vis interficere, injuste agis; si interfici, ne petas illud à me, alia supersunt media. si vitæ te distædet, abi in hostium turbam irrue confertissimam, immò abi si lubet ut hoc joci causa dicamus, cicutam bibe, ventrem tibi scinde, suspende te. Peccant præterea in scripsos dum affectibus propriis tanquam furiis exagitantur, & ita inimicitias cum propriis gerunt cogitationibus; odio etenim, vindicta, impatientia, desperatione, prorumpunt ad duella, volentes, nolentes, & malent abstinere, nisi rationis frenum excussissent animi motus inordinati. 3. Peccat in rempublicam, in quantum sibi assumunt volentes scientes licentiam alios provocandi, vel arripiunt occasionem aliis provocationem offerendi. nemo etenim membrorum suorum est dominus absolutus, sed ita

ita in seipsum habet potestatem, ut respublica sit domina suprema in corpus ipsius, quod est veluti pars ac membrum totius reipublicæ. Preterea in eam peccant, dum secundus eligitur, ac tertius, & quartus. & ita respublica aliis privatur membris, quæ hoc membro instigat ore justiora, ac meliora. Peccant deinde in rempublicam, in quantum ista duella conservationi patriæ minus accommodata, utpote ex quibus detrimentũ respublica capit maximũ. Hinc enim fortium virorum interitus, qui vitam & sanguinem pro patria effundendo hostibus potuissent fuisse terrori ac noxæ. Et ideo Episcopus Aturensis præsentibus Cardinalibus Sourdio & Guisio, aliisque ab ordine Ecclesiastico ad regem deputatis, serio monuit & rogavit ut edicta Henrici IV. & sua prohibitiva duellorum

lorum serio executioni tradi curaret, ne sicut intra paucum tempus decem millia personarum (qui sanguis utinam super Turcam effusus fuisset; quam non late stagnasset, quam gloriosas segetes produxisset, quam salutarius ecclesię pomeria fœcundasset!) mutuæ sese internecioni sub dementato honoris titulo dederunt, toties cum omnibus peccans, cumulum sibi peccatorum coacervaret. Peccant denique in rempublicam dum in ea lites novas excitant & veteres adaugent. Hinc ipsæ familię mutuis inter sese inimicitiis & discordiis irritantur. Pars læsa ultionem quotidie meditatur & vindictam reposcit, ut ad conciliandos animos jam novo opus sit Hercule. Neque inter amicissimos servatur amicitia, verum ruunt in consanguineos consanguinei, in amicos amici, & qui-

bus

bus sæpe ex officio omnia debent, in hoc gratificantur, ut insensibili modo in instanti pereant. Et si poetæ cuidam Gallo fides, cruenta illa est tragædia, & commiserationem movens, in qua introducit filium defendentem duello patris honorem, in præjudicium sui amoris, ac in reparationem alapæ patri inflictæ, interficientem patrem ejus virginis, quam plus oculis amabat suis. Ut autem magis magisque homines odio prosequi duella possent, non detrectabimus alias multas subjungere rationes, ac recensere incommoda, quorum intuitu ista concertandi genera sint evitanda 1. Quia hominem suadent quicquam contra humanitatem committere naturalem. Et enim non est vitium sed furor, sed maxima dementia, quæ foret tolerabilis, si statim & non ex condicto pugnare-

tur: posset enim insurgenti furori utrumque imputari; verum cum diei locique conditio longam includat moram, qua labente facile possent rationes librari, propter quas expediret concilium immutare, eo gravius est delictum congressus qui sequitur, quo magis ira deferbuit. Maledictus dicitur furor Simeonis & Levi, ac gladii eorum homicidarum gladii, quod diebus subsequentibus in defervescentia interfecissent Sichemitas. 2. Quia duellantium exitus utplurimum luctuosus. etenim si victores aliquando existant, ipsi dolent, lugent; deplorant casum infelicem humanæ conditionis, existumant idem sibi simili in negotio evenire posse in lacrumas resolvuntur simulac adversarium vident interfectum, in amplexus cadentem excipiunt, non aliter ac si fratri supremum præstituri officium.

ficium. Si vero victi succumbant, audita nece domestici, quantam miscent lamentationem! lacrumas funduntur orbati filii, interfecto Principe familias, longa trahit uxor suspicia, familię totius gaudiũ in luctũ convertitur, & quod non potuit hostium efficere audacia, efficit unius male feriati socii furor. interemto autem filio familias unico, cum dolore ac mœstitia parentum cani deferuntur ad sepulchrum, neque infortunatior occidere potest casus, quam si spes familię dilabatur, reipublicæ futurum ornamentum, ac gubernanationis status firmamentum. 3. Quia in duellis non virtus & ęqeitas exercent vires suas, sed fortuna ut plurimum cęca dominatur, id est casus. & fieri potest, ut qui propriæ potentiæ, aut roboris fiducia pugnam non necessariam inchoat, pœnas suæ temeritatis luat,

luat, & qui bonitate causæ confisus duellum illicitum suscipit, propter alia forte delicta, exitu lacrimoso vitam finiat. Quod confirmat illud Thucydidis libr. 4. cujus verba, quia notatu digna, huc latine transcribenda: *Quod si quis*, inquit sive *suo jure*, *sive viribus nisus*, *certo aliquod confecturus sibi pollicetur*; *ne si sua spe frustretur*, *ægre ferat*, *cum videat*, *complures jam antea*, *& qui injurias aliorum ulcisci voluerunt*, *& qui viribus suis ac potentia aliquid acquirere posse sperarunt*, *illos non modo vindictæ repetendæ potestatem non habuisse*: *sed ne ipsos quidem incolumes evasisse*: *hoc vero ut aliena acquisiverint*, *tantum abfuiße*, *ut sua quoque amiserint*. *Non enim idcirco ultio semper est felix*, *quia injuriis expreßa*: *neque robur & potentia quoniam cum bona spe conjuncta firma existunt*. Ut plurimum quippe sors & fortuna in hisce dominantur

rebus

rebus; & aliquando viribus superior vincit, etiamsi causam habeat injustissimam. Audiat hæc quisquis in duella pronus, & ex hisce discat, ne alias sero nimium, sapere. 4. Quia Deus conscientiis hominum hoc indidit, ne facile in proximum insurgant, eosque reprehendit, si modo vel dictis vel cogitatis semet vindicarint super fratre, multo ergo magis si ipsis factis, & actionibus sic satis crudelibus. Saulum Regem levi negotio, ac sine ulla resistentia potuisset capite truncasse David, ac parte vestimenti, verum non audebat: imo simulac vestimenti abscidisset partem, stimulis propriæ agebatur conscientiæ. Tantum exoptabant discipuli Christi privatæ gratia vindictæ, ut ignis de cœlo descenderet, ac Samaritanos consumeret. verum salvator illis dixit, Nescitis,

tis, cujus ſitis ſpiritus. eſt igitur ſpiritus improbus, inordinatus, qui ad privatam contendit vindictam, ideoq; expellendus. Sed progredimur ad ſolutiones eorum quę contrarium ſuadere poſſent. Obiic. 1. conſuetudo eſt antiquiſſima multarum perſonarum illuſtrium, qui injurias illatas ferro vindicarunt. Reſp. conſuetudo à peregrinis petita amputanda, ad fidei puritatem, & religionis conſervationem, & quia mala, prorſus exterminanda. ſecundum illud Cypriani: *conſuetudo erroris non facit errori patrocinium: & quod ante multa ſecula injuſtum fuit, nemo hodie juſtificare poterit.* Obiic. 2. Exiſtimatio mea & fama proſtituitur apud homines, niſi comparеam, & hanc ignominiam toti meæ inuro familiæ. Reſp. 1. curandum non qualem apud homines ſuſceptio duelli generet exiſtima-

ſtimationem, ſed qualem apud Deum. pluris facienda obedientia quam debes tuo creatori, ſub quo vivis, & reverentia quam debes religioni, quam profiteris. neque obſtringeris præferre tuum honorem præceptis divinæ legis, ſed potius eum poſtponere ſecuritati tuę conſcientię, ſi ſecundũ mandata divina velis ambulare. Reſp. 2. Non perdit honorem ſuum, qui temere & contra jus divinum legeſque humanas provocanti non obtemperat. Neque infamis eſt, qui non comparet ſalvandæ conſcientiæ ergo. poteritque adverſæ parti dici: Dæmonie perdet te robur tuum. Illi potius perdunt honorem, qui contra expreſſum Dei interdictum, ſeipſos vindicant, & deſtinato concilio proximum lædunt, ac ſuam vitam periculo exponunt. Reſp. 3. Neque amittitur fama non comparendo

rendo apud homines, ſapientês ac bonos, ſed potius acquiritur dum nemo vult temere honôrem ſuum ulciſci, quod undique prohibitum. Nunquam apud æquos rerũ æſtimatores propter alapam inflictam, honor amiſſus ſervatoris, qui totiens alapas pertulit; conſpui ſe paſſus eſt, & quæ non. Sane nunquam: male quippe ei fuiſſet conſultum. Etſi apud malos ex tua opinione amittatur fama, non erit miſſio: dementiæ etenim eſſet vereri ne diffameris ab infamibus. & ineptum eſſet per injurias alterius famam tibi auferri. Nimis nimis certe male ageretur cum hominibus, & loco nimis lubrico eorum fama & honor eſſet poſitus, ſi ab alterius arbitrio penderet, & ad nutum hominis male conciliati diminueretur, & augeretur. Immo quod magis, dicimus in ratione hominum profanorum,

qui

qui positi in malitia, quorumque judicium potius in sanguinis reperias calore, quam in cerebro situm, duella poterunt dici honorifica. Aut enim, (more istorum loquimur hominum) certas cum tali, qui te valore ac fortitudine inferior. quem si feris, ignomia in te redundat, cum in imparem insurrexeris. Aut dimicas cum fortiore & animosiore, à quo si vincaris, turpitudine oneraris, ac si tibi defuisset & animus & fortitudo. Quicquid igitur eveniat, vix consulere poteris honori, nisi ut tute existumas fortiorem superaveris, quod imbecillior vix sibi ausit promittere. Hinc in mundo sapientiores ac fortitudine supra reliquos præclari negabant se comparere posse, aut velle, duello provocati. Cum ab Antonio Augustus imperator ad singulare provocaretur certamen, non comparuit,

verum

verum lepide Respondit, si Antonium tæderet suæ vitæ, varia esse media ad mortē tentendia. Cumque à Sertorio provocaretur Metullus, non gladio, sed calamo replicavit: Imperatoris non esse mori instar militum. Unde satis manifestum honorem illum, quem existumant esse verum honorem, quotquot reguntur affectibus non ratione, tantum esse vanum quoddam, ac umbratile honoris nomen, & ortum habere ex falsâ quorundam juvenum degenerum opinione; quasi timore impediantur, qui manu sua injurias aut convitia non vindicant. Et ideo declarant Principes falsam eam esse opinionem, honorem injurias passorum sub suam protectionem recipiunt; & ne quis eis exprobet sub suę indignationis & arbitraria pœna vetant, in *Edict. Albert. & Isabell.* pen Februar. 1610. Ob-

1610. Obiic. 3. Sed nobilis sum neque meæ ignarus conditionis, quicquid plebei agant nihil refert. aliter aliter a me illa injuria reparari nequit. Resp. Ergo ne apud Deum personarum erit respectus? & aliquem generis splendore, aut claritate muneris excusari, si contra verbi di vini fulmina aliquid attentare audeat? Ergone Christus salvator noster nobilibus suggessit, ut malum malo rependerent, & ignobilibus ne malum malo referrent? Unde quęso illa inter ejusdem naturæ homines exorta est inæqualitas? tu quia præfulges generis nobilitate, affluis divitiis, temetipsum poteris, immo debebis vindicare. alter, quia illis caret, injurias omnes digerere tenetur, ac earum esse patiens. Audi, quæ dicimus, & adverte quote de ducamus. An non æque ratione præditus qui ignobilibus,

bilibus ortus parentibus, quam qui nobilibus? An non cuique homini utę qualiter injuriarum sensibili, eadem concessa facultas, semet contra injurias illatas defendendi, aut referendo, aut ferendo? An non Deus, penes quem vindictę judicium, æque vindicaturus est injuriam illatam nobili, ac ignobili? An non omnium injuriarum æquus vindex? Cur igitur tu Deo gladium vindictæ eripis, tibique assumis, quod vilioris conditionis homini denegas? Certe quæ tibi largitus est supra alios, nobilitatem, honores, opes non concessit, ut vilioribus præluceres vitiis tuis, aut existumares tibi quicquam licere, aliis quod illicitum. Verum è contrario, ut in virtutis tramite, reliquis esses viæ ductor, ac tibi minus licere autumares, quia plus gratiæ retribuendum

buendum est. Obiic. 4. Quicquid sit de duellis, certum est istum hominem cluere animosum, ac audacem, qui facile ad duella provocat. Resp. Audacia omnis ac valor duellatoris est, aut interficere aut interfici. si interficiat hominem, eumque privet vita, audacia hæc, non tam erit fortitudo, quæ solum laudanda, quam quidem furor, aut barbari cujusdam, aut hominis mente capti. Imo hoc illi commune cum feris animantibus, ut ursis, leonibus &c. solitis lacerare dilacerare, quicquid in conspectum venerit. si vero interficiatur, non tam animositas ulla apparebit hõinis sanę mentis, quamquidē equi effręnis, sine sensu ac sine judicio ruentis in pręcipitium; aut alicujus mente capti, qui dum lacessitur audet semet proiicere de summitate tur-

ris, & ita misere interire. Hæc quisquis es de duellantium grege cogita, ut ita recedat insana ista opinio de te.

CAPUT. XXXIII.

Quest. I.

An si quis alium expectet, dicendo, nolo, sed eo iturus sum, excusetur à delicto?

VArii circa duella incidere possunt casus, qui facili negotio iis retentis, quæ supra à nobis in generali quæstione de duellis relata sunt, decidi poterunt. Unus est casus quando quis aliud quasi agendo, id est simulando, se nolle cum adversario, seu provocante congredi, congreditur. qui casus etiam secundum canonistas, & jureconsultos est illicitus. Ratio. I.

tio. 1. eſt, quia, qui deſignat locum & tempus, ex pacto inire dicitur duellum, immo qui exit animo depugnandi, non eſt extra culpam. *Fragoſa part. 1. reipub. Chriſt. l. 1. diſp. 2.* Ratio. 2. eſt, quia homicidium ex voluntate in tali duello factum preſumitur, cum non ſit ex neceſſaria defenſione. Et omnis ille actus jure eſt illicitus, in quo dolus præſupponitur. *Geil. pac. publ. lib. 1. c. 16.* Ratio. 3. eſt, quia vindicta eſt, non defenſio, quando provocatus primo deſcendit ad extraneos actus, ut in caſu noſtro, neque in rixa aut in continenti propellit injuriantem. *Gail. pac. publ. ibid.* Ratio 4. eſt, quia quivis tenetur quantum in ſe eſt evitare periculum non autem quærere occaſionem incidendi in periculum. quicunque enim periculum amat, illud inveniet. verum qui ſtatuit certum locum,

tis, cujus sitis spiritus. est igitur spiritus improbus, inordinatus, qui ad privatam contendit vindictam, ideoq; expellendus. Sed progredimur ad solutiones eorum quę contrarium suadere possent. Obiic. 1. consuetudo est antiquissima multarum personarum illustrium, qui injurias illatas ferro vindicarunt. Resp. consuetudo à peregrinis petita amputanda, ad fidei puritatem, & religionis conservationem, & quia mala, prorsus exterminanda. secundum illud Cypriani: *consuetudo erroris non facit errori patrocinium: & quod ante multa secula injustum fuit, nemo hodie justificare poterit*. Obiic. 2. Existimatio mea & fama prostituitur apud homines, nisi compaream, & hanc ignominiam toti meæ inuro familiæ. Resp. 1. curandum non qualem apud homines susceptio duelli generet existima-

iſtimationem, ſed qualem apud Deum. pluris facienda obedientia quam debes tuo creatori, ſub quo vivis, & reverentia quam debes religioni, quam profiteris. neque obſtringeris præferre tuum honorem præceptis divinæ legis, ſed potius eum poſtponere ſecuritati tuę conſcientię, ſi ſecundũ mandata divina velis ambulare. Reſp. 2. Non perdit honorem ſuum, qui temere & contra jus divinum legeſque humanas provocanti non obtemperat. Neque infamis eſt, qui non comparet ſalvandæ conſcientiæ ergo. poteritque adverſæ parti dici: Dæmonie perdet te robur tuum. Illi potius perdunt honorem, qui contra expreſſum Dei interdictum, ſeipſos vindicant, & deſtinato concilio proximum lædunt, ac ſuam vitam periculo exponunt. Reſp. 3. Neque amittitur fama non comparendo

rendo apud homines, ſapientes ac bonos, ſed potius acquiritur dum nemo vult temere honorem ſuum ulciſci, quod undique prohibitum. Nunquam apud æquos rerũ æſtimatores propter alapam inflictam, honor amiſſus ſervatoris, qui totiens alapas pertulit; conſpui ſe paſſus eſt, & quæ non. Sane nunquam: male quippe ei fuiſſet conſultum. Etſi apud malos ex tua opinione amittatur fama, non erit miſſio: dementiæ etenim eſſet vereri ne diffameris ab infamibus. & ineptum eſſet per injurias alterius famam tibi auferri. Nimis nimis certe male ageretur cum hominibus, & loco nimis lubrico eorum fama & honor eſſet poſitus, ſi ab alterius arbitrio penderet, & ad nutum hominis male conciliati diminueretur, & augeretur. Immo quod magis, dicimus in ratione hominum profanorum, qui

qui positi in malitia, quorumque judicium potius in sanguinis reperias calore, quam in cerebro situm, duella poterunt dici honorifica. Aut enim, (more istorum loquimur hominum)certas cum tali, qui te valore ac fortitudine inferior. quem si feris, ignomia in te redundat, cum in imparem insurrexeris. Aut dimicas cum fortiore & animosiore, à quo si vincaris, turpitudine oneraris, ac si tibi defuisset & animus & fortitudo. Quicquid igitur eveniat, vix consulere poteris honori, nisi ut tute existumas fortiorem superaveris, quod imbecillior vix sibi ausit promittere. Hinc in mundo sapientiores ac fortitudine supra reliquos præclari negabant se comparere posse, aut velle, duello provocati. Cum ab Antonio Augustus imperator ad singulare provocaretur certamen, non comparuit, verum

verum lepide Respondit, si Antonium tædeat suæ vitæ, varia esse media ad mortẽ tentendia. Cumque à Sertorio provocaretur Metullus, non gladio, sed calamo replicavit: Imperatoris non esse mori instar militum. Unde satis manifestum honorem illum, quem existumant esse verum honorem, quotquot reguntur affectibus non ratione, tantum esse vanum quoddam, ac umbratile honoris nomen, & ortum habere ex falsâ quorundam juvenum degenerum opinione; quasi timore impediantur, qui manu sua injurias aut convitia non vindicant. Et ideo declarant Principes falsam eam esse opinionem, honorem injurias passorum sub suam protectionem recipiunt; & ne quis eis exprobet sub fuę indignationis & arbitraria pœna vetant, in *Edict. Albert. & Isabell.* pen Februar. 1610. Ob-

1610. Obiic. 3. Sed nobilis sum neque meæ ignarus conditionis, quicquid plebei agant nihil refert. aliter aliter a me illa injuria reparari nequit. Resp. Ergo ne apud Deum personarum erit respectus? & aliquem generis splendore, aut claritate muneris excusari, si contra verbi divini fulmina aliquid attentare audeat? Ergone Christus salvator noster nobilibus suggessit, ut malum malo rependerent, & ignobilibus ne malum malo referrent? Unde quęso illa inter ejusdem naturæ homines exorta est inæqualitas? tu quia præfulges generis nobilitate, affluis divitiis, temetipsum poteris, immo debebis vindicare. alter, quia illis caret, injurias omnes digerere tenetur, ac earum esse patiens. Audi, quæ dicimus, & adverte quo te deducamus. An non æque ratione præditus qui ignobilibus,

bilibus ortus parentibus, quam qui nobilibus? An non cuique homini ut ꝗ qualiter injuriarum sensibili, eadem concessa facultas, semet contra injurias illatas defendendi, aut referendo, aut ferendo? An non Deus, penes quem vindictę judicium, æque vindicaturus est injuriam illatam nobili, ac ignobili? An non omnium injuriarum æquus vindex? Cur igitur tu Deo gladium vindictæ eripis, tibique assumis, quod vilioris conditionis homini denegas? Certe quæ tibi largitus est supra alios, nobilitatem, honores, opes non concessit, ut vilioribus præluceres vitiis tuis, aut existumares tibi quicquam licere, aliis quod illicitum. verum è contrario, ut in virtutis tramite, reliquis esses viæ ductor, ac tibi minus licere autumares, quia plus gratiæ retribuendum

buendum est. Obiic. 4. Quicquid sit de duellis, certum est istum hominem cluere animosum, ac audacem, qui facile ad duella provocat. Resp. Audacia omnis ac valor duellatoris est, aut interficere aut interfici. si interficiat hominem, eumque privet vita, audacia hæc, non tam erit fortitudo, quæ solum laudanda, quam quidem furor, aut barbari cujusdam, aut hominis mente capti. Imo hoc illi commune cum feris animantibus, ut ursis, leonibus &c. solitis lacerare dilacerare, quicquid in conspectum venerit. si vero interficiatur, non tam animositas ulla apparebit hõinis sanę mentis, quamquidẽ equi effręnis, sine sensu ac sine judicio ruentis in pręcipitium; aut alicujus mente capti, qui dum lacessitur audet semet proiicere de summitate turris

tio. 1. eſt, quia, qui deſignat locum & tempus, ex pacto inire dicitur duellum, immo qui exit animo depugnandi, non eſt extra culpam. *Fragoſa part.* 1. *reipub. Chriſt. l.* 1. *diſp.* 2. Ratio. 2. eſt, quia homicidium ex voluntate in tali duello factum prȩſumitur, cum non ſit ex neceſſaria defenſione. Et omnis ille actus jure eſt illicitus, in quo dolus præſupponitur. *Geil. pac. publ. lib.* 1. *c.* 16. Ratio. 3. eſt, quia vindicta eſt, non defenſio, quando provocatus primo deſcendit ad extraneos actus, ut in caſu noſtro, neque in rixa aut in continenti pro pellit injuriantem. *Gail. pac. publ. ibid.* Ratio 4. eſt, quia quivis tenetur quantum in ſe eſt evitare periculum non autem quærere occaſionem incidendi in periculum. quicunque enim periculum amat, illud inveniet. verum qui ſtatuit certum lo-

cum,

cum, tempus designat, non evitat periculum, sed adversario sui facit copiam, & ita promovet malum, quod alias prępedire potuisset.

CAPIT. XXXIII.
Quæst. II.

An quis licite aliquem interficiat, si primo illi permiserit arma?

ALius est casus, quo quæritur, si injuria quis affectus ab aliquo, quem reperit absque ense, dicat illi, quære ensem, & revertere, quam primum; ego enim subsisto, & te hic expecto?nũ juste alteruter adversariũ hoci n casu interficiat. Resp. Minime. Ille enim qui loco statuto expectat adversarium, ex condicto cum eo pugnat,

pugnat, potuisset enim ivisse domum; injustam igitur habuit depugnandi causam, quia non necessariam. Ille vero, qui domum ivit, petiturus gladium, non tenebatur reverti, imo in conscientia tenebatur hoc periculum domi manendo evitasse. Adde, quod uterque vindictæ cupiditate stimulatus propter injurias illatas & acceptas duellum suscipiat. injuriarum autem gratia illicite suscipi superius est demonstratum. *Frag. loc. supercit Less. lib. 2. c. 9. p. 94.*

An qui insignia alicujus rapuit, duello provocari possit?

ADeo de puncto honoris inter sese digladiantur nobiles, ut

 gaude-

gaudeant ſubinde ſibi datam eſſe occaſionem, duello quem provocandi. in tantum ut etiam juſtiſſimam congreſſus exiſtument eſſe cauſam ſi de præcedentia oriatur controverſia, ut notat *Carpzov. leg. reg. Germ. c. 10. ſect. 7. art. 28.* Et quod huic confine quæſtioni, ſi nobiliũ inſignia ab aliis rapta ſint aut occupata, indubitata dabitur duelli occaſio. Fatemur quidem, grave eſſe dedecus, noſtra nobis eripi inſignia, & magnam injuriam, ſi ſine voluntate domini arma ab aliis portentur; quæ ſigillo noſtro æquiparantur, & ex quibus dignitas dependet familiæ. Attamen exiſtumamus nulli licere eorum gratia duellum ſuſcipere, aut alium congrediendo interficere, ut vult *Chaſſaneus catal. glor. mund. p. 35.* Cum enim honoris & famæ conſervandæ gratia non liceat quē duello provocare

vocare, multo minus licebit id agere armorum gratia; quibus ereptis, nunquam dicetur à quoquam nobis periisse fama, & ademta existumatio.

CAPIT. XXXIII.
Quęst. III.
An duellum ob religionem susceptum licitum?

TAntus tamque effervescens subinde quamvis inordinatus, piorum hominum est Zelus, ut sibi licitum existument, congredi cum homine in Deum supra modum impio, ut puta, quia blasphemiis ipsum Deum petit, aut religionem, quam ipsi profitentur, sannis ac dictis scurrilibus explodit. Verum dicendum, et si hic aliquis adsit Zelus, non tamen ille videtur satis tẽperatus, sed medio-

eritatis ejus, quam nobis Deus in ſuo præſcripſit verbo excedere limites, adeoque degenerare in ſuperſtitionem. Mitiore tamen pœna aliquem puniendum cenſemus qui ratione pietatis, aut devotionis quamvis cæco & perverſo impetu, duellum ſuſceperit. Ita ſaltem factum in patria civitate noſtra Heuſdæ. in quá cum quidam miles, centuriæ Harbord origine niſi fallor Scotus, cui nomen David Hankock, à milite Gallo foret provocatus, etiam ſcommatis ſtimulatus, ac nominibus ipſius religionem tangentibus quaſi laceratus, quod *puritanus* eſſet, *præciſiſta* &c. duellum ſuſcepit, Gallum ſemel atque iterum devicit, quem etiam cum tertium concurreret ad mortem vulneravit, ac tandem veniam delicti, quia videbatur religionis gratia ac probitatis ſuæ defen-

dendę

dendæ ſuſcepiſſe duellum, conſecutus eſt. Simile exemplum refert *Zypæus Pont. nov. Anal. Enarr. lib. 5. tit. de pugnant. in duello.* Nobilis quidam erat regente ditiones belgicas Maria Regina quondam Hungariæ. is, inquit, in rixa ob religionem mota, hęreticum quendam, gravi pugno occiderat, & pro abolitione criminis reginæ ſupplicabat: quæ ob Zelum & abolitionem ei dedit, & prætcrea nobile officium, quod forte tum temporis vacabat.

CAPIT. XXXIII.
Quæſt. IV.
An duellum licitum propter nobilium puellarum nuptias ſuſceptum?

Quam multi inveniantur amatores, qui amoris fortunam

armis permittant, nostra testimonio potest esse patria; ejusque rei per multa suppeditat exempla *Albertus Krantzius lib. 2. Dan. c. 4. Olaus lib. 4. c. 5.* Neque alia videtur fabularum occasio in Amadisiis, quam torneamenta ac duella, inter corrivales virginum gratia suscepta. Quæritur igitur, num istius generis duella amoris æstu, inter corrivales initia, excusari possint. Resp. Etiamsi nihil vehementius sit cupidinis furore, neque illa insania rationis jugo sit subdita, quia eam inhibere, ac freno compescere, tam difficile, quam quod difficillimum: attamen justa nequit esse provocandi causa, cum quivis teneatur suis imperitare affectibus, ne modum excedant; & peccet in leges, si sinat eos justistiæ transilire limites. Ratio. I. est, quia inique agit, qui duello adver-

adverſarium cogere vult, ut abſtineat ab eo, quod ſuum non eſt. nondum enim cum puellâ votum factum, nondum ſponſalia contracta, igitur adhuc commune bonum dicendum, neque plus juris huic in illam, quam adverſario. Ratio. II. eſt, quia qui tali in duello interficit adverſarium, hoc agit deſtinata voluntate, & impatientia cônſortis, quem ferre nequit, ut ſecundum, multo minus ut parem. Ratio. III. deſumi poterit, ab incommodo, quod iſti duello adjunctum. Aut enim corrivalem interficit, aut ipſe ſuccumbit. ſi illud eveniat, privabitur fructu amoris, exteras oras legere compelletur; & quæ antea illum ex intimis ad amabat medullis, jam ut homicidam vituperabit, & jure merito odio proſequetur. Sin vero pereat, loco maximæ fęlicitatis quam ſperabat, miſerabilem coge-

tur ſubire ſortem, neque amplectetur finem exoptatum; ſed ſimul cum amore, omnem amittet honorem, infamiæ ſubibit notam. Denique adverſario ſuo, quem præ ſe contemnebat, aliiſque erit ludibrio ac exploſioni, qui illum periiſſe gaudebunt, ac ſibi jam datam occaſionem inviſendi eam, quæ hactenus tanquam Aureum vellus inter dracones cuſtodita aſſervabatur. Hoc tamen addimus, puniendum quidem iſtum homicidã, non tamen ordinaria legis Corneliç pœna afficiendũ, quia amoris furore compulſus corrivalem examiniavit idque, ſecundũ *Clarum in §. final. quæſt.* 60. *n.* 10. *& Oldrad. concil.* 210. *n.* 4.

CAP-

CAPUT. XXXIV.

Motivæ contra duella.

QUia vero non Barbaris aut Ethnicis loquimur, sed hominibus Christianis, aut saltem qui Christum profitentur. ideo motivas quasdam adducemus quibus animus non quidem in totum depravatus, sed tamen affectibus subditus, corrigi & emendari queat, ne ita ruat propriam ad vindictam maximum per periculum. Igitur quisquis in illa vita pronus es, quę duella promovere solent, hæc cogitate non ideo mericulosum esse aut timidum, quia denegas provocanti congressum, sed illo fortiorem, cum quo nequis, nec cupis propter conscientiam congredi. Ille furiis istis vindictę cupidinis horsum vorsum jactatur, non aliter ac unda

 marina

marina vento impetuoso: tu vero securus es, immobilis instar cubi, neque affectuum turbine agitaris, quippe qui jam didicisti omnes declinare furiarum impetus, ipsos audaces ac temerarios tua superare quiete, non aliter ac navis maxima, ad quam pellit unda, tranquillis est. Quo referri potest illud Caii Marii apud *Plut. in Apotpheg.* qui in bello civili fossa se cinxit, obsessumque continuit, donec opportunam erumpendi nancisceretur occasionem. Cum igitur Pompeus Silo eum provocaret superba voce, ac diceret: si magnus es imperator ò Mari, descende in certamen: imo tu (respondit) si magnus es imperator, coge me vel invitum decertare. scilicet imperator maximus alterius injurias ac provocationes comtemptu superavit. Ita etiam tu, si læsus es ab improbo, eum

contem-

contemnendum judica, quippe quem inferiorem te longe censes; si læsus ab indigno, eum infra tua colloca merita, ac indignum judica, cujus causa vel digitum vertas. Sic eris vere fortis, quia affectus superabis, tibi imperitabis, ac pudore conficies tuum adversarium. Deinde cogita, quam turpe sit, & quam iniquum obedire homini provocanti, & non obedire Deo, jubenti ne provocantem sequaris. Duplici modo es miser. Principio temet exponis periculo, dum ad nutum ejus cui infensus es stringis gladium. Si perdis, bonam amittis famam, vitam servas, & quid superest, nisi ut metuas ignominiosam carnificis manum. Si pereas, simul cum fama amittis vitam, forte etiam æternam; & ita posteritati es exemplo, ne tam facile periculo sese exponat; quia qui periculum

amat,

amat, in periculum incidet, & gladio feriens, gladio peribit. Deinde, miser es, qui vestigiis ejus quem præ omni malo odio habes, insequeris, imitaris & ad ejus traheris exemplum. Ergo quem pessimum antumas, tuo collaudas facto, ejusque iniqua approbas o pera? Ergo Deum quem nosti optimum, quem amas, aut saltem amare videri vis, deseris, ejus exemplo abstines? quid aliud agis, nisi ut temet perdas, cum ea ratione te providentiæ ac tutelæ eximas divinæ. Observat Deus tuos gressos, eos dirigit, te custodit, quando es in viis ejus. verum si sequaris ductum pravarum cogitationum, ac recedas à semitis rectitudinis, jã Deo tuo non amplius eris commendatus, sed ille te tibi linquet, tuisque committet cogitationibus. Et eventus miserabilis commonstrabit, quam non sis

à Deo

à Deo tuo de relictus, quem tute primus deseruisti. Tibi quidem concessit Deus fortitudinem, animositatem, docuitque quomodo arma tractare manus tuæ possint. verum quid aliud agis, quam ut beneficiis, à Deo tibi largitis abutaris ad rebellionem in Deum, ac damnum in proximum. Certe non ea ratione dona redundant in gratiam auctoris, sed ignominiam. Beneficia non pari lance redduntur, verum torquentur in bonum ejus, qui infensissimus largitoris tui hostis, id est Diaboli. Ab illo te duci pateris, illius insistis vestigiis, ac presso pede easdem calcas semitas, si duellantium gregi commiscearis. Ille primus per serpentem hominem impulit ad id, ad quod confestim mors est subsequuta: igitur illum homicidium habet auctorem, qui homicida ab initio; quiqe etiamnum

damnum talis, dum homini quasvis suggerit occasiones, quibus se læsum existumet, neque aliter resarciri damnum posse, quam alterius morte, putet. Deum autem vita tua agnoscit auctorem, qui ejus largitor, conservator, reparator. ea propter tuum erit, qui ad Dei tui conditus es imaginem, vitam alterius non adimere, sed curare, fovere. Ita eveniet ut Deo conditori tuo magis ac magis simillimus sis futurus, qui aliter parum aut nihil distabis à Dæmone tuo destructore.

Ut autem turpe est, ac iniquum non obedire Deo suo, verum homini provocanti, ac Diabolo instiganti: ita gloriosum est è contrario Christiano militi, sequi vestigia sui salvatoris, & si fieri possit etiam assequi. Participem esse afflictionum sui magistri, nihil aliud est, quam discipulum eandem

velle cum magiſtro ſubire conditionem, & ſi neceſſitas exigat, etiam pejorem. Patienter igitur feras contumelias, & injurias tibi illatas, nec temet vindices, quemadmodum Chriſtus ſuas tulit, nec eas ulciſci voluit. Non eſt infamia notandus miles, qui ea quæ peragit, ex mandato ſui ducis peragit. Neque ſubditus notam incurrit ignominiæ, qui ſui principis edicta tuetur. Neque tu infamis eris, qui renuis duella, quia ſalvator noſter, dux noſter, princeps noſter mandat ac jubet, ferendas eſſe injurias, ac differendas, concoquendas calumnias, malumque bono eſſe rependendum. Ipſe Deo Patri ſuo vindictam eorum omnium commiſit, non amiſit. Tu etiam Deo tuo tuas defer injurias, quas tui cauſa vindicet, eumque optimè ea quæ tendunt ad tuæ reparationem injuriæ

juriæ administraturum, confide. Solus ille sapiens, itaque rite judicabit, qua injuria fueris affectus, gravi ne an levi, quaque pœna qui injuriam intulit, sit afficiendus. Ille perfecte justus, itaque nunquam, si justam accusandi injuriantem habueris causam, corrumpi poterit, aut contra te judicare. Solus ille omnipotens, itaque non est quod vereare ne impune evadat, qui in te fuit injurius, etiamsi mortalium sit potentissimus, quique legibus hominum sua potentia videatur exemptus. Sed auribus excipimus illud Biantis ore tuo proloquutũ, quo conqueręris: scio ita quidem dici, adversarium meum aut tarde aut sero pœnas laturum, sed vereor ne illud ipse aspiciam, ac doleo, quia forte non licebit hoc intueri. Audi hæc à nobis si lubet & animo adverte. Ne quęso delectetur

tur oculus tuus videre illas pœnas, neque animus esse sollicitus num & quando super caput injuriantis sint eventuræ. Tu quidem desideras quam primum reparari injurias verum nescis, cujus sis spiritus. pœnæ etenim dilatio, gravitate tandem compensabitur. Et ut audacter loquamur, ini quus es, qui cum vindicari velis Christiane, levi de injuria pœnam reposcis in momento, cum nondum vindicatus sit Christus, gravissima à judæis affectus injuria. Sufficerit tibi, Deum certo certius causam tuam vindicaturum, sive fuerit levis, sive gravis, sive injuria illata bonis, sive nomini. æque ille causam gerit honoris tui & famæ, quam vitæ & animæ. Non opus est, ut famulus injuriam sibi illatam vindicet, cum dominus, per famuli latus injuriatus, adsit à latere, injuriæ sese immisceat,

non

non aliter ac si sibi esset facta. Christi hæc fuit praxis, qui injuriatus, appellatus Samaritanus, amicus telonum ac meretricum, non provocavit injuriantes, neque vindictam expetivit, verum caussam commisit ei, qui juste judicat. Nunquam igitur, nunquam qui injuriatus es, aut infamatus, dicas, te amisisse aut honorem aut famam, qui patiendo Deum tibi fecisti debitorem.

CAPUT XXXV.

Remedia contra duella.

Vt vero amputentur mores isti barbari, ac duella resecentur ad rectitudinem vitæ, & reipublicę emolumentum minime necessaria; illa imprimis auferenda, ex quibus facile aut quorum

ſaltem occaſione duella repullulant, & duellantium indies augetur numerus. Novimus omnes & experimur, illecebram peccandi impunitatis eſſe ſpem, omneſque quia impuniti, crebrius delinquere. & ideo etiam duellantium eouſque prorumpit audacia quia licentioſa libertate atque conniventia fere nut ritur. Et hoc eſt quod faciendum monet Epiſcopus Aturenſis ut ſcilicet edicta Henrici IV. executioni mandarentur, ne Rex, dum delicto, quas ſtringere debet, per diſſimulationem & impunitatem habenas laxat, toties cum omnibus peccans quoties illi duellantes ſinguli ſe damnant cumulum ſibi peccatorū coacervet. *Zyp. jur. Pont. Nov. Enarr. Anal. tit. de pugnant. in duello.* Deinde, quia videmus illos duellantes non ſemper adverſariis intentare necem, neque eam ex-

poſcere ab adverſariis, cogantur, ſi velint, ſummo cum diſcrimine pugnare, ut ita periculi gravitate à propoſito dvellantur. Hoc modo ferunt, prudentem quē exercitus imperatorem, cum continuis interpellaretur precibus à duellantium pari, veniam ut eis depugnandi largiretur, erexiſſe loco in aperto patibulum, ac petentibus licentiam congrediendi conceſſiſſe, ea tamen conditione, ut uter eorum foret ſuperſtes interfecto adverſario, etiam eodem illo in loco vitam laqueo finiret. quod inſtitutum ut intellexiſſent duellantes, metu mortis ignominioſæ, à propoſito ſuo fuere divulſi. Simile quid in Galiia factum recenſetur, ubi Galliæ Rex juſſit aliquando in area minimę capacitatis duellantes digladiare, quam aream milites arcte ſtipati circumdederunt, haſtas in aream directas

tenentes

tenentes mucronibus in corpora gladiatorum directis, ut si paululum secederet alter, ilico in hastas retrolabi posset, quo strata-gemate perterrefacere voluit qui ita monachiam aggrederentur. Quod factum in tantum probandum censemus, in quantum non permittimus eos ad arma venire, sed tantum impedimus eorum conatus. Aliter foret medium ad evitationem quidem duellorum excogitatum, non tamen in conscientia licitum, aut permissum. Nihil autem nobis magis videretur infringere licentiam illam duellantium, quam si quotquot duello provocare alios volunt, veniam tenerentur impetrare à principe aut exercitus duce. qui tũ, si tales fortitud. gratia congredi vellent, eos in periculosis adversus hostes collocaret locis, ut ita audaciam ac fortitudinem pro patria impendeat

impendant & ibi reapse ostendant provocantes, quam non sint adversariis suis superiores, ut videri volunt & animo, & fortitudine; provocati è contrario quam non contemnant mortis periculum, si modo illud licite subire liceat. Animosa illa foret contentio, qua inter omnes in perpetuum per gloriam vivere dicerentur. Hujus rei inlustre exemplum occurrit apud Cæsarem de Bell. Gall. lib. 5. quod ut omnibus sit regulæ ac exemplo, quo liceat, ac tuto etiam possint semet super adversariis vindicare, huc integrum transcribendum judicavimus. *Erant in legione Cæsaris fortissimi viri centuriones, qui jam primis ordinibus appropinquarent, T. Pulfio, & L. Varenus. ii perpetuas controversias inter se habebant, uter alteri anteferretur omnibusque annis de loco summis simultatibus contendebant. ex iis Pulfio,*

quum

quum acerrime ad munitiones pugnaretur, quid dubitas, inquit, Varene? aut quem locum probandi virtuti tuæ expectas? hic dies, hic dies de nostris controversiis judicabit. Hæc quum dixisset, procedit extra munitiones; &, quæ pars hostium confertissima visa est, in eam irrumpit. nec Varenus quidem tum vallo sese continet, sed omnium veritus existimationem subsequitur, mediocri spatio relicto. Pulsio pilum in hostes mittit, atque unum ex multitudine procurrentem transiicit; quo percusso, & exanimato, hunc scutis protegunt hostes, & in illum universi tela coniiciunt; neque dant regrediendi facultatem. transfigitur scutum Pulsioni, & verutum in balteo defigitur. avertit hic casus vaginam, & gladium educere conantis dextram moratur manum, impeditumque hostes circumsistunt. succurrit inimicus illi Varenus, & laboranti subvenit. ad hunc se confestim à Pulsione omnis multitudo convertit. illum

illum veruto transfixum arbitrantur. Illic vero occurſat ocius gladio, cominuſque rem gerit Varenus: atque uno interfecto reliquos paulum propellit. dum cupidius inſtat, in locum inferiorem dejectus concidit. huic rurſus circumvento fert ſubſidium Pulfio atque ambo incolumes, cumpluribus interfectis, ſumma cum laude ſeſe intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in contentione, & certamen utrumque verſavit, ut alter alteri inimicus auxilio ſalutique eſſet; neque dijudicari poſſet, uter utri virtute anteferendus videretur.
Sin vero hiſce mediis jam recenſitis iſta mala auferri nequeant, acrioribus utetur vir Princeps, & iſtos duellantes ablegabit ad Indos barbaraſque nationes, Turcas, Saracenos, ut ibi pro toto orbe Chriſtiano pugnando occumbant, patrium extra ſolũ conſtituti, aut ſi huic malo aliter obviam iri non poſſit duellantes iſti,
quot-

quotquot non desistunt præmoniti, exterminandi sunt, & tandem gladio regio coercendi.

Atque hæc quidem sunt illa, quæ diebus feriatis, Syrio fervente, ad exercitium ingenii, & quorundam ut speramus cautelam elaboravimus. Aliis si forte adversæ magis placebunt sententiæ in adversas nos deduci sinemus partes, modo justas & efficaces in contrarium rationes produxerint.

FINIS.

Syllabur Cap. & Quæst. hoc Libello explic.

CAP.

CAP. 33.

FINIS.

